HÁMORI OTTÓ

A HARC ÉS REMÉNYSÉG ÖTVEN NEMZEDÉKE

★

Országos Béketanács és Magyar Szolidaritási Bizottság

Felelös kiadó: Sebestyén Nándorné Diafilm hny. 704—1418—10 000

I. ÖTVEN SZABADSÁGHARCOS NEMZEDÉK

A harc, a törhetetlen akarat, a hősiesség és bölcsesség, az áldozat, a várakozás és reménykedés ötven nemzedéke. Íme: Vietnam.

Egy ország, amelynek sorsa a világot ébreszti: igazságra, emberségre. Egy nép, amelynek sorsa három milliárd embert tanít: közömbösek nem lehetünk, nyugodtak nem lehetünk és kétségbeesni sincs jogunk, amíg ez a nemzet, immár kétezer esztendő óta s napjainkban, csodálatos erővel, kitartással és hittel küzd a maga szabadságáért, függetlenségéért, új és szabad életének kiteljesedéséért.

Mert a huszonötéves Vietnami Demokratikus Köztársaság, amelynek megszemélyesítője ma is az az ember lehetne, akinek egyik kezében szerszám van, a másikban fegyver, ez a Vietnam — miközben merőben új korszakot nyitott a maga történelmében — egyúttal magáénak vallja az ötven nemzedék által vívott szabadságharc hősi hagyományát is. Tanult belőle és őrzi, különös bölcsességgel, szivetszorító elszántsággal, a harc és a hétköznapok csodás bátorságával.

Egy nép, amely kétezer éve szüntelen harcban áll; emberek, akik életük kétharmadát fegyverrel a kezükben élik; egy ország, amely igazában sohasem élvezhette a megszolgált és megküzdött egység boldog és termékeny korszakát. Egy ország, amely mégis, íme, huszonöt esztendeje, amióta megszületett a Vietnami Demokratikus Köztársaság, ott áll

egy régen várt, embermódra boldog élet küszöbén — még mindig harcban, de már kihasítva az időből a teremtés lehetséges óráit.

E harcos, megrendítő történelmű ország ma egyúttal a világ lelkiismeretét is próbára bocsátja. Ennek az országnak a sorsa, a jövője iránt egyetlen tisztességes, békére vágyó ember sem lehet közömbös. S valóban nem is az. Az elmúlt két évtized szinte minden pillanatában szavaznia kellett a világ lelkiismeretének — Vietnamról, amely valóságos történelmén túl, jelképe is volt a népek szabadságáért vívott világméretű harcnak.

Ez a jelkép különben régen megszületett. S ha kétezer év szabadságharcáról beszélünk, arra is gondolunk, hogy ennek a hősies, bölcs — igen, bölcs és mégis makacs, mert élniakaró — népnek már legősibb meséi is efféle jelképekkel voltak teli.

AZ ARANY TEKNŐSBÉKA VÁLTOZÓ TÖRTÉNETE

Az időszámítás előtti III. századot idézi a mese, amely az Arany Teknősbékáról s az első vietnami várról szólt. Ezt a várat a legenda szerint An Duong király akarta felépíteni, s az építőknek — egy nagyon gazdag, termékeny völgy fölötti lakatlan dombon, ahol az építkezés helyét kijelölte — azt mondta: olyan erős várat kell építenünk, amelyet a legnagyobb viharok sem tudnak ledönteni, s amelyet az idegenek, akik mindig vágyódni fognak földünkre, nem tudnak bevenni.

Íme, az első mese első mondatai már ezekről a majdani idegenekről szólnak, a földre s rabszolgák munkájára éhes hódítókról, akik ellen fel kell készülni. A vár épült, ám a falak nemsokára összeomlottak. A király megkérdezte a kör-

nyék lakóit, mi történt itt az éjjel. Az emberek azt mondták erre, hogy a sötétben lábak dobogását hallották, fegyveresek jöttek mindenfelől, suttogva beszéltek, s ledöntötték az addig fölépült falakat. A király újra parancsot adott az építkezésre. A következő éjszaka megint megjelentek a fegyveresek, hogy ledöntsék a falakat. Így ment ez napokig. Azután, a mese szerint, megjelent a király előtt az Arany Teknősbéka, s azt mondta: előbb keresd meg az ellenséget, űzd el, azután építsd a váradat.

A mese születésének feltételezett idején kínai mandarinok csapatai hatoltak be a mai Vietnam északi területeire. Azokra a vidékekre, ahová — még a római birodalom fénykorában megindult — nagy ázsiai népvándorlás sodorta a mai vietnamiak elődeit.

Előbb keresd meg és űzd el az ellenséget, mondta az Arany Teknősbéka a királynak, mert várat építeni csak békében lehet. Aztán ha majd fölépült a vár, éppen az fogja védeni a ti békéteket.

Az Arany Teknősbéka elvezette a királyt az ellenség búvóhelyére, s megajándékozta egy csodatévő íjjal, mely erősebb volt minden addig ismert fegyvernél. Az íj segítségével a várépítők valóban elűzték az ellenséget s végre nyugalmat, békét teremthettek, időt ahhoz, hogy fölépíthessék a várat.

Ennek a mesének sokféle változata él a nép emlékezetében. Az egyik későbbi változat szerint a király ebben a hatalmas várban élt szépséges lányával, Mi Chu-val. Egy vándor érkezett valahonnan északról. Szállást kért a várban, a király szívélyesen fogadta és a várban lakást adott a vándornak, aki beleszeretett a királylányba. Trong Thuy hosszú várakozás után feleségül vehette Mi-t s egy éjjel azt kérdezte a szerelmes fiatalasszonytól: mondd édesem, mi a titka a ti váratoknak, amelyik az Au Lac völgye fölött épült, s amelyet eddig senki nem tudott legyőzni, elfoglalni. A lány

pedig elmondta, hogy a király milyen különleges íjat kapott ajándékba az Arany Teknősbékától. Trong kíváncsi volt. Látni szerette volna a különös fegyvert. S miután a szerelmes ifjú feleség megmutatta az Arany Teknősbéka íját, Trong előállt azzal, hogy egy időre vissza kell utaznia szüleihez.

Filológusok szerint a mesének ez a változata a második nagy kínai elözönlés idején született s a maga jelképes módján ennek az intervenciónak történetét meséli el. Trong

Ahol a legenda szerint valaha az Arany Teknősbéka megjelent a királynak: Ha Long öble

ugyanis, amikor hazaért apjához, Da-hoz, az északi birodalom császárához, leírta neki az Arany Teknősbéka íját. Da, az északi császár megparancsolta egyik emberének, hogy készítse el a fiú leírása alapján az új kilövőszerkezetének mását. Azután amikor az ember elkészült a munkájával, Trong ezzel a hamis fegyverrel visszautazott feleségéhez, Mi Chauhoz s egy boldog éjszakán, mikor az asszony már édesen aludt, belopódzott a fegyverterembe s kicserélte az Arany Teknősbéka körméből készült ravaszt a hamisítvánnyal. Másnap reggel Mi jókedvűen ébredt, vidáman ült férje mellett, ám Trong nem tudott nyugodni. Már bántotta a lelkiismeret és féltette Mi-t. Azt mondta az asszonynak, sajnálom kedvesem, azt hiszem, nekem nemsokára mennem kell megint. Apám azt parancsolta, hogy egy időre térjek vissza hozzá. Most, hogy el kell válnunk, azon töprengek, ha távollétemben kitörne a háború, s neked is menekülnöd kellene, hogyan foglak megtalálni. Mi szomorúan válaszolt: van egy libatollból készült kabátom, ennek tollait fogom elszórni az úton, amerre megyünk. Sírt és úgy mondta: kövesd a jeleket és megtalálsz engem ... Trong azután eltűnt és Trieu Da, Trong apja, a szomszédos birodalom császára megindult hadseregével Au Lac völgye ellen. Elfoglalta az addig bevehetetlen várat, hiszen a hamis új nem tudta megállítani az ellenséget. An Duong király és lánya, Mi Chau a tengerhez menekült. A király a parton imádkozott, az Arany Teknősbékát hívta, hogy megkérdezze, hogyan győzhette le őt az ellenség. Az Arany Teknősbéka a hívásra megjelent és azt mondta: „Az ellenség, az áruló, fenséged háta mögött áll és ezt fenséged nem is tudja. A király ekkor megértette, hogy a lánya árulta el, a szerelmes lány, akit ő is annyira szeretett, mégis, zokogva, úgy határozott, hogy megöli az áruló lányt és vízbe fojtja szomorú önmagát. Trong pedig, a győztes ellenséges császár fia, már csak a lány holttestét találta meg. Kereste a tollak nyomán, megtalálta és eltemette, ő maga

Két szobor: emlékeztetőül kétezer év harcaira. A Trung nővérek

pedig fájdalmában és az árulás miatt érzett szégyenében a vár mély kútjába ugrott.

Ko Loa faluban máig is áll An Duong király pagodája, s előtte egy kút, a Trong kútja. A mesének egy harmadik változata szerint ebből a kútból merítettek vizet később a harcosok, hogy kiigyák az ellenség ravaszságát, hogy megtanulják időben felismerni az árulást, s hogy a győzelem után megtanuljanak megbocsátani is . . .

A mesének ez az újabb változata — továbbszövése — már az időszámítás előtti 40 körüli esztendőket idézi. Ezekben az években a vietnami birtokosok — gyorsan levetkezve

egylke, akit császárrá választottak, s egy vándor a császárság korából

nemzeti sajátosságaikat — életmódjukat a kínai életmóddal cserélték fel: a nép már alig tudott különbséget tenni az idegen elnyomók és saját kizsákmányolói között. A vidéken élő paraszti tömegek jelentős részét azonban érintetlenül hagyta az idegen befolyás. A földművesek őrizték magukban a nemrégiben elveszített szabadság vágyát s érezték, hogy a kínai mandarinok valójában idegenként élnek ezen a földön, amely addig dúsantermő volt s most alig ad elég táplálékot. Az élet és a szabadság vágya ilyen racionálisan fonódott egybe a valóságot idéző mesével a nép tudatában.

Az a fölismerés, hogy az idegenek jelenléte és a szegénység szervesen összefügg, a lázadás tüzét élesztette. Az időszámítás előtt 39-ben valóban kirobbant ez a lázadás — a

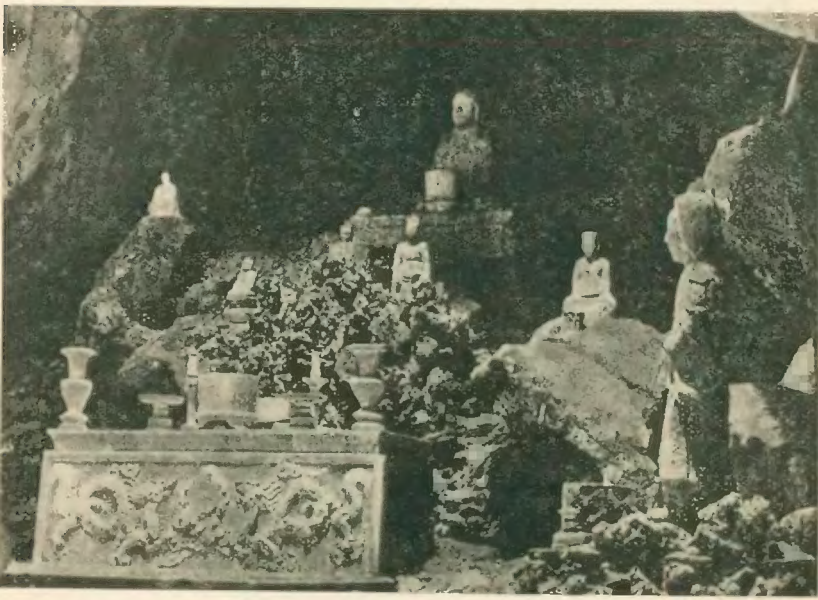

Egy barlang-pagoda, amely oly sokszor volt a harcosok s a harcoló „írástudók" menedéke

későbbi Annam Do-Ho-Phu tartományban. A kihegyezett bambuszrudakkal, kezdetleges fegyverekkel a kínai feudálisok ellen induló földművesek élén egy nemzeti érzelmű vietnami nemes haladt. Az első ütközetben ezt a nemesembert a terület urának, To Dinh mandarinnak katonái elfogták és a mandarin egy falu közepén —, hogy megrémítse a falu lakóit — rettenetesen megkínoztatta, s kivégeztette. Az ütközet után visszavonult lázadók azonban nem futottak szét. Megjelent közöttük egy asszony, s azt mondta: újra elindulunk! Ez az asszony, a kivégzett nemesember felesége, Trung Trac volt. Ő lett az egyre növekvő parasztli seregek vezére s a helyettese a húga: Trung Nhi.

Az Arany Teknősbéka történetének későbbi változatában a szerencsétlen sorsú Mi Chau húga megmenekült az északi szomszéd elleni harcokból és a vár melletti erdőben maga köré gyűjtötte a szertefutott katonákat, hogy újrakezdje a harcot és visszafoglalja a várat.

Itt már a mese, s a történelem találkozott, elkeveredve, legendává bontakozva, a Trung nővérek csodás történetévé növekedett.

A NŐVÉREK ÉS FIVÉREK HÁBORÚJA ...

Trung Trac, a katonák férfiruhájában, nehéz karddal a kezében, mindig az első vonalban haladt. Jean d'Arc-i alakját így őrzi a róla készült szobor. Ereje és példája a győzelem tudatával toborozta seregébe a helyzetükkel elégedetlen, s a függetlenségre vágyó földműveseket. A hatalmasra növekedett partizánsereg végül is legyőzte a gyilkos mandarint. A győztes földműves sereg pedig királynővé választotta Trung Trac-ot.

Így alakult meg az első önálló vietnami állam. Nyolcéves története voltaképpen csupa küzdelem, a határokon

újra meg újra feltűnő feudális kínai erők ellen. A tartomány, amely Trung Trac uralkodása alatt kapta „A békeszeretően uralt dél" (Annam Do-Ho-Phu) nevet, végül is nem tudott már ellenállni az óriási létszámfölényben támadó inváziós kínai hadseregnek. Amikor az első kínai katona megjelent a Trung nővérek várának kapujában, a két nővér egyszerre, ugyanabban a pillanatban emelte föl a régen nyugvó kardot, hogy római módra véget vessen életének.

Kilencszáz éves kínai megszállás következett.

Ennek a kilencszáz évnek története: a vérbefojtott lázadások, a gyötrelmes munka s a kiolthatatlan szabadságvágy jegyében való újrakészülődés kora. Végül, 939-ben, a felgyűlt keserűség s a sok harcban felhalmozott tapasztalat győzelemre segítette az egyik felkelést.

Most olyan korszak következett, amelyben — az európai népek történelmében is jólismert jelenség — a nemesek között lobbant fel újra meg újra a harc a nagyobb birtokért, a nagyobb vagyonért, a hatalomért. A feudális anarchia korszaka ez, de Vietnamban még ennek a korszaknak is megvolt az a sajátos vonása, hogy valahányszor az országot külső támadás érte, létrejött az a belső egység, amely elég erőt jelentett a hódítókkal szembeni sikeres ellenálláshoz.

Az idegen hódítók pedig újra meg újra megjelentek a határokon, a partokon. A mongolok — miután 1241-ben Muhinál legyőzték a magyar seregeket és elözönlötték az országot — újra kelet felé fordultak, leigázták Kínát s tizenhat évvel később elindultak Vietnam ellen. Eljutottak egészen a fővárosig. A vietnamiak azonban elszigetelték őket s ha még nem is volt elég erejük, elég szervezett seregük ahhoz, hogy nyílt ütközetben visszaszorítsák a mongolokat, mégis: az erdőkben, s a mocsarakban rejtőzve, helyi harcokkal arra kényszerítették a támadókat, hogy megmaradjanak az első időben elfoglalt területeken, ahol a forralatlan víz járványokkal tizedelte őket s a trópusi éghajlat elgyengítette erői-

ket. Végül is, ez az első jellegzetes partizánhadjárat — amelynek oly sok mozzanata emlékeztet a majd egy évezreddel későbbi harcok módszereire — meghátrálásra kényszerítette a mongolokat.

A hódítók azonban nem nyugodtak bele a vereségbe, új, nagyobb erőket vonultattak föl keleten s most, a szárazföldi vereség tanulságait leszűrve, megkísérelték, hogy a tenger felől hódítsák meg az országot. Trang Quoc Tuan volt akkoriban a vietnami hadsereg főparancsnoka, egy zseniális hadvezér, akinek tiszteletére később szerte az országban templomokat állítottak, s aki pontosan tudta azt, amit késői utódai, a népi hadsereg vezérei, oly nagyszerűen használták fel taktikájukban, tudta tehát, hogy nemcsak a tömegerő jelenti a hadsereg erejét, de a nép gondolkodásmódja, sajátos bölcsessége is különleges fegyver.

A mongolok ötszáz hajón, ötvenezer katonával indultak meg. Trang el akarta kerülni a nyílt ütközetet s a nagy emberveszteséget. Figyeltette a mongol hajókat, felderítőivel mérette ezeknek a hajóknak sebességét, kiszámította merülésüket s aztán harcosait munkára fogta: nem fegyvereiket kellett tisztogatni, hanem óriási karókat vágni, kihegyezni. A hatalmas nyársakat készítő katonák, huszonnégyórás megfeszített munka után egy éjszaka a Bach Bang folyó medrébe beépítették ezeket a karókat. Több vonalban és elszórva, hogy az első, vagy második vonalon átjutó mongol dzsunkák a harmadik, vagy negyedik sorban akadjanak fel. Az ötszáz hajó csapdába esett. A felnyársalt bárkákat aztán, a nyársak fölött elcsúszó, könnyű és fürge vietnami csónakokról, néhány óra alatt megsemmisítették.

Ez volt az utolsó mongol támadás. S a karók nemcsak a hadtörténeti múzeumban emlékeztetnek erre az időszakra, de a sok évszázaddal későbbi inváziós csapatok, a franciák, s az amerikaiak a megmondhatói, milyen szolgálatot tett Trang ötlete még 1950 vagy 1960 körül is.

A Vietnamban elszenvedett vereséggel egyébként megkezdődött a mongol birodalom hanyatlása, rövidesen Kínából is kivonultak s most az újra megerősödött kínai birodalom hadserege támadta meg Vietnamot. Harmadszor.

És ismét élt ebben az országban egy olyan nemzedék, amely, gyermekkorától — haláláig nem ismerhette meg a béke fogalmát. Ugyanakkor azonban ismét létrejött egy bizonyos fajta nemzeti egység a vietnami nemesség s a parasztok között, sőt a nemesség s a rabszolgák között is, a közös ellenség nyomása alatt, a vele folytatott partizánháború körülményei között. Egy Le Loi nevű birtokos először a saját birtokán szervezte meg az ellenállást, és erre a birtokra befogadta a kínai területekről, a kényszermunka elől menekülő parasztokat, más birtokosok szökött rabszolgáit s az ilyen módon létrejött hadsereget a saját birtokának termésével táplálta. Azután csatlakoztak hozzá a szomszéd birtokosok s a szomszéd falvak földművelői.

A Távol-Kelet országaiban ebben az időben nem létezett más társadalmi berendezkedés, mint a feudális állam. A föld, s a hatalom a király kezében volt, s a király adta használatra a földet kiválasztottainak. Az örökletes arisztokrácián kívül még egy másfajta, közigazgatási arisztokrácia is élt. A hivatalnokok testülete a nemesek és katonák fiaiból toborzódott. Ezek részére iskolákat alapítottak, melyekben a tanítás kínai nyelven folyt, s ahol a tanulmányokat szigorú államvizsgával fejezték be, majd ennek eredményétől függően osztotta ki a király a hivatalos méltóságokat. Ez a hivatalnoki réteg és a birtokos nemesség a lakosságnak mintegy 15 százalékát jelentette, míg a lakosságnak körülbelül 70 százaléka földműves-jobbágy volt s 15 százaléka rabszolga. Hadifogoly katonákat, vagy az előző rabszolga nemzedékek leszármazottait adták-vették a birtokosok. Az urak akarata döntött életükről, de minthogy az élet egyetlen lehetősége számukra a nagy figyelemmel és koncentrált erővel

végzett termelőmunka volt, ezért tulajdonosuk olykor jobban becsülte őket, mint a birtokán dolgozó parasztokat. E három réteg, az arisztokrácia, a földművesek és a rabszolgák a külső veszély idején sajátos módon összeforrtak egy közös harcban. Azután ha a harc győzelemmel végződött, a partizánháború demokratikus kapcsolatait ismét felváltotta a feudális kapcsolatok rendszere. Ez történt a Le Loi vezette partizánháború győzelme után is 1427-ben, amikor a Chi Lang-i csatában a sokszázezresre nőtt vietnami partizánhadsereg végső győzelmet aratott a kínai feudálisok felett s most évszázadokra visszaállt a régi rend, pontosabban szólva a régi nyugtalanság, amely ismét tele volt feszültségekkel, birtokosok és földművesek között, birtokosok és birtokosok között.

Megjelent a történelemben egy új elem: a nyugati kereskedők. E gazdag ország, amely immáron évtizedek óta megkíméltetett a kínaiaktól, most prédául, legalábbis kereskedelmi prédául kínálkozott a portugál, spanyol, holland, angol és francia kereskedőknek. Egy ország, amelyben esős napok után huszonnégy óra alatt is fél métert nő a bambusz, amely tele van természeti kincsekkel, érthetően csábította az akkor már Európából régen kitört s a világ más tájai felé tájékozódó, gyarmatokat szerző s a gyarmati kereskedelemből gazdagodó fejlett európai országokat. Vietnammal mindegyiknek terve volt, s nem is csak magát az országot akarták kihasználni, de felvonulási területet láttak Vietnamban — a mesés gazdagságú India s a hatalmas természeti kincsekkel rendelkező Dél-Kína felé.

Megkezdődött tehát a versengés Vietnamért. A franciák találták meg a leghatékonyabb módszert. Ők is, mint vetélkedő európai versenytársaik, természetesen, áldozatok nélkül akarták birtokba venni az országot. Egy nyílt fegyveres behatolás a többi európai gyarmatosító hatalmakat is fegyverbe szólíthatta volna — a franciák ellen, „Vietnam védelmében". Valahogy olyanformán, ahogy ez sokkal később

valóban bekövetkezett. A franciák azonban el akarták kerülni az összeütközést. Találékonyabb és hatékonyabb eljárást választottak. Nemcsak áruikkal jelentek meg a vietnami piacon, de „civilizációs" programmal is. Megvesztegették a helyi hatalmasságokat, új, soha nem látott árukkal csábítgatták a birtokosokat s közben azt a látszatot is keltették, hogy szolgálják a vietnami nép felemelkedését, iskolákat létesítettek, papokat küldtek ide, akik a szelídség, s a tudás programjával léptek föl — egyikük, Alexandre de Rhodes kidolgozta a máig használt latinbetűs vietnami írás ábécéjét —, még új, a kor színvonala szerint rendkívül modern fegyvereket is adtak a vietnami hadseregnek s így végül is, a barát és szövetséges szerepében, kiszorították a vietnami piacról és közéletből a többi európai országok konkurrenciáját.

A vietnami nemesség és földbirtokos arisztokrácia úgy érezte, hogy hatalmas pártfogót talált a franciákban, akik — szemben a sok évszázada újra meg újra megjelenő más hódítókkal — nem akarják elvenni a vietnamiaktól saját országukat.

A nép sorsa azonban nem változott. S így elégedetlensége sem. Újra meg újra helyi felkelések törtek ki, amelyeket azonban most, a feudális urak, francia segítséggel időlegesen elfojtottak.

Ám akármilyen mélyen épültek be a franciák Vietnam közéletébe, katonai segítséget mégsem adhattak a földbirtokosoknak, s így amikor a XVIII. század második felében kirobbant az évszázad legnagyobb népi felkelése, a vietnami arisztokrácia, az Arany Teknősbéka meséjében jelképesen elmondott árulást végrehajtotta a gyakorlatban. A francia tanácsok már nem segítettek, ide már katonák kellettek és a vietnami mandarinok a kínaiakhoz fordultak segítségért. Adjatok katonát!

Ez a felkelés egyébként a kezdet kezdetén ugyanolyan kicsinynek, ugyanolyan alkalmi megmozdulásnak tűnt, mint

oly sok más kísérlet az előző évtizedekben. Három testvér robbantotta ki, három rabszolga, akik a gazdag partvidéki síkságon, egy királyi birtokon dolgoztak, s akiknek még nevük sem volt. Egy éjszaka néhány társukkal megszöktek a birtokról, a hegyekbe menekültek, s ott — Tay Son-ban — elsáncolták magukat. A történelemben számontartott nevüket, „Tay Son fivérek", a hegyvidéki rejtekhelyről kapták.

A környéken elterjedt a híre, hogy felfegyverzett rabszolgák élnek a hegyi barlangokban, s a hír megmozgatta a környéken mindazokat, akik a kegyetlen rabságtól, az értelmetlen, büntetésektől terhelt s éhséggel kísért munkától szabadulni akartak. Tay Son hetek alatt egy sokezres partizántábor főhadiszállása lett.

A három Tay Son fivér megosztotta egymás között az egyre növekvő partizánsereg szervezésének munkáját. A legidősebb a helyi közigazgatás kialakítását, a szabad falvak telepítését vállalta. A második a hadsereg vezetését, a harmadik a hadsereg ellátását biztosító termelőmunka szervezését vállalta. Tay Son környékén létrejött egy szabad Vietnam. S a szabad ország hadserege elindult, hogy az egész országban megvalósítsa a maga, népi gondolkodásra épített elképzelését a világ rendjéről.

A középső testvér, ennek a hadseregnek a parancsnoka, nem frontálisan támadott. Katonáit négyes-ötös-tizes csoportokban indította útnak, parasztruhában, elrejtett fegyverekkel, amelyeket egyébként a Tay Son-ba menekültek magukkal hoztak. Ezek a vándorló parasztok átszivárogtak a kínai inváziós hadsereg sorain, vándorútjukon segítették őket más falvak és birtokok földművesei és rabszolgái, s azután azok közül is számosan csatlakoztak hozzájuk, míg végül is a kínai hadsereg háta mögött kialakult a Tay Son-i második fivér százezres partizánhadserege. Mire az ütközetre szóló parancs megérkezett, ez a százezres, parasztruhás hadsereg harcra készen állt s a kétfelől megindúló váratlan tá-

madás a kínaiakat napok alatt szétszórta. A hadsereg parancsnokát a katonák császárrá választották, s a rabszolgából lett császár első döntéseivel egy demokratikus fejlődés útját nyitotta meg.

Csakhogy — mint a parasztforradalmak történetében általában — a Tay Son fivérek vezette mozgalom esetében is hiányzott összefogó elképzelés egy új, demokratikusan szervezett ország rendjéről. Ők is csak a parasztság megnehezült életén akartak változtatni, de mert képtelenek voltak végiggondolni és megvalósítani az újfajta társadalmi rendszert, ez a mozgalom is, amely különben a teljes egyenlőség és vagyonközösség programjának indult, észrevétlenül visszacsúszott a régi feudális gyakorlatba. Az új császár is megajándékozta legjobb harcosait földbirtokkal, s az örökölhető birtokokon a következő generációban újra jobbágysorba jutott földművesek dolgoztak. A közigazgatáshoz régi hivatalnokok segítségét kellett igénybe venni, a régi hivatalnokokkal együtt újra megjelentek a franciák, a franciákkal együtt az a gyakorlat is, amely az új földbirtokosokat csakúgy, mint a régieket, a maga szellemi befolyása alá vonta. S a harc kezdődött elölről.

A FRANCIA „ATYÁK" ÉS AZ ÍRÁSTUDÓK LÁZADÁSA

Az új császárok korában azonban a franciák már nem elégedtek meg azzal, amit eddig elértek: különleges helyzetükből végre nagyobb hasznot akartak húzni, mint eddig. Ehhez már nem volt elégséges az ugyan eddig is nagy haszonnal folytatott kereskedelem, most már államközi szerződésekkel kívánták biztosítani előjogaikat. Ezek a szerződések tulajdonképpen előkészítői voltak a vietnami francia hódításnak. Az egyezmény egyik pontja például a francia

jezsuiták által katolikus hitre térített vietnamiak szabad vallásgyakorlásának feltételeit szabta meg. Számos egyezmény közül azért érdemes ezt külön megemlíteni, mert éppen ez a megállapodás szolgált ürügyként, néhány évvel megkötése után, a franciáknak a közvetlen katonai beavatkozásra.

III. Napóleon császár 1859-ben óriási katonai erővel partraszállt Vietnamban. A támadás indítéka, pontosabban szólva ürügye az volt, hogy a franciák szerint a vietnami császárság nem tartotta be a vallásszabadságra és a vallási türelemre vonatkozó megegyezést. A franciák — hogy meggyorsítsák behatolásukat — bombázták a front mögötti területeket s gyakorlatilag ellenállás nélkül terjesztették ki hatalmukat az országra.

A mai olvasó e hosszú, s harcokkal teli történelem fejezeteit olvasva óhatatlanul arra gondol, milyen találékony a kolonializmus. S ugyanakkor mégis milyen sematikus. Vajon a franciák után a japánok, a japánok után az angolok, aztán megint a franciák, végül az amerikaiak nem mindig azzal az ürüggyel törtek rá erre az országra, hogy ott nélkülük nem lehet rend és béke? Vajon a franciák, később az amerikaiak nem bombáztak békés településeket azért, hogy megfélemlítsék az embereket? Vajon nem civilizációs érveket használt itt minden hódító?

De nemcsak a hódítások történetében van kontinuitás, hanem a hódítások ellen lázadók harcaiban is. A francia behatolás idején a belső küzdelmekben meggyengült ország kevés ellenállást tudott tanusítani. A támadás készületlenül érte az országot. De amint a franciák konszolidálni kezdték volna vietnami hatalmukat, újra megjelent s szervezkedni kezdett egy erő, amely a függetlenségi harc hagyományaira, a népi háborúk módszereinek hagyományaira épülve, szembefordult a betolakodókkal.

Csakhogy amennyire másképpen jártak el a franciák, mint az eddigi hódítók, éppúgy és szükségszerűen más ter-

mészetű volt az az erő is, amely szembefordult velük. Ezúttal az „Írástudók" álltak a függetlenségi harc élére.

Ezt a réteget tulajdonképpen az egymást váltó gyarmatosító hódítók hozták létre.

A hosszú kínai megszállás idején a kínaiak átvitték a vietnami élet gyakorlatába a saját kulturális módszereiket, kiváltképpen az iskolarendszert, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy ott helyben, a rabságban tartott országban kineveljék azokat a helyi közigazgatási funkcionáriusokat, akik végül is nekik köszönhetvén tudásukat, szolgálni fogják őket. A franciáknak is nyilvánvalóan volt ilyen céljuk a maguk építette, maguk vezette iskolákkal, kulturális, sőt, tudományos intézetekkel. Létrejött hát az „Írástudók" rétege. A gyarmatosítók azonban valamit számításon kívül hagytak. Miközben saját céljaikra gondolták kiképezni a vietnamiak ezreit, elfeledkeztek ennek a népnek rendkívül erős hagyományairól, nemzedékről-nemzedékre öröklött szabadságvágyáról, az évezredek-építette, s ébrentartotta vágyról: megszabadulni a hódítóktól. Megfeledkeztek arról, hogy már az első igazi vietnami mese is úgy kezdődött — építsünk várat a hódítók ellen . . .

S az „Írástudók" elkezdték szervezni az ellenállást. Phan Dinh Phung a legmagasabb akadémiai rang birtokosa, és Hoang Hoa Tham, egy szegényparaszti családból származott falusi tanító közös terve és közös vezetése alapján elkezdték összegyűjteni azokat az erőket, amelyek képesnek látszottak, hogy az egész országra kiterjedő hálózatot hozzanak létre a francia gyarmatosítók elleni harcra. Szervezkedésük többirányú volt: egyrészt a falusi tanítókat — akik a nép között élve a leghatékonyabban készíthették fel a parasztokat, érzelmileg, a hódítók elleni harcra — győzték meg a cselekvés szükségességéről, másrészt kisebb fegyveres egységeket szervezték, amelyek az erdőkben, s a hegyekben tábortozva készültek az összecsapásra. Ezeket a partizánegységeket a viet-

nami nép történetének tanításával oktatták a harc legcélszerűbb módszereire. Példázatokkal és néha talán mesékkel, amelyek azonban mind ugyanazt a célt szolgálták. Az „Írástudók"-nak megvoltak a maguk elődjei. Az elődök példája és tevékenysége is tananyag volt ezekben a kis partizániskolákban. Egyebek között Trang Quyanh példája is, aki valamikor a XVII. században élt, s aki mint író is rendkívül népszerű volt, s aki eközben, esténként, a falusi házakat járva szervezte a parasztok lázadását földesuraik és a földesurakkal szövetséges hódító hatalmak ellen. Trang egyúttal megszemélyesítője volt annak a — ha mai szóval akarnók jellemezni: népi értelmiségi — típusnak, amely a nép bölcsességét egy magasrendű kultúrával ötvözve, ismereteit a harc szolgálatába állítja. Trang visszaemlékező elbeszéléseiből érdemes itt idézni az egyiket, melyet jókedvű tanítványaiknak a hegyi táborokban gyakran elmeséltek — két évszázaddal később — az „Írástudók":

„Kínai követ érkezett Hanoiba. A király egész udvarával elébe ment a város kapujáig. Mikor eljött a pillanat, hogy a két fél üdvözölje egymást, a mennyei birodalom követe egy díszes feliratot pillantott meg a város kapuján: Vietnam Nemzeti Kapuja. A kapu nagyon alacsony volt, s a követ csak lehajtott fejjel léphetett volna be a városba. S minthogy erre nem volt hajlandó, letáborozott a kapu előtt és levelet írt a vietnami királynak, amelyben arra kérte, építtessen hidat a kapu fölé, mert ő, egy nagyhatalom képviselője, nem léphet be egy kis országba, lehajtott fejjel.

A királynak nagyon fontos volt, hogy jó viszonyban legyen a mennyei birodalommal, hiszen — mint mindig — most is fennállt annak a veszélye, hogy a kínai császár valami ürügyet talál a Vietnam elleni támadásra, ugyanakkor azonban nemzeti szégyennek találta volna, ha eleget tesz az idegen kérésének. Összehívatta hát a tanácsot, hogy megbeszéljék, mit tegyenek, de bárhogyan törték is a fejüket,

éjfélig sem találtak megoldást. A királynak akkor eszébe jutott Trang Quinh, az „Írástudó", s hajnalhasadtakor magához rendelte. A költő és néptanító végighallgatta királyát, s elmosolyodott. Csekélység, mondta az Írástudó, ha én egy kicsit megforgatom a kisujjamat, már minden rendben lesz. Mikor akarja fenséged a követet fogadni?

— Azonnal — mondta a király.

Trang Quinh szolgaruhát öltött, tapernyót s legyezőt vett a kezébe, s egy királyi küldött kíséretében elment a kínai követ sátrába. Az előkelőségek tárgyalni kezdtek. Közben Trang Quinh, az előírásnak megfelelően, legyezőjével hűsítette a kínai követet. Mikor már a legjobb hangulat uralkodott, Trang a legyezőjével ragyogót ütött a követ feje re majd kisujját az előkelő vendég orra alá dugva, a leggorombább kínai káromkodással azt mondta neki: „Az anyád . ."

A kínai követ haragosan ugrott föl, de Trang akkor már futott kifelé a sátorból. A követ méltóságáról megfeledkezve, nyomában az egész társasággal, üldözőbe vette a becsületsértőt. Trang nyomában szélvészsebesen futottak át valamennyien a kapu alatt, egyenesen a királyi palotába. Trang, az „Írástudó" itt megállt, s a király előtt meghajolva így szólt:

— Amit ígértem, meg is tartottam. – Ezután a kínai követhez fordult, s azt mondta neki: — Ha már itt van, követ úr, beláthatja, hogy most már nem lenne méltóságteljes és böles dolog, hogy visszatérve mégegyszer átlépje a kaput, lehajtott fejjel . . ."

Így tartotta meg szavát Trang, e mese cselekvő hőse, aki a maga korában, hasonló találékonysággal buzdította harcra éjszakánként a földműveseket, akik szabadulni akartak a lányaikat elrabló, földjeik termését szolgáikkal elszállíttató, őket magukat bottal és kikötéssel kínzó földesuraiktól.

Az „Írástudók"-nak a maguk harcában is szép hagyományaik voltak. De nekik sem volt más elképzelésük a társadalom szervezeteről, mint amilyenbe beleszülettek, s mint amilyenben benne éltek. Az ő céljuk most — a francia megszállás idején — nem a társadalmi szerkezet megváltoztatása volt, hanem a franciákkal szembeni harc, az ország függetlenségének kivívása. A harcra a hegyekben előkészített partizáncsoportok végre fölkészültek, s a francia hadsereg hadállásait próbálták elszigetelni egymástól, hogy azután egyenként foglalván el ezeket az állásokat, végre is rákényszerítsék a francia gyarmatosítókat a távozásra.

Az „Írástudók"-nak nemigen volt fegyverük. Néhány puskát, pisztolyt ugyan szereztek-vettek, de igazában nem a fegyverek erejére számítottak. Tanítói jövedelmük egy részén, a nagyobb városokban fegyvereket vásároltak, de ezeket átadták azoknak a parasztlegényeknek, akiket magukkal vittek a hegyekbe, a partizántáborokba és akiket hónapokig, talán évekig oktattak — s közben a szomszédos falvak adományaiból táplálták, eltartották —, hogy felkészítsék a franciák elleni felszabadító háborúra.

Nem nyílt ütközetektől, nem fegyveres összecsapásoktól várták a döntést. Taktikájuk az volt, hogy éjszaka — fegyveres bajtársaiktól kísérve — körülfogtak egy-egy francia hadállást s azután ők maguk, fegyvertelenül, felkeresték a francia őrhelyeket, s a szavak erejével próbálták megadásra bírni a hódítókat.

Az „Írástudók" háborúja tizenkét évig tartott. A francia hadsereg egymás után veszítve el hadállásait, rákényszerült, hogy újabb és újabb csapatokat szállítson Vietnamba, s legjobb tábornokait bízza meg az „Írástudók" háborújának leverésével.

Hogy végül mégis miért sikerült fölülkerülniök a franciáknak? Mert az „Írástudók" voltaképpen csak a tanítás erejében hittek, s nem gondoltak a győzelem utáni idők proble-

máira, az elkerülhetetlenül szükséges földosztásra, az iparosítás időszerű kérdéseire, a társadalmi rend gyökeres megváltoztatására.

A valóságos győzelem reményében csak egy olyan erő indíthatott új harcot, amely a XX. század követelményei szerint egy új társadalmi konstrukció programjával lépett föl. Végül is megjelent a történelem színterén az az erő, amely sikerrel vehette fel a harcot a gyarmatosítás ellen éppúgy, mint az új társadalom megteremtéséért.

II. SZEPTEMBER 2. ÉS AMI MEGELŐZTE

Annamtól északra, Tan Hoa közelében terül el Vietnam egyik legnevezetesebb vidéke. Itt igen nagy a népsűrűség, s a francia gyarmatosítás éveiben mérhetetlen volt a nyomor. A környék központja Vinh, s a franciák politikai szótára azt tartotta, hogy itt „kezelhetetlen emberek" élnek. A táj melankólikus. A vidéket félkörbe öleli a tenger. De mintha a földek hátatfordítanának a végtelen víznek. Parasztok élnek itt, kezeiket kimarta a só. Annam körzetét ütköző övezetnek tekintették a dolgos Tonkin és a vele szomszédos arisztokratikus országrész, a hegy és a tenger, észak és dél között. A vietnami népdal azt tartja erről a tájról, hogy „a zöld vizek és a kék hegyek vidéke". A föld kopogósan száraz, nyáron Laoszból forró levegőt hoz a szél, kiéget minden növényzetet. Ha eső van, az valóságos özönvíz.

Ebben a körzetben található Ben Tré falucska. Ho Si Minh szülőhelye. A faluban a múlt század végén egy családra 500 négyzetméter rizsföld jutott. Vietnam történelmének legtöbb forradalmára innen származott, erről a vidékről, ahol a nép nyomorúsága érzékennyé és harcrakésszé tette az embereket, s másfelől ugyanakkor itt igen magas volt az intellektuális színvonal.

A francia gyarmati rendszer stabilizálódása idején, az „Irástudók" lázadásának leverése után újra innen indult el a forradalmi hullám. Csakhogy ennek az új forradalmi áram-

latnak már korszerű, a XX. század valóságos körülményeit figyelembe vevő s tudományosan megalapozott szemlélete volt. Ennek az forradalmi áramlatnak, ennek a végül is győztes harmincéves harcnak vezetője Nguyen Tat Tanh volt, aki 1890 május 19-én született, s akit a világtörténelem már Ho Si Minh-nek nevez.

EGY FIATALEMBER MEGSZOLITJA A VILÁGOT

Nguyen Tat Tanh — vagy ahogy a világtörténelem számontartja: Ho Si Minh — apja napszámosként dolgozott a környék rizsföldjein, s felnőtt korában tett vizsgát a kínai irodalomból, így lett doktorjelölt, majd később, újabb tanulmányok után, közigazgatási tisztviselő. Volt vándortanító, s volt titkár a vallási ügyek minisztériumában. Végül is a császári palotában kapott hivatalt, de funkcióját nem szerette, azt tartotta, hogy „a mandarinátus a rabszolgaságok rabszolgasága". Elhagyta hát a császári palotát, újra közigazgatási funkciókat töltött be, de mert minden hivatalában a francia gyarmatosítás ellen lázított, végül is a franciák elűzték. Akkor kezdte közírói tevékenységét s ez idő alatt készítette fel gyermekeit a majdani forradalmár szerepére. Ho fivére, Khiem, maga is tanító, sok esztendőt töltött a franciák börtöneiben. Nővérük, Thanh, orvos volt s szintén aktív forradalmár. Amikor egy franciaellenes tüntetés szervezéséért hosszabb börtönbüntetésre ítélték, az egyik helyi mandarin azt mondta neki: „Más asszonyok gyerekeket szülnek, te puskát".

Ho, e családi forradalmár-iskolát s a Hue-i középiskolát kijárva, világkörüli útra indult, hogy tapasztalatokat gyűjtsön s egyúttal talán, egy alkalmas pillanatban a világ figyelmét is hazája, népe sorsa felé irányítsa. Volt gyárimunkás és hajós, kukta a Haiphong—Marseille közötti

Egy férfi, aki megszólította a világot: Ho Si Minh

hajójáraton, alkalmi munkás Londonban, kertész a dél-angliai tengerparton, homunkás és fényképész. 1917 októberében érkezett Párizsba. Franciaországot sokáig elkerülte, gyűlölte a gyarmatosítókat s ugy vélte, tud mindent, amit a franciákról tudni lehet. De már a Párizsban eltöltött első napok ráébresztették arra, hogy Franciaország nemcsak a csendőrök és vámtisztek hazája, s hogy a vietnami népnek legtermészetesebb szövetségese a francia proletár: hiszen az ellenség közös.

Párizsban Nguyen Ai Quoc-nak hívták, ez egyike számos nevének, hiszen egész életében — a szabad Vietnam megszületéséig — rejtőznie kellett az ellenforradalmi hatalom elől. Ai Quoc egyébként Vietnam nyelvén hazafit jelent.

Az ifjú vietnami Párizsban hihetetlen szorgalommal, s akaraterővel készült majdani hivatására. Tanult, olvasott, mindenütt ott volt, ahol a világ dolgairól szóltak, írt újságcikkeket és könyveket, felszólalt gyüléseken, tüntetett az utcán. Akkor még első és egyetlen vietnami tagja volt a Szocialista Ifjúsági Szövetségnek.

S 1920-ban - megszólította a világot. A huszas évek elején Versailles-ban összeült az első világháborút lezáró békeértekezlet. Nguyen Ai Quoc megjelent Versailles-ban és a konferencia titkárának átnyújtott egy nyolc pontból álló követelést azzal az igénnyel, hogy ezt a dokumentumot is tárgyalja meg az a világméretű konferencia, amely a következő évekre a világ békéjét biztosítani kívánja. Úgy vélte, hogy a világon nem lehet béke, ha ez a béke nem születik meg Vietnamban is. Követelte, hogy a francia parlamentben legyen állandó vietnami delegáció, hogy a vietnami munkásoknak és parasztoknak is adják meg a szervezkedési, gyülekezési és sajtószabadságot, hogy adjanak közkegyelmet a vietnami politikai foglyoknak, hogy rendeletek helyett törvényekkel kormányozzanak, hogy biztosítsák a törvény előtti egyenlőség jogát.

A világsajtóban megjelentek ezek a követelések és sokmillió ember ezekből a javaslatokból értette meg először, hogy voltaképpen mi is történik abban a távoli, gazdag, s mégis oly szegény országban, amelyet az elmúlt húsz évben a franciák már végleg és minden értelemben gyarmatként kezeltek.

Nguyen Ai Quoc elindult az úton, amely legendás alakját végül is a XX. századi világtörténelem oly jellegzetes szereplőjévé tette. Előbb a francia, majd a nemzetközi munkásmozgalomban töltött be különböző funkciókat. 1923-ban elhagyta Párizst, Moszkvába érkezett, hogy az ázsiai forradalmárok képviseletében részt vegyen a III. Internacionálé ötödik kongresszusán. Felszólalt a vitában; s azt mondta: „A gyarmati parasztok felkelése igen közeli. Több gyarmaton már fellázadtak, de ezek a mozgalmak minden alkalommal vérbefulladtak. A bukások kizárólagos oka, hogy hiányzik a szervezettség és nincsenek vezetők. A kommunista Internacionálé feladata, hogy megszervezze a gyarmati parasztok összefogását."

Az Internacionálé hát megbízta őt, hogy lásson hozzá a gyarmatokon elszigetelten jelentkező forradalmi mozgalmak nemzetközi méretű, egységes elvek szerinti szervezéséhez. Kantonba utazott. Ez a kínai város volt abban az időben a vietnami forradalmárok központja.

Az Internacionálé küldötte maga köré gyűjtötte a legaktívabbakat. Hosszú vita folyt közöttük a forradalmi cselekvés legalkalmasabb módszereiről. Egy ilyen hajnalba nyúló vitán éppen Nguyen beszélt, amikor a résztvevők közül ketten felkeltek az asztal mellől, fekete köpenyt öltöttek magukra, s kiléptek a kuldött lakásának ajtaján.

A kantoni kormányzósági palota felé osontak. Egyikük a palota kapujával szembeni emlékoszlop mögé húzódott, a másik mintha részeg lenne, tántorogva haladt az úttesten. A kormányzóság felé közeledő gépkocsinak fékeznie kellett,

nehogy az ittas embert elüsse. Az oszlop mellett már csaknem megállt a kocsi, amikor az oszlop mögül bomba repült a kocsira. S a Kantonba látogató indokínai francia főkormányzó elterült a kocsi hátsó ülésén.

A hirtelen támadt zűrzavarban a két feketeköpenyes eltűnt.

Egy óra múlva már újra ott ült egyikük az Internacionálé küldöttének lakásán. A másikat elfogták a rendőrök. A beszélgetés részvevői nem tudtak erről a különös reggeli kirándulásról. Még folyt a vita, amikor Nguyen egyik barátja berobbant az ajtón a hírrel: merényletet követtek el a francia főkormányzó ellen.

A vita részvevői az imént érkezettre néztek, s abbahagyták a tárgyalást.

— A gyarmati rendszert nem a főkormányzók meggyilkolásával lehet megdönteni — mondta Nguyen. — A forradalom győzelmét nem anarchista akciók készítik elő, ehhez fegyelmezett, s hatalmas pártra van szükség.

Ennek az anarchista akciónak tanulságain épülve, Nguyen mindenekelőtt arra törekedett, hogy ennek a majdani pártnak anarchistáktól megtisztított magját kialakítsa. Kiválóan képzett s higgadtan gondolkozó embereket gyűjtött maga köré. Már nemcsak Kantonban. Elutazott Svájcba és Angliába, Amerikába s többször, álneveken — álutakon Vietnamba is. Világjáró útján összegyűjtötte, hazatérésre bírta a párt szervezésére legalkalmasabb embereket.

EGY FUTBALLMECCS ÉS NGHE AN SZOVJETJEI

1930 februárjában a hongkongi sportstadionban labdarúgó mérkőzést rendeztek. A zsúfolt nézőtér egyik távoli szektorában, két egymás mögötti sorban, néhány csendes ember ült. Időnként ugyan egyikük-másikuk — a többi fut-

balldrukkerhez hasonlóan — kiáltott valami biztató szót a hongkongi csapatnak, már csak azért is, hogy ne legyen túlságosan feltűnő e csoport csendessége. De a mérkőzés másfél órája alatt a csoport tagjai elsősorban egymással beszéltek. Hallgatták szomszédjuk halkan elmondott szavait, vagy papírokat adtak kézről-kézre egymásnak, írtak s olvastak. Kongresszus volt ez ott a futballmecs nézőterén. Részvevői olyan emberek voltak, akiket a gyarmati hatalom rendőri szervei, vagy más országok politikai rendőrsége talán túlságosan is jól ismert — ezért nem valamilyen lakáson, vagy ülésteremben gyűltek össze erre az első kongresszusra, hanem ötvenezer néző gyűrűjében a nagy nyilvánosság előtt, mely ezúttal a legjobb rejtekhely volt.

Így alakult meg a Vietnami Kommunista Párt.

A párt központi bizottságának tagjai a kongresszus után elutaztak — Saigonba. De a Központi Bizottság egyelőre Nguyen Ai Quoc nélkül működött, mert a már ismert forradalmárt a francia biztonsági szervezet emberei mindenhová követték, s csak azt az alkalmat várták, hogy valamiképpen rábizonyíthassanak valamit, találjanak valami jó okot a letartóztatására.

Ennek az évnek szeptemberében már spontán felkelés tört ki Vinh-ben. Ínséges esztendő volt, s a franciák-támogatta birtokosok nemcsak az amúgy is megcsappant termést vették el a parasztoktól, de a földművesek bérét is visszatartották. Hatezer paraszt indult el, hogy tiltakozzék a hatalom által még mesterségesen növelt éhség ellen. Az éhségmenethez azután csatlakoztak a fiatal Vietnami Kommunista Párt Saigonban dolgozó vezetői is. A tüntetők elbarikádozták magukat a város közepén, küldötteket indítottak más városrészekbe és a szomszédos falvakba. A küldöttek jelentős része az éhségtüntetőkhöz csatlakozott munkás volt. A küldöttek egyike, Minh Thu néhány társával Nghe An tartományba érkezett, ahol már szintén nagy volt a nyugtalanság s ahol

a Vinh-i példához hasonlóan a szegényparasztok tuntetésre készülődtek. A küldöttel való tárgyalás után a parasztok karokkal felfegyverzett csoportokat alakítottak, a csoportok megrohamozták a környékbeli földbirtokosok házait s elkergették a birtokosokat.

Az egyik birtokos, Troung, aki néhány nappal előbb házának udvarán a földmunkások bérére szót emelő egyik munkását szörnyen megkínoztatta, majd a ház kapujára feszíttette, s mellére táblát akasztatott, ezzel a szöveggel: „Ime, az egyetlen bér, amit megszolgáltatok és megérdemeltek" — ez a Troung meghallva a háza felé közeledő parasztosztagokat, egyik cselédjének ruháját kapta magára s meghajlott parasztasszonyként futott ki a ház hátsó kapuján.

Nem jutott messze. A megkínzott földmunkás felesége ismerte föl s a rendkívüli ereju asszony összekötözve visszavitte a Troung-hazba. Ott átadta — ítéletre — a házban addigra már berendezkedett földosztó bizottságnak.

A bizottság tagjai között heves vita támadt arról, hogy joguk van-e önmaguknak ítélkezni s az ítéletet végrehajtani.

— Amíg nincs saját törvényünk, nem járhatunk el törvényesen — mondta a Vinh-i küldött.

— Hát teremtsünk saját törvényt.

S ott, Troung házában, a nagy forradalmi példára gondolván megalakították az első Nghe An-i szovjetet.

Ez a szovjet rendeletet adott ki Troung földjeinek és az állami földeknek felosztásáról, a földbirtokosok vagyonának elkobzásáról, arról, hogy a dolgozó emberek ellen vétő birtokosokat mindaddig fogva tartják, amíg a forradalom az egész országban meg nem változtatja a viszonyokat s nem hoz egységes döntést az ilyenfajta bűnök büntetéséről.

A példát órák alatt átvették a környező falvak is. Egymás után alakultak meg a helyi munkás-paraszt tanácsok.

Eközben Vinh-ben a franciák nagy katonai erőket vontak össze, s megtámadták az éhségmenet részvevőinek állá-

sait. A fegyveres túlerővel szemben a felkelőknek egyelőre nem volt elég erejük.

— Megmenteni az embereket — mondta Tran Phu, a párt akkori főtitkára. — Az éhségmenet megmutatta, hogy érlelődik az erő, s hogy a nép el van szánva a végső harcra. De most a legfontosabb, megmenteni az embereket.

S néhányadmagával harcba bocsátkozott a franciákkal, hogy visszatartsa őket addig, amíg a többieknek sikerül Vinh utcáin eltűnniök a francia fegyveresek elől.

Tran Phu-t, s még száz másik forradalmárt a franciák elfogtak. A párt főtitkárát Saigonba szállították, ahol a gyarmati hatóságok, az ellenforradalmi rendőrségnek mindenütt a világon egyforma találékonysággal és kegyetlenséggel alkalmazott eszközeivel, vallatóra fogták.

— Honnan jöttél, kik a társaid, mire készültetek?

A vallatás tizenhét napig tartott. Tran Phu a tizenhét nap alatt egyetlen szót sem szólt. Csak a tizenhetedik napon mondta:

— Megölhettek, de egy egész népet nem fogtok tudni megölni. Amit mi akartunk, azt akarja ez a húszmillió ember is.

S újra elhallgatott. A tizenhétnapos eredménytelen vallatás után, az akkor már szinte holtra gyötört embert beszállították a Cholon negyed kórházába, ahol végül is 1930. áprilisában belehalt sérüléseibe.

A franciák rendkívül nagy apparátussal nemzetközi méretekben folytatták a nyomozást, a Vinh-i lázadás és a Nghe An-i szovjetek szervezői után. Árulóra nem találtak, de nyilvántartásuk s a Hongkongból, s máshonnan érkezett rendőri jelentések alapján gyanújuk, a Hongkongban most már Tong Van So néven tevékenykedő, Nguyen Ai Quoc-ra terelődött. A Vinh-i bíróság a rendőri jelentés alapján készített vádiratban összefoglalt cselekmények miatt távollétében halálra ítélte.

Hongkong azonban angol koronagyarmat volt s a franciák nem léphettek föl közvetlenül Nguyen ellen. Kiadatását kerték tehat, ennek alapján fogták el, s tartóztatták le az angolok.

A gyarmati hatóságok logikája kiszámíthatatlan. A két egymással szövetséges gyarmatosító hatalom felszín alatt lappangó rivalizálásának egyik sajátos konzekvenciája az volt, hogy az ilyenfajta ügyekben sem járták el egymással szemben szolidárisan. Nguyen-t az angolok nem adták ki. Börtönből börtönbe hurcolták, s a franciák hiába bízták meg kémjeiket azzal, hogy tartsák számon Nguyen különös börtönvándorútját, végül is elvesztették szemük elől a nagy forradalmárt. Akkor terjesztették el halálhírét.

A lapok megírták a halálhírt s a Vietnamban és külföldön dolgozó forradalmárok gyászszertartásokat rendeztek. Néhány esztendő múltán, már 1945-ben Párizsban arról kezdtek beszélni, hogy Ho Si Minh, aki a háború utolsó napjaiban feltűnt a kínai—vietnami határon, voltakeppen nem más, mint Nguyen Ai Quoc. Az egyik túlbuzgó francia biztonsági tiszt Hanoiból nyomban táviratozott a francia fővárosba s indulatosan az írta, hogy ki az az őrült, aki ilyen híreket terjeszt, hiszen mindenki tudja, hogy Nguyen Ai Quoc 1931 és 1935 között Hongkongban meghalt.

Az első halálhírt senki nem cáfolta ugyan, de 1932-ben egy neves angol baloldali ügyvéd, Frank Loseby közbenjárt a hongkongi angol hatóságoknál és elérte, hogy a foglyot 1932 nyarán — különös tekintettel a börtönben súlyosan megromlott egészségi állapotára — szabadon bocsátották. Külföldre utazott, elméleti tanulmányokat folytatott, feldolgozta az első nagyobbszabású vietnami forradalmi megmozdulások tapasztalatait, majd egy fél év múlva újra Sanghajban volt s új fiatal harcostársakat gyűjtött maga mellé, hogy segítségükkel megújítsa a Vietnamban folyó forradalmi munkát.

Új szakaszába érkezett a forradalmárok felszabadító tevékenysége. Időközben ugyanis Nguyen Ai Quoc részt vett az Internacionálé nevezetes VII. Kongresszusán, amely Dimitrov előterjesztésére a fasizmus és imperializmus elleni harc legjobb szervezeti formájaként az egységfront-politikát, a népfront szervezését ajánlotta, amely népfrontban a kommunisták, más progresszív erőkkel összefogva, tömeges méretekben szervezhetik antifasiszta és antiimperialista harcukat. Ennek a határozatnak a jegyében született meg a későbbi Vietnami Népfront, a Viet-Minh.

A Viet-Minh megalakításának előkészületei során találkozott először Nguyen Ai Quoc a hanoi egyetem fiatal történelemtanárával, Vo Nguyen Giap-pal. A találkozón, amely egy folyón, egy bérelt csónakban jött létre, kettőjükön kívül részt vett még Pham Van Dong. Az eseményt Giap így írta le az évtizedekkel később Hanoiban kiadott „Emlékek Ho Si Minh-ről" című könyvében:

„Érettkorú, európaiasan öltözött, puhakalapos férfi közeledett felém. Összehasonlítva azokkal a híres fotókkal, amelyek húsz évvel korábban készültek róla, nekem most úgy tűnt, az érett férfi élénkebb, fürgébb, frissebb. Szakállt növesztett. Áttetsző egyszerűségű emberrel találtam szemben magam. Ezúttal láttam először, de mintha már régen mélységes barátság fűzött volna össze bennünket. . . Közép-vietnami kiejtéssel beszélt, sose hittem volna, hogy valaki ilyen mértékben képes megőrizni szülőföldjének akcentusát, noha oly hosszú ideje nem járt ott."

Ez a találkozás azt a pillanatot készítette elő, amikor majd megalakul a Viet-Minh és általános támadást indít a gyarmatosítók ellen.

MIÉRT HAL MEG MÁSODSZOR IS EGY EMBER, ÉS MI AZ A VIET-MINH?

A találkozót követően néhány hónappal, harmincévi távollét után — amelyet csak néha szakított meg egy-egy illegális látogatás — Nguyen Ai Quoc visszatért Vietnamba. Akkor már országszerte Ho Si Minh-ként ismerték, s tisztelték. Még nem költözhetett be az országba, a kínai határ mentén, egy patak fölött nyíló hegyoldali barlangban rejtőzött, de már mégis Vietnamban volt. Egy évet töltött abban a barlangban, a hegylakók jellegzetes öltözékét viselte, járta a környéket, sokszorosított újságokat osztogatott s várta látogatóit. Négy-öt naponként érkezett valaki, hireket hozott az országból, tanácsokat, utasításokat vitt vissza a Hanoi környékén vagy a deltavidéken szervezkedő forradalmároknak.

Ebben a barlangban tartotta azt a történelmi nevezetességű ülést 1941 májusában — az Indokínai Kommunista Párt Központi Bizottsága — ahol meghozták a végleges döntést a Viet-Minh megalakítására.

A pillanat érett volt. Az európai háborúban vereséget szenvedett Franciaország gyarmati csapatai is meggyengültek, zűrzavar és dezorganizálás jellemezte a gyarmati csapatok állapotát, s az ellenállásra való képtelenség a japán fasisztákkal szemben, akik ezekben a hónapokban kezdtek behatolni Vietnam területére.

A Viet-Minh-nek egyidejűleg kellett volna harcolnia az országba beözönlő japánokkal s a gyarmati hatalmukat — bár meggyengülten is — de még mindig fenntartani akaró franciákkal. Hatalmas erőket kellett volna összevonni, hogy sikerre s a győzelem reményével indulhasson. Nagyon tágasan kellett meghatározni a Viet-Minh-be beszervezendők körét. Ho Si Minh programja éppen ezért az volt, hogy a Viet-Minh ne csupán a munkások, parasztok és kispolgárok mozgalma, sőt ne csak nem is a nemzeti burzsoáziának van

joga részt venni a Viet-Minh munkájában, de soraiban helyet kaphatnak olyan hazafias érzelmű földbirtokosok is, akik Vietnamot szabadnak akarják látni.

De a többféle ellenséggel szembeni harchoz újabb szövetségeseket is kellett találni. És Ho elindult a barlangból, hogy kapcsolatot teremtsen azokkal a kínai erőkkel is, amelyek fegyveres harcban állnak a japán csapatokkal.

Ám alighogy Ho Si Minh átlépte a határt — letartóztatták. Eltűnt. S most másodízben terjedt el halálhíre. Giap tábornok jegyzeteiben ezt az epizódot így rögzítette:

„Egy napon a Központi Bizottság egyik tagjától kaptam levelet. Azt közölte velem, hogy a hírek szerint Ho apó a Kuomintang börtönében meghalt. A fájdalom megbénított minket. Megemlékezést terveztünk nagyrabecsült vezérünk és barátunk emlékére, és Pham Van Dong elvtárs kapta a megbízást, hogy írja meg a gyászbeszédet. Kinyitottuk Ho apó nádból font kosarát a Pac Bo barlangban, hogy megtaláljuk emléktárgyait. Az egyik elvtársat Kínába küldtük, hogy keresse meg Ho sírját... Néhány hónappal később Kínából terjesztett újságot kaptunk. Az átkötő szalagon egy rövid verset olvastunk. A verset is, az írást is nagyon jól ismertük. Határtalan volt az öröm, rendkívüli a meglepetés. Hiszen ez az ő verse, s az ő írása. Kérdésekkel árasztottuk el Cap elvtársat, aki annak idején a szomorú hírt közölte velünk. Azzal hárította el magáról a felelősséget, hogy a kínai kormányzó, akinél Ho sorsa után érdeklődött, azt mondta neki: „Sou Leu! Sou Leu!" (Már meghalt!) De nem — mondtuk neki —, te bizonyosan elvétetted a hangsúlyt. Nyilván azt mondta: Csou Leu! Csou Leu! (Nagyon jól érzi magát!)"

Ho tehát él, de a kínai kormányzó túlságosan kedvezően ítélte meg helyzetét, ha azt mondta, hogy a híres forradalmár jól érzi magát. Mert Ho még mindig börtönben volt — az újságok szalagján írott versét is a börtönből csempészték ki. 1943 tavaszáig városról városra és börtönből börtönbe

hurcolták, rablógyilkosokkal láncolták össze e olyan cellákban őrizték, ahonnan a közben éhségben vagy tüdőbajban meghalt rabokat csak napok múlva szállították el.

Azután 1943 tavaszán a Kína déli vidékein folyó háborúnak egy fordulata kiszabadította. Ho azonnal vissza akart térni Vietnamba, ahol a Felső-Tonkin vidékén Giap már fegyveres partizánháborút vezetett a japánok ellen.

Ennek a partizánharcnak irányítója a Viet-Minh forradalmi bizottsága volt, amely 1944. júliusában általános fegyveres felkelésre adott ki felhívást. Ennek a nyárnak az elején sikerült Ho Si Minh-nek visszajutnia régi rejtekhelyére, a legendás Pac Bo barlangba. Ide hívta találkozóra Giap-ot, a felkelő fegyveres egységek parancsnokát, akinek azt tanácsolta, hogy ne siessék el az általános fegyveres felkelést, mert igaz ugyan, hogy a forradalom békés szakasza már véget ért, de a helyzet, a többféle katonai erő jelenléte, az ország iszonyúan leromlott gazdasági állapota, s az a tény, hogy a Viet-Minh szervezetei még nem szőtték át az országot, nem teszi érette a pillanatot az általános felkelésre. Úgy vélte, inkább felszabadító brigádokat kellene alakítani, amelyeknek szerepe elsősorban politikai jellegű volna, s amelynek munkája az lenne, hogy egy-egy körzetben előkészítse az embereket a felszabadító harcra.

E beszélgetés után valóban megalakultak az első felszabadító brigádok, Ho Si Minh pedig elhagyta barlangját. S bár még mindig a kopár sziklák között élt, hol itt, hol ott tűnt fel, hogy sugárzó egyéniségével, egyszerűségével és bölcsességével segítsen megbonthatatlanna formálni ezeket a brigádokat.

Az országban súlyos volt a helyzet. Ahol a japánok tartózkodtak, ott ők kobozták el a parasztok földjeit, s a terméstet, ahol pedig a franciák uralták a terepet.

A franciák? 1944 tavaszán hat üzletember érkezett Saigonba a francia kormány felhatalmazásával. Ennek a

felhatalmazásnak alapján Bao Daj, a „császár" — a franciák választották ki, mint egy régi császári család utolsó leszármazottját s ők ültették a trónra, hogy némi alkotmányos látszatot adjanak működésüknek — a hat üzletember által hirtelenében alapított két vállalatot bízta meg a rizs felvásárlásával.

Ennek a két vállalatnak a működése jelképesen is, de tény szerint is elbeszéli nekünk, hogyan s miért gyarmatosít az újkori kapitalizmus. A célok, módszerek és következmények az egész gyarmatosító gyakorlat természetét feltárják.

A francia igazgatók vezette két vállalat megállapította a rizs felvásárlási árát és a termés begyűjtéséhez az akkor már meglehetősen dezorganizált indokínai francia hadsereg három gépesített ezredét „kérte kölcsön". Ezeknek az ezredeknek voltaképpen a japánok ellen kellett volna harcolniok, ehelyett a még francia felügyelet alatt álló területeket járták és fegyverrel kényszerítették a parasztokat arra, hogy a rizst a katonai teherautókra rakják.

— Ne panaszkodjatok — mondták a katonák a parasztoknak. — Mi még fizetünk is, a japánoktól legfeljebb egy golyót kaphatnátok egy kocsi rizsért.

Ők valóban fizettek. Ötven piasztert egy mázsa rizsért. És a fegyvereiket is csak akkor használták, ha valaki kevesellte az árat, vagy nem akarta átadni a termést.

A rizzsel megrakott teherautók a katonai raktárakhoz gördültek. A raktárakhoz, amelyekben a japánok elleni harchoz szükséges hadianyagot kellett volna tárolni, de amely raktárak már üresen álltak hiszen a rizsvásárlási monopólium birtokában a két kereskedelmi vállalat kibérelte ezeket a hadianyagraktárakat. A fegyvereket és lőszert a szabadban tárolták. Most a rizst kellett jobban védeni. Rizsháborút vívott a francia hadsereg, jóllehet a japánok már teljes lendülettel támadtak.

A raktárak megteltek.

A franciák senkinek nem adtak szállítási engedélyt, s ha a parasztok dzsunkáikon, a folyókon, valamennyi rizst mégis biztosabb helyre akartak menteni, a franciák lőtték, felgyújtották ezeket a kis hajókat, fogságba vetették, vagy megölték a dzsunkák hajósait.

Az országban elfogyott az élelem.

S amikor már a parasztok is — akik maguk termelték — vásárolni akarták a rizst, a két francia vállalat közölte az új árat: egy mázsa rizs nyolcszáz piaszter.

Saigonban egy teherhordó napi tizenkét órai munkával négy piasztert keresett. Óránként 5 deka rizst.

És akkoriban a saigoni teherhordók keresték a legtöbbet mindazok közül, akik munkával teremtették elő a mindennapit . . .

Ebben és a következő évben nyolc hónap alatt kétmillió ember halt éhen Vietnamban!

A két francia vállalat Európába szállította az eladhatatlan rizsmennyiséget. S amit sem eladni, sem elszállítani nem tudott, azt — felgyújtotta.

1945 áprilisában a két cég fölszámolt. A raktárakat visszaadta a hadseregnek és a hat üzletember visszaköltözött Párizsba.

A rizst most már csak a japánok vitték el a parasztoktól. Ha volt még egyáltalán.

Nyolc hónap alatt kétmillió ember halt éhen Vietnamban. A lakosság csaknem tíz százaléka.

Hogyan is szólhatott volna a Viet-Minh jelszava ezekben a gyilkos napokban?

„Azok ellen kell harcolnunk, akik a parasztot megfosztják az utolsó szem rizstől, akiknek hatalma egyet jelent az éhhalállal!"

A politikai bölcsesség végül is egyszerű dolog: megfogalmazni a nép érdekeit. A politikus bátorsága pedig — vállalni

azt a cselekvést, amely végső soron ezt a népérdeket a legjobban képes szolgálni.

A Viet-Minh bölcs volt és bátor. Akkor is, ha döntéseit a változó idő csak évek múltán igazolta.

A francia gyarmatosítók ostobák voltak és gyávák. Akkor is, ha mindez csak évek multán kapott perdöntő bizonyítékot.

Ezekben a különös hetekben a franciák ahelyett, hogy az utolsó, értelmetlenül elszánt, vad és kétségbeesett támadásaikat előkészítő japánok ellen fordultak volna — az újjáéledő partizáncsoportokban láttak legfőbb ellenségeiket.

S e tévedés megszülte a távol-keleti háború történetének legfonákabb pillanatát.

A francia katonai hatóságok a partizánok elleni harchoz „átfésülő egységeket" alakítottak Hanoiban. Ezeknek az egységeknek a munkáját a főhadiszállásról irányították volna. A „tisztogató akció" időpontját 1945 március 12-re tűzték ki. Az akció kezdete előtt három nappal, március 9-én a japán fasiszták meglepetésszerűen, koncentrált támadást indítottak a francia főerők ellen, visszavonulásra kényszerítették őket, s a francia vezérkar valamennyi tagját fogságba ejtették.

A különös helyzet egyúttal egy gyarmattartó hatalom módszereinek ostobaságára, dezinformáltságára és korlátoltságára is jellemző. Hiszen a Viet-Minh a nagy éhség idején, s az európai háború fordulatait alaposan ismerve, kísérletet tett arra, hogy valamiféle megegyezést hozzon létre a franciákkal, ezzel lehetővé tegye, hogy a francia csapatok csakúgy, mint a partizán egységek, a fő ellenség, a fasiszta japán hadsereg ellen fordulhasson. A franciák ehelyett, önmagukat meggyengítve, erőik nagy részét a partizánok ellen akarták bevetni, s így voltaképpen önmaguk szolgáltatták ki magukat a japánoknak.

A francia vereség óráiban a Viet-Minh állandó bizottsága ülést tartott. Megérkeztek az első hírek a japán fenyegetődésről s a francia vezérkar fogságba eséséről. Ekkor a Viet-Minh elhatározta, hogy kapcsolatot kell teremteni minden francia katonával, aki meggyőződéséből harcol a japán fasizmus ellen, s ugyanakkor ki kell terjeszteni a helyi felkeléseket, kihasználni az érezhetően végéhez közeledő háború teremtette szituációt, a felszabadító brigádok által kézbentartott területeken pedig szabad övezeteket kell létrehozni, amelyekben majd fokozatosan elő kell készíteni a későbbi szabad Vietnam demokratikus társadalmi rendjének formáit.

A partizánok már több területen harcban álltak a japánokkal, amikor Hirosimára lezúdult az első atombomba és a szovjet hadsereg vereséget mért a keleti partok mentén a japán csapatokra. Tíz nappal később Tokió fegyverszünetet kért.

A japán csapatok váratlanul menekültek Vietnamban az őserdőkbe, vagy a tenger felé.

Az országban egyetlen szervezett erő maradt, a Viet-Minh.

Vezetői jól tudták, hogy a francia politika nem adja föl a vietnami gyarmatot. Sőt, ismerték azt a tervet is, amely szerint a franciák Indokinát öt országra akarták feldarabolni, magát Vietnamot is háromfelé osztani, hogy így elszigeteljék egymástól a különféle felszabadító erőket, s egy-egy kisebb, elszigetelt területen könnyebben érvényesítsék gyarmati hatalmukat. A Viet-Minh azt is tudta, hogy a háború után a franciák mellett még más gyarmatosítók is meg fognak jelenni s mindezt figyelembevéve Ho Si Minh ezt a pillanatot választotta ki az általános felkelésre.

NEHÁNY EZER SZAKADOZOTT RUHÁJÚ KATONA ÉS EGY BAMBUSZBOTRA TÁMASZKODÓ EMBER ELINDUL A HEGYEKBŐL

A hegyekből Hanoi felé indult egy néhányezres, szakadozott parasztruhába öltözött, a franciáktól és japánoktól zsákmányolt fegyverekkel, de jórészt még mindig a régi kezdetleges fegyverzettel felszerelt partizán egység. A nagyobb városokban megjelentek a felszabadító brigádok tagjai, és Ho Si Minh szavaival kihirdették az általános felkelést.

A japánok már nem jelentettek valóságos erőt. Még megmaradt csapataik a partokon és egymástól távoleső táborokban várták, hogy a győztesek döntsenek sorsukról. A franciák soraiban még mindig a bomlás, a dezorganizáció volt az úr, a falvak és városok lakói tehát a felszabadító brigádok megjelenésében — s mert azok ezúttal harc nélkül lépték át a városok határait — már a felszabadult és békés Vietnam első napjainak jelét érezték.

Augusztus 17-én este, amikor a hőség már kezdett felengedni, tízezrek árasztották el Hanoi utcáit. A városi színház elé vonultak, ahol az épületen a császári Vietnam zászlói mellett először tüntek fel a Viet-Minh zászlai is. Néhány fiatal munkás kivált a tömegből, futni kezdett a színház fele, felmentek a tetőre s a néhány császári zászlót is újakra cserélték. A tömeg egész éjjel ünnepelt.

Huszonegyedikén Ho Si Minh is Hanoiba érkezett A Viet-Minh programja alapján tárgyalni kezdett pártonkívüli politikusokkal és természetesen szűk baráti környezetével, a part és a Viet-Minh szintén Hanoiba érkezett vezetőivel. Gyalog járt az utcán, együtt örült az ünneplő tömegekkel, de az utca embere nem tudta, ki az a sovány égőszemű, bambuszbotjára támaszkodó idős férfi, aki olyan fáradhatatlanul járja a város utcáit. Ho az új kormányt k-

szítette elő s a függetlenségi nyilatkozatot fogalmazta, hogy majd néhány nap múlva, szeptember 2-án, amikor megtelik a főkormányzói palota előtti tér a gyűlésre hívott lakossággal, ez az idős ember az emelvényre lépjen és fölolvassa azt a dekrétumot, amelyben először hangzik el egy új, önálló ország neve: Vietnami Demokratikus Köztársaság.

Akkoriban már országszerte tudták, hogy a császár, akit még annak idején a franciák választattak meg, mert fenn akarták tartani az önálló államiság látszatát, a felszabadító brigádok győzelmeinek hírét hallva — s mert többé nem érezte annak a francia erőnek a jelenlétét, amely az ő rangját vagy akár személyes életét biztosíthatja — lemondott.

Bao Daj, „a császár", a Hanoiban megalakult új kormány hírének hallatán — minden bizonnyal elsősorban a félelemtől üzve — önmaga mentesére, a következő nyilatkozatot tette:

„Sajnálattal gondolunk vissza kormányzásunk húsz esztendejére, amelynek folyamán országunkért semmi érdemlegeset sem tudtunk tenni... Lemondunk a trónról, és átadjuk a hatalmat a demokratikus köztársaságnak. Kérjük, fordítsanak gondot a dinasztia templomaira, és ápolják a királyi síremlékeket... Felhívjuk valamennyi pártot, csoportot, osztályt és a királyi családot, támogassák fenntartás nélkül a demokratikus kormányt, erősítsék a nemzeti függetlenséget... Boldogok leszünk, ha szabad polgárként élhetünk egy független országban.. Senkinek sem fogjuk megengedni, hogy polgártársaink közti egyenetlenség szítása céljából visszaéljen nevünkkel vagy a királyi család nevével .. Eljen demokratikus köztársaságunk!

Hue, Császári Palota 1945. augusztus 25."

A hanoi palota előtti főtéren gyülekező emberek már ismerték ezt a nyilatkozatot s nem sok jelentőséget tulajdonítottak neki. Minden idegszálukkal Ho apót figyelték.

S azután még órákig nem mozdultak el a térről. Szoktatták magukat, gyönyörűséggel szoktatták magukat az új névhez, melyre olyan régen vártak. Vietnami Demokratikus Köztársaság.

1945. szeptember 2. volt.

III. NÉHÁNY NAP NEHÉZ BÉKE – ÉS A „SZENNYES HÁBORÚ"

Még tartanak a felszabadult nép örömünnepségei, de már megjelennek a városok utcáin azok a teherautók, amelyek a még mindig tomboló éhinség áldozatainak testét szállítják el az utcákról. Az új aratás még nem érhetett be. S ami a régiből megmaradt volna, elvitték a japánok, a franciák. Az a fiatal munkás, Minh Thu, aki a hanoi kormányzósági palota oromzatán először cserélte ki a császári Vietnam zászlaját a Viet-Minh lobogójával, négy napig állt önkéntes őrséget a palota előtt. Az ötödik nap hajnalán nekitámaszkodott a falnak, s magához húzta egyik barátját:

— Mondjátok meg Ho-nak, hogy köszönjük, s mondjátok meg, hogy az volt az utolsó kérésem, ne engedje éhezni a népet.

Ez a fiú volt talán az első, akit a hanoi utcán megjelent teherautókra emeltek.

A helyzetre jellemző a kormány első rendelete. Az első dokumentum, amely a felszabadult országban a függetlenségi nyilakozat után megjelent, az éhinség elleni harcot hirdette meg. Ho Si Minh rendeletet adott ki, hogy az állam minden polgárának tíznaponként teljes böjtöt kell tartania és az így összegyűlt rizsmennyiséget át kell adni a hatóságoknak, hogy az ínségesek megsegítésére fordíthassák.

Különös rendelet volt. Végrehajtását nem ellenőrizte senki. Ez volt talán az első olyan állami rendelkezés a világ-

történelemben, amelynek végrehajtására az egyetlen biztosíték — a megértés.

Tíznaponként egy nap böjt. S az összegyűlt rizs háromnégyszázezer ember életét mentette meg. De a helyzet még mindig nagyon súlyos. Valódi és végleges megoldást nyilvánvalóan csak egy intenzívebb, gyorsított termelés jelenthetett. S a felszabadító brigádok tagjai — most már valójában a vietnami néphadsereg — visszatért az általa fölszabadított vidékekre, hogy a parasztokkal együtt dolgozzék a földeken s egyúttal védje, a helyszínen, a termést.

A kormány másik rendelete megtiltotta, hogy rizsből és kukoricából alkoholt pároljanak.

Egy józan és reménykedő ország dolgozni kezdett.

MIT KERESNEK AZ ANGOLOK VIETNAMBAN ÉS MIRŐL IR A SZÜLEINEK EGY FRANCIA TENGERÉSZ?

Az angolok pedig megjelentek Vietnamban. Nagy csapatszállító hajok kötöttek ki a partokon, s jelentős angol katonai egységek léptek a szárazföldre, arra hivatkozván, hogy a fegyverszüneti szerződés értelmében ők fegyverzik le a sorsukra váró japán csapatokat. A deltavidék kikötőiben vietnami kikötőmunkások vonultak fel a parton. Elvegyültek az angolok közé, s magyarázták nekik:

— Mit akartok itt ennyien? Hiszen ezek a japánok rég eldobálták fegyvereiket, szinte maguk zárták fogolytáborokba önmagukat s alig várták, hogy valaki hajóra tegye őket. Ha egy őrmestert küldtek volna, aki megmondja nekik, hogy merre induljanak, az is elég lett volna. Mit akartok?

Ütközetre nem került sor. Az angolok — a katonák — semmit nem értettek abból, ami körülöttük történt, de parancsnokaik jól ismerték a stratégiai feladatot: „Üldözni a japánokat az ország belseje felé!" A háború még alig ért véget, s íme már megkezdődött az új küzdelem a gyarmatosítók között Vietnamért. A déli területeket gyakorlatilag megszállták az angolok. Az északi területekre pedig Kuomintang csapatok vonultak be.

A gyarmatosítók gyakorlatának törvénye szerint a franciák nem nyugodhattak bele ebbe a helyzetbe. Új expedíciós hadsereg szállítását határozták el. Olyan katonákból álló hadseregét, amelynek tagjai nem Vietnamban éltek át a második világháborút. „Tíz hét elegendő az ország visszahódítására" — mondta akkor Leclerc tábornok, a francia csapatok főparancsnoka.

Leclerc különös figura volt, voltaképpen Vietnam barátjának mutatkozott, s mégis vezényelte az expedíciós csapatokat. A Párizst felszabadító páncélosok parancsnoka, a legendás hírű ellenálló — mint a gyarmatosítás új programjának végrehajtója, egy olyan országban, amelyet saját szavai szerint rokonszenvvel szemlél.

Leclerc nyilvánvalóan úgy gondolkodott, hogy igazi feladata megtisztítani az országot a behatoló Kuomintang csapatoktól, s hogy egyúttal megfelelő katonai erőt kell felmutatnia az egyre aktívabb angolokkal szemben, akiket így lehet a Vietnamról való lemondásra kényszeríteni.

Három hadsereg egy éhező, s a teremtő munkához éppencsak hozzálátott országban! Három külföldi hadsereg egy néhánynapos, fiatal országban, amelynek katonái elsősorban az éhínség ellen küzdenek. Ebben a helyzetben kellett döntenie a fiatal köztársaság vezetőinek arról, hogy mit cselekedjenek. És Ho Si Minh, aki alaposan ismerte az angol politika gyakorlatát is és aki hosszú időt töltött el Kínában, jól tudta, hogy minél gyorsabban meg kell szabadulni a

Csang Kai Sek-ista csapatoktól csakúgy, mint az angoloktól. De a VDK-nak nincs még elég ereje ahhoz, hogy háromfelé harcoljon. Tárgyalást ajánlott tehát a franciáknak. Azt remélte, hogy e tárgyalások révén időt nyer fiatal országa számára a megerősödéshez, az éhinség leküzdéséhez. A tárgyalások gondolatát sokan ellenezték. Leghevesebben az újonnan alakult vietnami kormány egyik tanácsosa, Vinh Thuy, aki kampányt is kezdett szervezni „a franciákkal alkudozó" Ho Si Minh ellen. Vinh egyébként Bao Daj exesászárnak, a néhány hete még a francia gyarmatosítók szolgálatában állott bábnak volt egyik bizalmasa, s néhány hónappal később „császárjával" együtt újra a franciák szolgálatában állt. Most azonban, amikor ez a tárgyalás életet jelenthetett a fiatal köztársaságnak, éppen most, eltökélten ellenezte a franciákkal való „egyezkedést".

Gyűlés gyűlést követett. Vinh-éknek sok érvük volt: a vietnami nép valóban sokat szenvedett a megelőző években a francia gyarmatosítóktól és gyűlölettel gondolt a megszállókra. Óriási tömegeknek valóban nehéz volt megmagyarázni ezt a helyzetet. Ho Si Minh és munkatársai fáradhatatlanul járták ezeket a gyűléseket, s érveltek. A néppel együtt akartak dönteni. Íme néhány szó, melyet egy ilyen gyűlésen mondott el Ho:

— A bölcsesség bizonysága, hogy inkább tárgyalunk a franciákkal, mint ölre megyünk velük. Miért áldozzunk fel ötven-, vagy százezer embert, amikor tárgyalásokkal talán öt éven belül elérhetjük teljes függetlenségünket. En, Ho Si Minh, mindig a szabadság útját jártam, egész életemben hazánk függetlenségéért küzdöttem. Önök tudják, hogy inkább a halált választom, mintsem eladjam az országot."

Hetekig folyt a kétféle küzdelem: a nép helyenként már harcban állt a franciákkal. A kormány pedig küzdött a népért, egy új háború ellen.

1946 március 6-án végre aláírták a megállapodást,

amely úgy rendezte a helyzetet, hogy Franciaország Vietnamot szabad államként ismeri el, Hanoiban önálló kormánnyal, nemzeti törvényhozással, a pénzügyek önálló intézésével. Vietnam viszont kijelenti, hogy tagja marad a Francia Uniónak. Ennek értelmében Leclerc csapatai barátként és szövetségesként foglalják el a Kuomintang csapatok helyét.

A franciák március 17-én vonultak be Haiphongba és két nappal később Leclerc Hanoiban volt, ahol le sem mosván magáról az út porát, Ho Si Minh-hez sietett. „Elnök Úr! — mondotta — most már barátok lehetünk és vagyunk!"

Ebben az időben Párizsban ugyancsak feszült volt a politikai helyzet, egymást váltották a politika porondján a háború utáni francia gyakorlatról különféle nézeteket valló erők s a francia nagytőke, amely szorosan összefonódott a gyarmatosítás programjával, egy percig sem gondolta komolyan, hogy ezt a Vietnami Demokratikus Köztársasággal kötött egyezményt valóban tartósan érvényesítsék. Időt akartak nyerni, nagyobb katonai erők fölvonultatására. Már előkészítették az új támadást.

Hetek alatt árulták el a franciák új szövetségeseiket. És miközben Ho Si Minh Párizs felé utazott, hogy az első megállapodást véglegesen és részletesen a legmagasabb szinten törvénnyé emeljék, Vietnamban már újra megindultak a franciák. S az árulás pillanatától a döntő csatáig ezt a majdnem egy évtizedes háborút, céljának s módszereinek ismeretében az egész világ okkal nevezte „a szennyes háború"-nak.

Az első napokban a francia katonák valójában nem is tudták, nem is értették, mi történik velük és körülöttük, hiszen abban a tudatban éltek Vietnamban, hogy szövetségesként vannak jelen. Hogy miféle változáson mentek át közülük a legtisztábbak, azt egy immár világhíru dokumentummá lett levelezés bizonyítja. Henri Martin indokínai leveleiről van szó.

1950 márciusában a touloni tengerészeti prefektus parancsára letartóztattak három tengerész katonát, azzal a váddal, hogy francia katona létükre szerzői, vagy terjesztői a vietnami háború ellen lázító röpiratoknak. A három közül az egyik Henri Martin volt, vezetője a háborúellenes akciónak, szerkesztője a röplapoknak. Egy huszonhárom éves fiatalember. Háborúellenes szabotázs vádjával ötévi börtönre ítélték. Ezt a fiút, aki már 16 éves korában partizánként harcolt a németek ellen Párizs felszabadításáért. Őt, aki 1945 januárjában ötéves szolgálatra jelentkezett az újjászervezett francia haditengerészethez azzal a tudattal, hogy most már a béke és nyugalom fenntartásáért kell harcolnia. S néhány hét múlva fiatal társaival együtt behajózták, útnak indították a Chevreuil nevű őrhajón Indokína felé.

Vietnamban egy új és váratlan valósággal találkozott. Hires leveleiből íme egynéhány:

„Kedves Szüleim,

Tegnap pár órára kimenőt kaptunk és kiszálltunk Turanban. Megkötötték az egyezményt. Franciaország elismeri a Vietnami Demokratikus Köztársaságot Vietnamnak saját pénzügye és saját hadserege van. Mi megtartjuk támaszpontjainkat Indokinában. Ez csupán a pénzembereinkre érzékeny csapás, mert nagy érdekeltségeik voltak Indokinában.

Mi voltunk az elsők, akik kis szabadságunk idejére kiszállhattunk Turanban. A „Chevreuil"-ről egy kis vontatóhajóra szálltunk, az vitt bennünket partra (körülbelül két kilométer távolság). A „Gloire" cirkáloról is jöttek kimenősök. Öltözék: rövid nadrág, fehér ing, trópusi sisak. A „Gloire"-ről sapkában jöttek.

A város nyugodt volt, nagyon is nyugodt. Az új rend jól bevált. A nép jól öltözött. Rongyos embert nem látni. A főútvonalakon, az utcasarkokon a Viet-Minh nemzetőrei áll-

nak poszton Fehér ruhában vannak, nagyon tiszták, és a sisakjukon a Viet-Minh jelvényét viselik: vörös zászló közepén sárga ötágú csillag. A városháza és a középületek előtt községi alkalmazottak, feltűzött szuronnyal állnak őrséget. Van itt egy női kaszárnya is. A turan—huéi vonat állandóan közlekedik, hasonlóképpen jár a távolsági autóbusz is. A könyvesboltokban számos újságot árulnak, valamennyi annami nyelven jelenik meg. A házakon mindenféle plakátok szólítják fel a lakosságot, hogy nyújtsanak segélyt a szabadságharc sebesültjeinek. Minden jól meg van szervezve. Nem kalózbanda ez, hanem nép, mely szabadságot akar. Néhány európai házat egészen kirámoltak, viszont mások teljesen érintetlenek maradtak. A templom, a plébánia, a JOC háza a legkevésbé sem sérült meg. Épek maradtak a szentek szobrai is. A városban egyetlen fehér ember sem maradt. Elvitték őket a harctérre. Biztosan azoknak a házát fosztották ki, akik brutálisan bántak az annamitákkal. Általában az élet itt nem olyan drága, mint Saigonban.

Az emberek elég fagyosan néztek ránk. Sőt akadt, aki ránk sem nézett. Némelyik házra ötféle zászlót is kitűztek, de francia zászló nem volt sehol. Az emberek hidegek ugyan, de korrektek.

A kikötőbe ki-befutnak a dzsunkák, szép tiszta a vitorlájuk. Minden azt bizonyítja, hogy ezeknek az embereknek nincs arra semmi szükségük, hogy velünk kormányoztassák magukat. Nem szolgák, hanem szabad emberek akarnak lenni.

Az idő változatlanul szép. A nap meleg, de mindig felhős az ég.

Egészséges vagyok, mindnyájatokat ölel.

Henri

..Ma délelőtt kihajóztuk az I. tengerészgyalogezred egy zászlóalját Hong Gajban a Vörös-folyó torkolatától kissé északra. A rakpartnál állunk. Három rámpa van itt, sinen futó darukkal felszerelve a szénrakodáshoz. Itt is, úgy mint Haj Fongban, számos felszíni fejtésű szénbánya működik.

A várost háromezer kínai tartja megszállva. Már egy napja voltunk ott, de tárgyalnunk kellett, hogy kirakodhassunk. Itt van a „Gazelle" is, de nem szállít csapatokat. A „Tourville" a nyílt tengeren horgonyoz.

Délelőtt, amikor a „Chevreuil" befutott, az egész francia lakosság, vagy harminc ember (férfi, asszony, gyermek) kijött a kikötőbe. Kijött két misszionárius is. Most vizitálják a hajót.

Részleteket hallottunk a tengerészgyalogosok okozta március 6-i incidensről. A lakosság így meséli az esetet: az első vontatóhajók már a part közvetlen közelébe értek, amikor a kínaiak tüzet nyitottak rájuk. Az emberek a fedélzeten zsúfolódtak össze. Mindenki igyekezett fedezéket keresni, ahol csak lehetett. Fél óra múlva megjött a parancs, hogy viszonozni kell a tüzet. A „Triomphant" meg a „Savorgnande-Brazza" a levegőbe röpített egy lőszerraktárt; ötszáz kínai meghalt. Gránátokkal lőtték a gépfegyverfészkeket. A kínaiak megfutottak. A japán hadifoglyok (akik szabadon közlekedtek) ekkor a kínaiak helyébe léptek és folytatták a harcot. A „Triomphant" százharmincnyolc embere azonban őket is visszaszorította. Ekkor hajóink visszavonultak a folyó elágazásához. Közben egy kínai üteg tüzelni kezdett az „Emile-Bertin"-re. A hajó azonban tizenhárom sortűzzel elhallgattatta a kínai ágyukat. Tonkint a jünnani kínai hadsereg szállta meg. Mivel tábornokuk nem ért egyet Csang Kajsekkel, nem járult hozzá a mi partraszállásunkhoz. Most az a helyzet, hogy amerikai teherhajók ezeket a csapatokat

Mandzsúriába szállítják, hogy harcba vigyék őket a kínai kommunisták ellen. Az amerikaiak látják el őket korszerű gyalogsági felszereléssel de kevesen, gépesített felszerelés ez. Ez a hadsereg egyébként nem harcolt soha a japánok ellen. Különben ezek a japánok, akiknek foglyoknak kellene lenniük, szabadon járnak Tonkinban.

Haj Fongban nincs semmi élelem. Naponta százával esnek össze az emberek és halnak meg az utcán. A Viet-Minh-kormány még nem elég szervezett ahhoz, hogy megküzdhessen az éhséggel. Az éhenpusztult annamiták holttestei sokszor napokig hevernek az utcán, mielőtt összeszednék és elvinnék. A turani viszonyokat össze sem lehet hasonlítani az itteniekkel. Lehet, hogy a kínaiak okozzák ezeket az állapotokat.

Mára ennyit.

1946. április 14.

...Tegnap óta Kamfanban vagyunk, Along-öbölben szemközti parton. Körülbelül egy hétig kell itt maradnunk, s aztán visszatérünk Saigonba.

Tegnap délelőtt érkeztünk és este csatlakozott hozzánk az „l'Algérien", amely ugyancsak csapatokat hajóz ki. A kínaiak vontatóhajókkal húzott uszályokon végzik a kiürítést.

Óriási mennyiségű szén van az országban. A rakodókon sértetlenek a daruk, működésre készen állnak.

Vagy tíz napig maradunk Saigonban, aztán indulunk vissza. Most nincs sok fontosabb közölnivalóm. Remélem, hogy leveleim rendesen eljutnak hozzátok.

Idestova hét hónapja lesz, hogy eljöttünk Franciaországból és még több mint egy év áll előttünk, míg hazamehetünk. Remélem, továbbra is érvényben marad az a törvény, mely jogot ad arra, hogy két évi szolgálat után otthagyjuk a hadiszolgálatot. Én bizony élek vele, mert torkig vagyok a katonasággal. Mindössze egyetlen tiszt van a hajónkon, aki

a Szabad Francia Hadseregben szolgált. Pedig a „Chevreuil" az ellenállási mozgalom lotharingiai keresztjét viseli. Vannak ám elegen, akiknek nagy kedvük volna ezt a fasiszták jelvényeivel felcserélni.

Tisztogatás nem volt, s elég baj, hogy elmaradt. Merem állítani, hogy káplárjaink között olyan is akad, aki őrmester volt Pétain csendőrségében. De ennél még súlyosabb dolgot is mondhatok. Itt azoknak, akik résztvettek a partizánharcokban, úgyszólván okosabb elbújni, akárcsak a nácik idején . . .

1946. május 18.

. . . Ma este visszatérünk Kamrannba. Tegnap nagyon korán reggel indultunk. A tenger csendes volt. Megvizsgáltunk több dzsunkát és miután rendben találtuk az irataikat, tovább engedtük őket. Körülbelül ötszáz méterre voltunk a parttól. Késő délelőtt elénk bukkant egy kis falu, előtte vagy tíz dzsunka halászott. Hirtelen két francia repülőgép tűnt fel az égen. Fenyegetően elhúztak a dzsunkák meg a falu felett. Néhány másodperccel később már hallottuk is a gépfegyverek kattogását. Vízsugarak szöktek fel a dzsunkák körül, könnyű porfelhő emelkedett a falu fölé. Mintegy kilométernyire lehettünk tőlük. Mivel a tenger egészen csendes volt, mindent jól láttunk. A két repülő tízszer is lecsapott rájuk, majd bizonyára, mert fogytán volt a lőszerük, „diadalmasan" visszatértek támaszpontjukra.

Odaálltunk két legépfegyverzett dzsunka mellé. Az egyiknek nem volt sebesültje. A másikon volt egy; levitte a golyó a hüvelykujját s egy lövést kapott a lábába.

Légionáriusok érkezését vártuk, akik kora délután szálltak hajóra (százhetvenen ember). Sok német van köztük

(negyven százalék). Ilyen alakokkal szokás gyarmatosítani. Egy elesett emberért felperzselnek nyolc falut. Ilyen dolgokból ítélnek meg aztán bennünket itt az emberek.

Nos, mire beesteledett, egy másik falu elé értünk. Távcsövön láttuk, hogy menekülnek az emberek. A „Chevreuil" gépfegyverei tüzet nyitottak a dzsunkákra meg a falura. Ezután partraszálltak a légionáriusok, nem is ütköztek ellenállásba. Beállt az éj, s mi ott maradtunk lehorgonyozva a falu előtt. Reggel a légionáriusok újra behajóztak, de előbb alapos munkát végeztek, istenigazában kifosztották a falut. Vittek azok pénzt, ékszert, baromfit, disznót, néhány embert a faluból, meg két sebesültet. A sebesültek is a repülőgépek áldozatai voltak. A repülők most alaposan kiélvezik a helyzetet — nem kockáztatnak semmit. Ez a civilizáció! A foglyokat sorbaállították, szónoklatot tartottak nekik, utána pedig bedobták őket a tengerbe; ússzon partra, aki tud. (Civilizáció!) A légionáriusok csak egy embert tartottak vissza a hajón.

Meglátogattam a sebesülteket a gyöngélkedők szobájában. Az egyiknek golyó volt a lábában. A folyosón ült; egy matróz, amint elment mellette, belerúgott. (Civilizáció!) A másiknak szétroncsolódott a válla, akkora lyuk volt benne, mint az öklöm. Tegnap óta elmérgesedett a sebe. Szelíden panaszkodott. A két sebesült visszatért egy dzsunkára. A parton a légionáriusok megöltek három embert, aki menekült előlük. A franciák úgy viselkednek Indokínában, mint a nácik annak idején nálunk. Undor fog el, hogy ilyesmit kell végignéznem. Mért géppuskáznak (nap nap után) a repülőink védtelen halászokra? Miért rabolnak, gyújtogatnak, gyilkolnak a katonáink? Ezzel civilizálnak? A „Chevreuil" eltávozóban 40-es ágyúval szétrombolt egy szalmatetős viskót, egyszerűen azért, mert jó célpont volt. Elvégre, szórakoznunk csak kell!

Ma este visszatérünk Kamrannba. Holnap este indulunk

Saigonba. Kamrann nyolcvan kilométerre van Dalattól, a francia—vietnami tárgyalások színhelyétől. Tárgyalnak és közben gyilkolunk tovább. Hogy is jöhetett létre a megegyezés?

A légionáriusok kiszálltak, s a fogolynak előttük kellett haladnia, közben pedig puskatussal verték. E pillanatban hadseregünk Franciaország egész tekintélyét eljátssza a Távol-Keleten ...

Saigon, 1947. március 20. és 21.

..Ma gyönyörű mérleget állíthatunk fel „pacifikáló tevékenységünk"-ről. Megöltünk egy gyereket, megsebesítettünk egy asszonyt. Arról ne is beszéljünk, hogy hány sebesült maradt a rizstáblákon.

Azzal kezdtük a napot, hogy vagy negyven 102-es gránátot röpítettünk egy vietnami lőszerraktárra, mely tizennégy kilométernyire volt tőlünk. Valószínűleg fel is robbantottuk. Utána pedig az erdőket gépfegyvereztük anélkül, hogy ellenséget láttunk volna bennük.

Ezután következett a dzsunkák felkutatása. A folyó közepén horgonyoztunk. Hogy a közelünkbe kényszerítsük az arra haladó dzsunkákat, puskatüzet nyitunk. Amelyik nem állt meg, gépfegyvertüzet kapott és a motorossal mentünk érte. Gyakran előfordult, hogy vízbe ugrottak az emberek a dzsunkáról, s aztán a rizsföldekre menekültek. Ez aztán elég világosan mutatja, hogy nem felszabadítóként üdvözölnek bennünket.

Egy dzsunka az első figyelmeztető lövés után a partnak tart, ahelyett, hogy felénk indulna. A gépfegyverek azonnal tüzet nyitnak, s a motoros megindul az üldözésre. Történetesen engem vezényeltek ki a motoros vezetésére. Két géppuska volt a fedélzeten. Körülbelül egy kilométernyire

lehettünk tőlük és a két géppuska megállás nélkül tüzelt. Ötven méternél beszüntettek a tüzet, húsz méternél a tiszt ujra parancsot adott a lövésre. A golyók teljesen át- meg átjárták a bárkát. Egy ember magából kikelve előjön és feltartja a kezét. Mellejük állunk. Hárman voltak a bárkán, egy hét-nyolcéves gyerek, hat lövés érte a szerencsétlent, és egy asszony, akinek három sebe volt. A fertit véletlenül nem érte golyó. A hajóra vittük őket. A gyermek meghalt. Az orvos bekötözte az asszonyt, aztán visszavittük őket a bárkára.

A papírjaik rendben voltak. Csakhogy nekünk olyan hírünk van, hogy nem mernek a közelünkbe jönni az emberek. Ezért nem álltak meg az első figyelmeztetésre. Ez is bizonyítja, hogy a lakosság egyáltalán nem bízik bennünk.

Ez az annamita, most, hogy megöltük a gyermekét és megsebesítettük a feleséget, ha eddig nem vett részt a Viet-Minh mozgalomban, ezután biztos bekapcsolódik. Íme ilyen a mi pacifikálásunk!

Ettől függetlenül — uralkodik a béke.

Mi Tha, 1947 szeptember 30.

..Ma két esztendeje, hogy végetért a szabadságom. Az az érzésem, hogy lesz még egy kis utószolgalatom is. Holnap indulunk vissza Saigonba.

Néhány nappal ezelőtt ujabb hadműveletet hajtottunk végre. A kísérőhajó fedélzetéről Bollaert főbiztos Kraoff és Batet tengernagyok és de La Tour tábornok figyeltek a hadműveletek menetét. Hajnalban érkeztünk, de nem hajóztunk ki azonnal, hanem bevártuk a napfelkeltet, hogy a magas személyiségek élvezhessék az ütközet látványát.

A parton a [illegible] csapatoknak volt idejük összeszedni magukat. Üzenetet kaptunk az szárazföldről: „Komoly ellen-

állásba ütköztünk". Vagy egy kilométerről halljuk a zenebonát. A három dereglye, amellyel csapataink a csatornán fölfelé indultak. Visszafordult. Halottakkal és sebesültekkel. A két partról, a parti fákról a vietnami katonák tüzeltek felénk. Ők ismét előbb tudták, mint a franciák, hogy mi készül. A főbiztos távozik a hajó fedélzetéről. Számára végetért az előadás. A parti temetőben hatvannál több francia sír van. Két nappal ezelőtt a vietnamiak öt páncélos dzsippet elfogtak. A hivatalos jelentésben minderről nem esik szó . . ."

Henri Martin levelei egyre rövidebbek lettek. A katonai cenzúra már megkurtította, vagy visszatartotta azokat. A szülők, a levelek címzettjei, egyre kevesebbet tudtak a fiúkról. Martin nem ment szabadságra. Szervezni kezdte a francia hadseregben a vietnami háborúval szembeni akciókat. Az egykori tizenhat éves antifasiszta partizán, aki olyan világosan látta, hogyan fasizálódik az expedíciós hadsereg, francia lobogó alatt hogyan pusztít az embertelenség, milyen szörnyű áldozatai vannak a gyarmatosító hadjáratnak — mindkét oldalon —, elkezdte a maga új partizánharcát. És 1950-ben a hadbíróság elítélte.

Martin leveleiben már föl-fölvillan egy-egy részlet abból a harcból, amelynek másik frontján, az alattomos francia támadás által meglepett vietnamiak kezdték újrarendezni soraikat.

CSAPDÁK, KARÓK, DARAZSAK — EGY NÉP HARCOL A MAGA MÓDJÁN

Az első támadások még csak helyi incidenseknek tűntek s a vietnami kormány ekkor még csak a franciákhoz intézett tiltakozásokkal próbálta megőrizni a negyvenhatos egyezmény lehetséges eredményeit. De Leclerc lemondása után

az újabb és újabb légiós egységek partraszállása után már nyilvánvaló volt, hogy az új háború elkerülhetetlen.

A döntő pillanatban ismét Ho Si Minh intézett felhívást a vietnami néphez.

„Honfitársak! Békeszeretetünkben engedményeket tettünk. De minél inkább kerestük a kompromisszumokat, francia gyarmatosítóink annál jobban igyekeztek kiaknázni ezeket, hogy beavatkozzanak ügyeinkbe . . Nem! Inkább feláldozzuk magunkat, mintsem elveszítsük országunkat, visszazuhanjunk a rabszolgaságba. Honfitársak, talpra! Akinek puskája van, ragadja meg, akinek kardja van, azt markolja keményen. Ha nincs kard, csákányt, vagy botot a kézbe! Bármilyen súlyos nélkülözésekkel és szenvedésekkel kelljen is szembenéznünk, minden áldozatra kesznek kell lennünk. A győzelem a miénk! . . "

Másnap újabb felhívás, ezúttal a franciákhoz:

„Francia nép! Barátotok vagyunk, készek vagyunk az együttműködésre, a Francia Únió kebelében, mert eszményeink azonosak! Szabadság! Egyenlőség! Testvériség! Szövetséges országok népei! A francia gyarmatosítók agresszív háborút robbantanak ki Vietnamban . . A vietnami nép számít közbelépésetekre!"

A háború már hónapok óta folyt. De most: az ellenállás szervezett formát kapott. A támadás idején a vietnami nép nem lehetett fölkészülve az ellenállásra. Kifosztott, éhező ország. A hadsereg szétszórva az ország területén, paraszti munkába fogva, hiszen segíteni kellett a munkában, az éhezők megmentéséért. A felszerelés hiányos, kevés a fegyver. Nem elsősorban katonai ellenállás kezdődött hát: maga a nép fordult szembe azokkal, akik alig néhánynapos szabadságától akarták megfosztani.

Újraéledtek a hagyományok. A régi harc módszerei —

új feltételek között. A találékonyság, az elszántság teremtette meg a semmiből a harc eszközeit.

Minden falu maskent védekezett, s más-más módon állt ellen a hodítóknak. Henri Martin indokínai leveleiben egyhelyütt említi, hogy a partratett francia csapatok egyik osztaga csapdába esett. Valahol Haipong környékén történt.

A vidék falvait a francia legionáriusok rendszeresen fosztogatták. Közeledtük hírére a falvak kiürültek. A franciák lövöldöztek és gyújtogattak. Az egyik faluban egy nagyon öreg ember, Minh Thu, akinek apja valaha vándortanító volt, s aki sok elbeszélést hallott apjától a régi harcokról, fölidézte emlékezetében a mongolok elleni víziütközet történetét. Egy éjszaka, amikor a franciák, fölgyújtván maguk mögött a faluszéli házakat, elvonultak, Minh Thu a falubeliekkel együtt visszatérve az erdőből, maga köré gyűjtötte a fiatalabbakat:

— Vágjatok karókat, hegyezzétek ki.

O maga, a többiekkel, nekilátott tigriscsapdát ásni az úton. Mire elkészültek, a fiatalok is megjöttek a karókkal. A csapdát befedték s a nádpadlóra homokot szórtak, elegyengették. Hajnalra az út ismét olyan volt, mint tegnap. S amikor másnap ismét megjelent egy francia osztag, a falubeliek már nem menekültek az erdőbe. A géppisztolyos légionisták csapdába estek.

A falubeli fiatal férfiak pedig — akik tegnap még karó után jártak az erdőben — magukhoz vették a csapdába esett légionisták fegyvereit.

Ezek a fegyveresek napokig jártak a környéket. A szomszédos falvakban elmondták, milyen csapdát épített Minh Thu s néhány hét múlva a légionisták már nem mertek közelíteni ezekhez a falvakhoz.

A középső vidékeken másfajta, [illegible] ellenséggel találta szemben maga, [illegible] Darazsakkal.

Öregemberek találmánya volt ez is. Binh faluban Ho Dao többhetes munkával egy faluszéli fészekbe csalogatott néhány darázsrajt. A darázsfészek fölé tetőt emelt. Azután egyetlen disznaját kikötötte az útra. Ütni kezdte a darázsfészek tetejét. A felingerelt darazsak kirajzottak a fészekből és megtámadták a disznót.

Ho Dao másnap megkérdezte a szomszédját:

— Áldozol egy disznót?

— A misszionáriusoknak?

— A darazsaknak.

A szomszéd nem értette. Ho Dao az úthoz vezette az embert és rámutatott a darazsak szerencsétlen áldozatára.

— Ide kéne szoktatni őket — mondta. — Hogy megtámadják azt, ami, vagy aki az úton mozog.

— Mindig?

— Csak ha jelt adok nekik.

A szomszéd elgondolkozva nézte az utat.

— Erre jönnek a falu felé a franciák — mondta, aztán már szótlanul elindult a háza felé s nemsokára egy madzagon rángatva az egyetlen disznaját vezette az útra.

Ho Dao darazsai a fészektetőt ért botütésekre fölbolydultak.

A szomszéd szomorúan nézte, milyen gyorsan és milyen kíméletlenül végeznek a darazsak a szegény állattal. Aztán csak annyit mondott:

— Az egyik éjjel te, a másik éjjel majd én... Őrködünk felváltva...

Várták a franciákat.

Azon az estén, amikor egy francia egység a faluhoz érkezett, hogy „megtisztítsa" a környéket a partizánoktól, Ho Dao állt őrségben. Amint meglátta az úton az első francia katonát, ráütött a fészek tetejére.

A légió megfutamodott.

A darazsak az úton sokszáz méter távolságban üldöztek a katonákat. S nemsokára a szomszédos falvak lakói is megépítettek az utak mentén a maguk darászteszkeit. A mi légierőnk — mondták. — Es lelőni sem lehet őket . . .

Csapdák, karok, darazsak . . . a harcot azonban mégis fegyverekkel vívják. S a lassan újjászerveződő ellenálló hadseregnek kevés volt a fegyvere. A városokat a franciák tartották már megszállva, nyílt ütközésbe a partizánok még nem bocsátkozhattak. Ennek a feladatnak a teljesítésére is a legkülönfélébb módszereket találták ki.

VÁNDORLÓ GYÁRAK, FALVAK — VÁNDORLÓ KATONÁK

Fegyvert, élelmet kellett szerezni, s az egész addig kialakult életformát át kellett alakítani, felkészülve a franciák által megszállt területek, falvak, városok felszabadítására. Különös népvándorlás kezdődött. Estéről reggelre falvak százai ürültek ki, családok százai indultak el gyalogosan, kis batyukkal, hogy szülőfalujuktól ötven-száz kilométerre, vagy még távolabb, újra letelepedjenek valahol. S a dzsungelben, félig földbeásott, gondosan álcázott lakóhelyek épültek. Dzsungelfaluk, amelyek a franciák számára megközelíthetetlenek voltak.

Ezekre, a repülők számára megközelíthetetlen falvakra támaszkodva szerveződött újjá a vietnami felszabadító sereg. A parasztok új területeket törtek fel, hogy élelmet adhassanak katonáiknak s a harcosok segítettek a dzsungelfaluk fölépítésében. Aztán a városokból is megindult a vándorlás az oserdő felé. Itt is megjelentek a katonák, hogy segítsenek a munkásoknak a költözködésben. Mert ez a költözés korántsem volt olyan egyszerű. Ötven-nyolcan kilós csomagokkal indultak el esős éjszakákon a vásárlakok. A csomagokban

azonban nem ruha volt, nem is élelmiszer: gépdarabok. A gépeket ugyanis, amelyeken nappal dolgoztak, éjszaka szétszerelték. S egy-egy alkatrésszel a batyujukban, egyenként elindultak — most már megadott terv szerint — az őserdőbe. Mire négy-öt nap, pontosabban négy-öt éjszakai gyaloglás után elérkeztek a kijelölt helyre, ott már az áttelepült falu lakói megépítették az őserdei gyár alapjait. A helyszínre érkezve a munkások elkezdtek összeszerelni a gépeket. Néhány nap múlva e különös módon áttelepített üzem már dolgozott.

Leon Figureres francia újságíró 1950-ben látogatást tett ezekben az őserdei üzemekben. Azt írja:

„Több alkalommal meglátogattam ezeket a jelentékeny méretű üzemeket. Láttukon az ember felteszi a kérdést: miféle csoda segítségével tudták a vietnamiak hátukon elszállítani ezt a hatalmas mennyiségű felszerelést. Egyik-másik gép csaknem egy tonna súlyú... Elvittek engem a vietnami öt papírgyár egyikébe, ahol csaknem ezer munkás dolgozik. A parasztok által éjszaka begyűjtött bambuszból itt állítják elő a sajtó, a kormány és a demokratikus szervezetek kiadványaihoz szükséges papír teljes mennyiségét. Megcsodálom a három hatalmas gőzgépet, amely az üzem működéséhez szükséges energiát szolgáltatja. A meglehetősen modern felszerelést 1946-ban szállították el a Hanoi közvetlen közelében lévő egyetlen indokinai papírgyárból...

Közlik velem, hogy az egész felszerelést kétszer is elszállították, vagy elásták, amikor az inváziós csapatok túl közel értek az üzemhez."

Másfajta üzem is működött az őserdőben. Fegyvergyár.

Ám ez a gyár is sajátosan működött. Felszerelését éppúgy a városból hozták el éjszaka a munkások, mint a papírgyárét. Csakhogy nyersanyagát nem tudták összegyűjteni a környéken éjszakánként a parasztok. Pontosabban szólva csak részben gyűjthették ők. Mert a második világháborúban

otthagyott fegyverek után kutatva sok japán s francia fegyvert találtak, amelyet aztán az üzembe szállítottak, ahol újból ismét harcra alkalmassá formálták a fegyvergyártók. A tömeges gyártást azonban nem ilyen módon teremtették meg. A „nyersanyagot" fiatal gyári munkások maguk szerezték meg. Mindenekelőtt a francia tankok ellen bevethető fegyvereket gyártottak. Megszületett az „ájtatos manó"; egy furcsa páncéltörő.

Fiatal fegyvergyári munkások, miután felépítették a dzsungel-gyárat, hármas-négyes csoportokban újra elindultak a város felé. Éjszakánként mentek, nappal az útmenti erdőkbe húzódtak. Harmadnap éjfélre értek a városhoz. Elkerülték az őröket, mellékutcákba húzódtak s erdei késeikkel bontani kezdték az útburkolatot.

Másnap reggel a francia helyőrségnek nem volt vize. Az éjszakai látogatók kiszerelték a vízvezetékcsöveket. Ezeket a csöveket egyméteres darabokra vágva, ismét 50—60 kilós csomagokba fogták és elindultak visszafelé az úton. A gyárba érve ezekből a csövekből formálták — závárzatot, kakast [illegible] — az „ájtatos manót". Ezek a vízvezetékcsövek igen jól szolgáltak. Különleges összetételű robbanótöltettel működtetve, sok francia tankot állítottak, vagy semmisítettek meg ezek a „manók".

Az ostromlott falvak fiatal parasztjai által zsákmányolt [illegible] fegyverek, a különös fegyvergyárak termékei [illegible] — jóllehet kezdetleges módon —, de legalább részben [illegible] fegyverezték az újjászerveződő néphadsereget. Meg[illegible] [illegible] az invázios hadsereg elleni [illegible] felvonulás.

A háborúnak nem volt élesen elhatárolható frontja. Az [illegible] hadszíntér volt. A franciák a földek [illegible]vel óriási pusztítást okoztak, de a parasztok mindig el tudták rejteni a termény egy részét. Kis gyerekek [illegible] [illegible] vásároltak „Ho Apó [illegible]". [illegible] [illegible] [illegible] a nép-

hadsereg számára. Voltak falvak, amelyekben az esküvői ünnepségeken a menyasszonytáncban összegyűlt pénzért a fiatal pár — csavargó francia katonáktól — fegyvereket vásárolt, s voltak más falvak, amelyek a mocsárvidékre költöztek, hogy a franciák számára megközelíthetetlen helyen rizst termeljenek a hadsereg számára.

Saigon körül a mocsaras síkságon húsz új falu született. Itt a rizs vadon termett, a parasztok aratták anélkül, hogy előzőleg vetettek volna. A learatott termés nagy részét a katonákhoz szállították. Ezt a vidéket a franciák megközelíteni sem tudták, járművekkel a terep járhatatlan volt, s gyalogosan is csak az juthatott el ezekbe az új falvakba, aki ismerte a nagyon keskeny, alig felismerhető földjáratokat.

Ahogy Saigont körülfogták ezek az új faluk, melyek egyúttal katonai bázisok is voltak, éppúgy települtek sok más nagyváros köré is ilyen hadi jelentőségű, s egyúttal élelmiszerkamrát is jelentő új falvak. Később az ilyen falvakból indultak el éjszakánként a felszabadító hadsereg támadásai a franciák ellen. S hogy a franciák ne tudjanak rajtaütni ezeken a partizánfalvakon, a parasztok és katonák alagutakat kezdtek ásni. Földalatti utak kötték össze a falukat, az alagutakból mellékalagutak vezettek az őserdők felé: sokszáz kilométernyi földalatti labirintus biztosította a közlekedés, a menekülés, vagy támadásra való felvonulás útjait.

A harcban álló, vagy harcra készülő partizánegységeket, a partizánfalvak telepítését, a fegyvergyártást és élelmiszerszállítást már egy központi terv alapján szervezték és a néphadsereg főparancsnokságának bázisáról irányították. Ennek a hadseregnek a vezetését Ho Si Minh, a harcra való felhívás első napján a régi harcostársra, s a partizánhadjáratok vezetésében óriási tapasztalatra szert tett Giap tábornokra bízta. Ő maga Ho már a francia támadás első napjaiban ismét elhagyta Hanoit, hogy újra megkezdje vándoréletét. Ezrek és ezrek találkoztak vele a hegyekben, az

erdőkben, amint viharban árvízben, fegyvertűzben járta a vidéket, felkereste a harcra készülő, vagy már harcban álló csapatokat, botjára támaszkodva, s másik kezében egy kis táskaírógéppel, amelyen azután, letelepedve valamelyik hegyoldali barlangban, maga gépelte a parancsokat, felhívásokat, terveket.

Giap eközben, a közösen kidolgozott terv alapján, szervezte az ellen-offenzívát. A partizánhadseregnek ekkor már többszázezer harcosa volt. S a dolog természete szerint fölénybe került: a partizánterületek összeforrtak a falvakkal, utánpótlási vonaluk rövid volt, hiszen testvéreik, szüleik ott laktak a partizánoktól néhányszáz méternyire, a hadsereg ellátásáról úgy gondoskodtak, ahogy a családról szoktak. A franciák azonban kénytelenek voltak megosztani erőiket. Az utak, az összekötő vonalak és a vasutak biztosítására katonai őrségek, kis erődök egész hálózatát kellett létrehozniuk. Az utak, ahol csapataik felvonultak, mindvégig ellenséges területen vezettek keresztül. Óriási erőiket kötötték le azok a táborok, amelyekben az inváziós hadjárat első hónapjaiban kiürített falvak internált lakóit őrizték. S a felszabadító hadsereg hol itt, hol ott támadott. A franciák állandó mozgásban voltak.

Giap hadserege arra kényszerítette őket, hogy jelentős erőket helyezzenek át az egyik harci területről a másikra. A partizántaktika szerint a felszabadító hadsereg sosem engedett frontharcot kibontakozni. Éjszaka nagy erővel támadott, s mire a franciák válaszolhattak volna, hajnalra a támadó egységek váratlanul eltűntek. Visszavonultak az erdőbe, vagy a hegyekbe, s a földalatti járatokon elvonultak, hogy két-három nap múlva ötven vagy száz kilométernyi távolságban az előző harc helyétől, megint lecsapjanak.

A franciák nem tudtak mit kezdeni ezzel a taktikával. Azt hitték, hogy katonai — létszambeli — fölényük s fegyverzetük elégséges lesz a gyengén felszerelt s váratlanul

megtámadott népi erők ellen. Nem ismerték Giap terveit és nem értették a népi partizánháború módszereit.

Az ilyen háborúnak nem egy-egy mindent eldöntő ütközet kierőszakolása a legfőbb célja. Hónapokig, évekig folyhat a harc anélkül, hogy a hadijelentésekben szokásos „fordulópontot jelentő" ütközetekre sor kerüljön. A partizánhadsereg a népet képviseli a háború viszonyai között s végső célja — hihetetlen kitartással, türelemmel és makacssággal — rákényszeríteni az ellenséget a visszavonulásra, a tárgyalásra. A partizántámadások nem az ellenség főerejét semmisítik meg, hanem lendületét törik meg s azt a hitet oszlatják szét, hogy egy népet pusztán a fegyverek erejével le lehet győzni.

A francia tábornokok valahányszor egy-egy ütközet végén partizánegységek eltűntek, mindig azt hitték, hogy perdöntő győzelmet arattak. S néhány nap múlva egy új, s megint hirtelen félbeszakadt támadásnál tanácstalanul álltak a jelenséggel szemben.

S amellett, hogy nem értették a partizánháború taktikáját, még egy másik, megoldhatatlannak tűnő dilemmájuk is volt. Ha nagy központokban vonták össze erőiket, ezzel lemondtak a vidékről, ha viszont minden területet felügyelet alatt akartak tartani, kénytelenek voltak felaprózni erőiket.

E tanácstalanságukban minden áron a döntő ütközetet erőltették. Az expedíciós hadsereg parancsnoka, de Tassigny óriási erőket vont össze a deltavidéken, arra számítva, hogy Giap felmentő csapatokat küld ide, melyeket azután a betonerődök gyilkos gépfegyvertüze felőröl. Giap éppen az ellenkezőjét tette, annak, amit a franciák vártak. A deltavidéken működő fegyveres alakulatok tagjai titkos parancsot kaptak, hogy oszoljanak szét, rejtsék el fegyvereiket, s parasztnak álcázva szivárogjanak át az erődhálózaton. Sokezer katona indult el, egyenként, a front túloldalára. Az elrejtett fegyvereket a partizánfalvakban maradt parasztok őrizték, ők

várták az erődövezetből időnként kitörő légionistákat. S az erődövezeten túl a parasztnak alcázott katonákat újra felfegyverezték. Ez a „paraszthadsereg" óriási területeket szabadított fel a franciák által kialakított „front" mögött.

Az ilyen módon voltaképpen tétlenségre kényszerített nagyletszámú francia expedíciós hadsereg gyakorlatilag elveszítette a háborút.

A francia kormány arra az elhatározásra jutott, hogy modernebb fegyverzettel látja el expedíciós hadseregét, mert egyszerűen a fegyverek alkalmatlanságának tulajdonította azt, hogy ebben a nagy erőkkel és váratlanul indított háborúban immár évek óta képtelenek felülkerekedni, sőt, egyre nagyobb területeket kényszerülnek átengedni a partizánhadseregnek, amely 1953 végére az ország kétharmad részét felszabadította.

Modern fegyverzet kell — mondták a franciák, s az amerikaiakhoz fordultak segítségért. Az amerikai helikopterekkel, repülőgépekkel, lángvetőkkel együtt megjelentek Vietnamban az első amerikai tanácsadók is. Ettől a perctől kezdve az amerikaiak nélkül a franciák már nem tudtak dönteni. Az amerikai kormány már feltételekhez kötötte a hadianyagszállítást. És sürgette, erőszakosan sürgette a francia hadvezetést, kezdjen végre olyan akciót, amely eldönti a vietnami háborút. Ismét új főparancsnokot neveztek ki az expedíciós hadsereg élére, immár a hetedik a háború során, s az új főparancsnok az amerikaiak által jóváhagyott új terv, a Navarre-terv alapján kijelölte a döntő csata színhelyét: Dien Bien Phu-t.

IV. DIEN BIEN PHU: A GYŐZELEM JELKÉPE ÉS VALÓSÁGA

Kék volt az ég Genf fölött, s ha repülőgép búgását hallották, itt senki sem vetett aggódó pillantást a magasba. Ezek a gépek nem bombát dobtak, hanem az Indokína-konferenciára érkező küldöttségeket szállították. 1954 áprilisa volt. A franciák, akik kényszeredetten — vietnami vereségeik és a nemzetközi közvélemény kényszerítette őket arra, hogy tárgyaljanak a vietnami helyzetről — ültek a tárgyalóasztalhoz, s az amerikaiak, akiknek már volt elképzelésük a közeljövőre, valami csendes egyetértésben húzták az időt. Teltek a napok, a hetek, s a konferencia nem jutott előbbre. Aztán egyszercsak megérkezett a távirati irodák jelentése a Dien Bien Phu-i ütközetről. A francia kormány megbukott, s az új tárgyalópartnerek, Dien Bien Phu árnyékában, aláírták az egyezményt. 1954 július 21 volt.

A fegyverszüneti szerződés lényegében a következő pontokat tartalmazta:

Katonai demarkációs vonalat, keskeny demilitarizált övezetet kell létrehozni a 17. szélességi fok mentén. Az ettől északra eső terület a néphadsereg területe — vagyis pontosabban szólva a Vietnami Demokratikus Köztarsaság területe. Ettől a vonaltól délre kell végrehajtani az expedíciós hadsereg és a franciák támogatta Bao Daj-csapatok összevonását, átcsoportosítását.

Az egyezmény előírta az egész Indokínára kiterjedő egy-

ideiű és általános tuzszünetet. A tűzszünet határidejét Észak-Vietnamban július 27-re, Közép-Vietnamban augusztus 1-re, Dél-Vietnamban augusztus 11-re tűzték ki. Ez idő alatt — de legkésőbb 300 napon belül — az addig harcban álló egységeknek el kell szakadniok egymástól és vissza kell terniök a tűzszünetben megjelölt területekre. Hanoi fővárost 80 nap alatt, s a Vietnami Demokratikus Köztársaság többi területeit 100—300 nap alatt kellett átadni a néphadseregnek.

Az egyezmény megtiltotta, hogy Vietnamba csapatokat, katonai személyzetet, vagy hadianyagot szállítson bármilyen idegen hatalom. Egyúttal előírta azt is, hogy valamennyi hadifogoly és fogságban tartott polgári személy kicserélését a tűzszünetet követő 30 napon belül végre kell hajtani.

Az egyezményben nemzetközi katonai bizottság megala-

Halászok, akik valaha azt kérdezték az angoloktól: mit kerestek ti itt?

A rizs kerékpárokon indul a hegyekbe a harcosokhoz

kitását határozták el India, Lengyelország és Kanada képviselőinek részvételével – az egyezményben foglalt pontok gyakorlati ellenőrzésére és érvényesítésére. A bizottság szótöbbséggel hozhatta határozatait, kivéve azokat az eseteket, amikor a fegyverszüneti megállapodást valamelyik fél megszegi, vagy fegyveres erővel megsérti a másik területeit. Ilyen esetekben egyhangúan kellett dönteni. Ha a nemzetközi bizottság nem tudott érvényes határozatot hozni, akkor mint legfelsőbb fórumhoz – a genfi értekezleten résztvett államokhoz kellett fordulnia.

A szerződés az egységes Vietnam megteremtése érdekében előírta, hogy a nemzetközi bizottság tagállamainak felügyelete alatt 1956 júliusában általános választásokat tartanak.

Ez utóbbi döntést voltaképpen annak tudatában fogadták el még az amerikaiak is –, hogy ezen a választáson ismervén a vietnami nép valóságos hangulatát, törekvéseit, vágyait, óriási többséggel a kommunisták fognak győzni. Az más kérdés, hogy az egyezmény aláírásának idején az amerikaiak régóta-régen jelen voltak Vietnamban és politikai gyakorlatuk szerint ők bizony sem gondolták őszintén, hogy békésen ki fogják várni ennek a feltételezetten demokratikus választásnak eredményét. A valóságos helyzet azonban olyan volt, hogy nem tehettek mást ők sem, mint passzívan tűrni ennek az egyezménynek létrejöttét.

Dehát mi is történt Dien Bien Phu-ban, egy látszólag helyi jelentőségű ütközetben egyetlen elveszített csatában, mi történhetett, ami ilyen drámai módon és ilyen gyors hatással változtatta meg a nemzetközi diplomácia erőviszonyait, kikényszerítve egy ilyen döntést?

A franciák valójában már Dien Bien Phu előtt veresége szenvedtek. De ennek az erődnek az ostroma, s az ostromban részvevők története jelképesen tette azt a napot, amikor Dien Bien Phu elesett.

EGY TÖRTÉNÉSZPROFESSZOR, AKI TÖBBET TUD A HÁBORÚRÓL, MINT A KATONÁK

Amikor a második világháború utolsó napjaiban, a vietnami kommunisták pártja elérkezettnek tartotta a pillanatot, hogy fegyverbe szólítsa a népet és beteljesítse ötven nemzedék makacs vágyát, a szabad és egységes Vietnam gyönyörű tervét, akkor elérkezett a másfajta döntésnek az a nehéz pillanata, amelyet olyan jól ismernek a kommunisták: meg kell találni — a megfelelő pillanatban — a feladat megvalósítására a legalkalmasabb embert.

Ho Si Minh akkor azt mondta: — Valaki, aki sohasem volt katona, de mindig harcban élt. Giap... Igen, ő az, aki egy ilyen harcot győztesen tud befejezni.

Giap tábornok és segédtisztjei

Az első emlékmű: Dien Bien Phu-nál
Egy másik emlékmű: egy kilőtt francia tank

Még előbb, néhány hónappal e szavak előtt, vitáztak. Giap már akkor a felkelő csapatok élén állt és általános felkelésre szólított. Ho Si Minh szerint akkor még nem voltak érettek a viszonyok erre az általános felkelésre. És halálhírének elterjedése után újra megjelenvén a legendás hírű hegyi barlangban, Pac Bo-ban, azt mondta Giapnak. „Titokban, mindig titokban ... Úgy, hogy ők ne tudjanak, ne értsenek semmit ... Felbukkanni és eltűnni .. Támadni és eltűnni . Kis erőkkel támadni ott, ahol ők hadsereget várnak, és hadsereggel támadni ott, ahol semmit sem várnak . Titokban, amíg lehet mindig csak titokban, tábornok!"

Pedig Giap, akkor még nem volt tábornok. Ez a rang nem is jelentett számára semmit. Katonának tekintette magát, egyszerű harcosnak, aki türelmetlenül vágyódott arra, hogy hazája szabad legyen. Ezért akart, — talán néhány héttel a legalkalmasabb pillanat előtt — általános felkelésre buzdítani honfitársait. Ho türelemre intette. Vitáztak. Ám abban a percben, amikor cselekvésre érett a helyzet és ki kellett választani a legalkalmasabb embert a felszabadító háború vezetésére, a bölcs öregember azt mondta: Giap.

Vo Nguyen Giap 1912-ben Közép-Vietnamban, Kuang Binh városában született. Apja tudós, s ő maga is tudományos pályára készült. A hanoi egyetem legjobb diákja volt, előbb jogot, majd politikai gazdaságtant és történelmet tanult. Társainál hamarabb, már 16 éves korában elvégezte a középiskolát és 18 éves korában mint az egyetem másodéves hallgatója, egyik vezetője volt a forradalmi diákmozgalomnak. 1930-ban mint veszélyes forradalmárt letartóztatták a franciák. Másfél évi börtön után visszatért az egyetemre, s ott hamarosan mint tanársegéd, majd mint a bölcselet tanára dolgozott. Közben cikkeket írt s egy füzetet a parasztkérdésről. Akkoriban már a Vietnami Kommunista Párt egyik vezető funkcionáriusa volt. S amikor a diákokat szervezni kezdte, egy árulás nyomára vezette a franciákat...

Börtönbe zárták. Szabadulása után a Központi Bizottság régi határozat alapján újra hozzálátott a harci osztagok szervezéséhez. Az egyetem történelemtanára ekkoriban újra találkozott Nguyen Ai Quoc-al. Akkoriban már bújkált a japánok elől, szervezte a fegyveres csoportokat s úgy vélte, hogy eljött az ideje az általános fegyveres felkelésnek. A háború láthatóan a vége felé közeledett s bár a japánok még tartották magukat a Távol-Keleten, szövetségeseik gyengesége bizonyossá tette számára, hogy végzetesen sebezhetővé váltak. 1944 júliusában üzenet érkezett a Pac Bo-i barlangból — Nguyen Ai Quoc-tól, Ho Si Minh-től. Találkozót kért Giaptól. Ekkor vitatkoztak azon, hogy az általános fegyveres felkelésről szóló felhívás időszerű-e, vagy sem. Ho Si Minh akkor azt mondta, hogy inkább olyan felszabadító brigádokat kellene alakítani, amelyek célja elsősorban politikai, s nem annyira katonai. Ezeknek a brigádoknak szét kell szóródniuk az országban és fölkészíteni a helyi harcokra a falvak lakóit — s önmagukat.

Giap végül is elfogadta a tanácsot, megszervezte ezeket a brigádokat, amelyek néhány hónap múlva, amikor végül is elhangzott a felhívás az általános felkelésre, az új népi hadsereg egységeit adták.

A tábornoknak nem a maga gondolatai voltak a fontosak, hanem a nép győzelme. S ha úgy találta, hogy a győzelem érdekében hatásosabb módszert tanácsol valaki — elfogadta.

Azután zseniálisan továbbfejlesztette, mint Dien Bien Phu esetében, Ho apó régen elmondott szavait.

Ott s meglepetésszerűen támadott. Pontosabban szólva: nem is ott támadott, hanem százötven kilométerrel távolabb, a laoszi területen fekvő Luang-Prabang irányában. Mintha a Laoszba is behatoló franciák ellen harcban álló helyi erőkkel akarna egyesülni.

Annak a támadásnak valódi értelméről még el kell mondani egy-két mást, mivel nemcsak stratégiai jelentő-

sége volt, de fényt villant arra is, mi volt a különbség a frontokon szembenálló felek gondolkodásában. s hogy mit jelent az, ha egy tábornok — mint Giap — nemcsak a katonai tudományt sajátítja el, de a nép gondolkodásmódját is ismeri, jellemében, érdekeiben is azonos azokkal, akikért és akikkel harcol.

A Dien Bien Phu körüli francia készülődéseket, azoknak méreteit és feltehető célját a néphadsereg felderítői természetesen már nagyon korán jelezték a főparancsnokságnak. Giap ugyan nem hallhatta azt a párbeszédet, amely az új francia főparancsnok, Navarre, és Dien Bien Phu kijelölt parancsnoka, de Castries ezredes között folyt le, de könnyen el tudta képzelni, mi lehet a franciák szándéka ezzel az új, óriási erődrendszerrel.

Oda akarnak csalogatni, gondolta, és ott kierőszakolni a döntő ütközetet. Erre készülnek, tehát egyelőre nem szabad elfogadni ezt a helyszínt . . . bár bizonyos, hogy a döntő csata valóban ott zajlik majd le, nem azért, mert ők így akarják, hanem azért, mert már csak Dien Bien Phu-ban reménykednek, tehát ott kell őket megfosztani reményeiktől.

Talán különösnek tűnik e gondolkodás, mégis a legvilágosabb és legtisztább lélektani elemzésre épül. A kivédhetetlen vereség ott éri az embert, ahol a legerősebbnek érzi magát. Ha sebezhetőnek gondolt pontjain támadják — végül is kiheveri a kudarcot, hiszen jól tudja, hogy ott, azon a ponton gyenge, de mégis van még miben bíznia. Ám ha legerősebb pontján kap sebet — az a seb halálos lesz. A franciákat Dien Bien Phu-nál kell megsebezni. Így gondolkodott Giap.

Navarre eközben azt mondta de Castriesnek:

— Döntő csatát fogunk kierőszakolni Dien Bien Phunál. És maga lesz a csalogató galamb. Ők látják, hogy mi a főerőinket itt összpontosítjuk. Ide fognak jönni, támadni fognak és elvéreznek.

— Kockázatos dolog — válaszolt de Castries.

— És maga egy ilyen nagy fogásért nem vállalná ezt a kockázatot?

— Igen, ha mindent megkapok, amire szükségem van. Tüzérséget, légierőt, legénységi állományt.

— Megkapja.

A franciák nem tudtak másként gondolkodni. Csak a fegyverek mennyiségében és minőségében, létszámban, praktikus erőkben.

Giap pedig Luang Prabang irányában támadott —, hogy felkészülhessen Dien Bien Phu-ra.

A franciákat meglepte a támadás. Sietve indítottak óriási erőket dél felé. Repülőket és tankokat, motorizált egységeket. És napról napra diadalmasan számoltak be arról, hogy visszaszorították az ellenséget.

Dien Bien Phu-ban eközben minden csendes volt. A francia helyőrség tétlenül várakozott és a környéket járó francia felderítő repülők, helikopterek nem láttak semmi nyugtalanító jelet. Úgy véltek — sebezhetetlenek.

A genfi konferencián résztvevő francia küldöttség tagjai pedig meg voltak győződve arról, hogy ha a nemzetközi közvélemény rá is kényszeríti őket az egyezkedésre, mégis — az erő pozíciójából tárgyalhatnak.

Dien Bien Phu-ban bíztak.

A hegyekkel körülvett keskeny völgy, amelyet az idillikus szépségű Nam Rom folyó szel keresztül, 23 kilométer hosszú és 68 kilométer széles, dúsan termő szántóföldek, thai emberek lakta falvak, fekete-fehér öltözetet viselő nők és földművelő férfiak lakta vidék, egy békés és szép rizstermő paradicsom a sűrű erdőkkel borított hegygerincek közepette. Ez Dien Bien Phu. Navarre legharcedzettebb és legmegbízhatóbb zászlóaljai ejtőernyőkön ereszkedtek a völgybe és megszállták ezt az áldott darabka földet. A lakosság elmenekült innen, s aki mégis a franciák kezére került, azt dolgozni

vitték az épülő erődítményekre. A rizsföldeket lánctalpas harckocsikkal, nehéz teherautókkal lehengerelték. Két repülőteret építettek itt, bunkereket, földerődítményeket és három parancsnoki állást. Az erőd valóban bevehetetlennek látszott. A francia expedíciós hadseregnek 16 ezer katonája állomásozott itt. Az erőd parancsnoka de Castries ezredes, akkoriban már röplapokat terjesztett a környéken: „Hol vagytok Viet-Minh legények? Jöjjetek és harcoljatok, ha azt akarjátok, hogy szétzúzzunk benneteket!"

Giap nem sokat törődött e röplapokkal. Nem ingerelték támadásra és nem rémisztették meg. Látszólag csak a Luang Prabang-i támadást erőltette. Előretört és visszavonult. Az emberekre vigyázva támadott és azonnal visszavonult. S közben elindította a Dien Bien Phu-i felvonulást.

A franciák csak egyszer, sokkal később olvashatták azt a néhány szót, amit Ho apó akkoriban mondott egy külföldi barátjának erről az erődrendszerről.

Ho a beszélgetés közben levette a fejéről a trópusi sisakot, nyílásával felfelé az asztalra helyezte és vékony ujjait körüljáratta a sisak peremén:

— Tegyük fel, hogy ez a sisak az erőd és környéke. Itt a szélén leszünk mi. Az ellenség pedig — ujját hirtelen mélyen a sisak belsejébe dugta — itt van! Csak a gógösök lehetnek ilyen ostobák...

S így gondolkodott Giap is. A harc Luang Prabang körül folyt, de Dien Bien Phu körül — titokban, mindig csak titokban — megindult a felvonulás.

Megindultak a zsákmányolt ágyúk, a kerékpárosok két zsák rizzsel, az utakon, amelyeket éjszakánként építettek: a katonák, akik tudták, hogy mire készülnek, de egymással sem beszéltek róla; a parasztok, akik földalatti alagutakat építettek, szótlanul, heteken keresztül másfél-két órát aludván. És 1954 májusában a Dien Bien Phu-t körülvevő dombokon már harcra készen állt a néphadsereg néhány ezrede.

Giap terve bevált. Azokban a napokban, amikor Genfben Bidault francia miniszterelnök a győzelemre várva a tárgyalások elhúzásáért, meddőségéért mesterkedett, Dien Bien Phu elesett.

Ám, ahhoz, hogy ez az ütközet győzelemmel végződjék, nemcsak Giap hadvezéri zsenialitására volt szükség, hanem azoknak a katonáknak csodálatos erejére, kitartására, akik végül is bevették az erődöt. Közülük az egyik Vinh, a közkatona. Kísérjük végig az ő történetét.

A KATONA, AKI NEM A HÁBORÚÉRT ÉL, DE MEGNYERI AZT...

Dien Bien Phu ostromának tervében szerepelt egy nagyon lényeges pont, a környező hegyek megszállását előkészítő felvonulási terv. Ennek a tervnek lényeges része volt az utak építése. Éjszakánként ezer és ezer parasztkatona építette az utakat. Irtották az őserdőt, éles késeikkel szabdalták a liánokat, a rizstermelésre szánt ásókkal forgatták a talajt, egyengették a földet s rakták a köveket. Hajnalban a kivágott fák, kiirtott bokrok lombjaival eltakarták a már megépített utat. Repülőről, helikopterről nem lehetett felfedezni ezt az utat. Az építők között dolgozott Vinh, egy húszéves saigoni fiú. Éjszaka a követ hordta, nappal aludt. Pontosabban szólva: nappal aludt néhány órát, de mert nyugtalan volt, vajon nem fedezik-e fel a franciák a készülő utat, időnként odakúszott az erdő szélére s kémlelte az eget, kémlelte a völgyet, s megnyugodva látta, hogy a helikopterek csak élelmet, kitüntetéseket és pezsgőt szállítanak az erődbe.

Az út elkészült. Öt kilométernyi volt az összes utak hossza. Hegynek fölfelé vezető ideiglenes utak, amelyeknek alján — mire az utak eleje elérte a dombokba vájt első barlangokat — már ágyúk mozogtak. A felszabadító hadsereg-

nek nem voltak lovai, s egyébként, a lovak tán nem is birták volna a kapaszkodót, így hát emberek fogták be magukat az ágyúk elé s hogy a nehéz szerkezetek vissza ne guruljanak, a parasztok, akik a szállításban segédkeztek, a magukkal hozott faékékkel támasztották alá az ágyúk kerekét. Egy-egy ágyú három hét alatt tette meg az utat a völgyből a hegyoldali barlangokig. Akik vitték, azzal a rizzsel táplálkoztak, amit a kerékpárosok szállítottak a majdani harcosoknak.

Erről még el kell mondani valamit.

A hadtáp-út olyan hosszú volt, hogy egy teherhordó ezen az úton a saját táplálására 19 kiló rizst használt volna fel. Egy zsák rizs 20 kiló. Ezek szerint, ha gyalogosan szállítják a rizst, a szállítómunkásnak útközben majdhogynem el kellett volna fogyasztania azt a mennyiséget, amelyet visz. Más megoldást kellett találni. A legáltalánosabb szállítóeszköz a kerékpár lehetett. Egy kerékpáros, ha egy bambuszrúdon két zsákot egyensúlyoz, útközben táplálni tudja önmagát és a szállított mennyiségnek több mint kétharmadát el tudja juttatni a harcoló alakulatokhoz. Elindultak hát kerékpáron. Vaskerekes kerékpárokon, mert tömlő nem volt elegendő. Ha erről a szállításról statisztikát készítettek volna, kitűnik, hogy egy-egy kerékpáros — persze az út is rövidebb, mint a gyalogos szállítóké — négy-öt kiló rizst fogyasztott el. A megmaradt egyik zsákból a fölvonulásra készülő csapatokat táplálták. A másik zsákot tárolták a majdani ostrom idejére.

1954 március elején a francia expedíciós hadsereg erődjét körülfogta a Viet-Minh. A barlangokban már álltak az ágyúk, a barlangok mélyén két hónapra való élelmet tároltak.

Vinh, a közkatona egy ilyen barlangban állt rajával, s várta a támadásra szóló parancsot.

A parancs nem érkezett meg s levelek sem jöttek Saigonból. Pedig Vinh apját, anyját és négy hugát hagyta a

városban. Az ilyenféle családi levelek akkoriban három-négy hónapig keresték a címzettet. Érkezett azonban egy másfajta parancs: kezdjenek alagutakat ásni a külső erődök felé. Titokban... észrevétlenül... S a katonák, akik már harcra készültek, ujra kezükbe vették az ásót, amellyel az utakat építették, s most a kemény, köves talajban elkezdtek alagutakat fúrni a külső erődök felé. Ismét éjszaka. Egy-egy ember éjjel, étlen-szomjan négy-öt órát dolgozott.

Az alagutak közeledtek Dien Bien Phu erődjéhez. A franciák még mindig nem vettek észre semmit. Fölényesek voltak, gőgösek, itták a helikopterek-szállította italokat, tisztogatták fegyvereiket, időnként, ijesztésül a hegyek felé lőttek és parancsnokaik efféle nyilatkozatokat adtak a világlapoknak: „Ebbe beletörik a foguk, ezt az erődöt soha, soha nem veszik be." De Castries ezredes a világlapok hasábjain máris mint a nyugati civilizáció hős védelmezője szerepelt. Az elsőszámú lovag — írták róla.

És március 13-án, az egyik hegyi barlang bejáratában álló ágyú megdördült. Giap megindította a támadást Dien Bien Phu ellen. A szélső homok-erődöket lőtte a néphadsereg tüzérsége. Hajnal volt. Az erődben riadót fújtak, s a parancsnokok értetlenül nézték a hegyek felé. Felderítőik semmit nem jelentettek. A pánik és zavar pillanataiban az ezredes azt az utasítást adta vezérkarának, hogy indítsák el a szélső homokerődökben állomásozó csapatokat a dombok felé. A telefon-utasításra már nem érkezett válasz. Az alagutak, amelyeket Vinh és bajtársai ástak, elérték az erődök szélét, s mire az őrség eszmélt volna, a földalatti alagutakból kiléptek az első vietnami harcosok. Az erődök őrsége nem a hegyek felé lőtt, hanem — kénytelenségből — a saját állásaik mögé. A telefonvonalak elvágva, az utánpótlás utjai elreteszelve. Másnap Vinh és társai már maguk őrködtek az előretolt állások tornyain.

Nyolcnapos csatában három-négy... Nyolc hét, amíg a bar-

langszájaknál elhelyezett ágyúk, különös gonddal célozva, lőtték az erődöt s nyolc hét, amíg a főleszmelt franciák gépfegyverekkel távol tudták tartani az ostromlókat. „Nem áldozatokra van szükség — mondta akkoriban Giap —, hanem az erődre."

A világsajtó újra megtelt a Dien Bien Phu-i ütközet híreivel. De Castries ismét az első oldalakon szerepelt. A francia kormány úgy határozott, hogy az európai civilizáció e hős védőjét tábornokká nevezi ki. Dien Bien Phu repülőterein már nem tudott leszállni egyetlen francia repülőgép sem. A hegyekből a néphadsereg ágyúi lőtték a gépeket és repülőtereket. Egy bátor francia pilóta még eljutott Dien Bien Phu fölé helikopterével s ejtőernyőn még el tudta juttatni az erődbe de Castries tábornoki csillagát meg egy üveg pezsgőt, amit a vezérkar küldött az új tábornoknak az ünnepi alkalomra, de a hadiszállítmányok, utánpótlásként küldött lőfegyverek és lövedékek, a délről fújó szélben, már elsodródtak és a néphadsereg kezére kerültek. De Castries feltűzte a tábornoki csillagot, megitta a pezsgőt, s azt mondta: „Azt hiszem, már csak napjaink vannak hátra."

A Dien Bien Phu-ban körülzárt katonák helyzete reménytelené vált. Az élelmiszeradag egyre csökkent, vizet már csak abból a két kis patakból tudtak meríteni, amelyek átfolytak az erődön, s ha a néphadsereg katonái akkoriban úgy jártak volna el, mint ahogy évekkel később az amerikaiak tették, ezt a két patakot is megmérgezhették volna. De hiszen ők nem gyilkolni akartak, hanem elfoglalni egy erődöt, amelynek sorsa a történelmet befolyásolja. Nem mérgezték meg a patakokat.

Ennek ellenére betegségek tizedelték a rosszul táplált expedíciós hadsereget. A kötések alatt megférgesedtek a sebek s a katonák az eget nézték, várták az ejtőernyőkön alászálló küldeményeket, most már nem is hadianyagot, hanem a gyógyszert és kötszert.

A francia, amerikai és angol lapok drámai tudósításokban számoltak be a védők helyzetéről. A képeslapok megható felvételeket közöltek arról, hogyan érintkezik Dien Bien Phu parancsnoka, a legfiatalabb tábornok, naponta, telefonon a Hanoi-ban várakozó feleségével. De Castries divatba jött. Mindent megírtak a magánéletéről, gyerekkoráról, szokásairól, megírták még azt is, hogy 1935-ben világbajnokságot nyert lovaglásban, csak azt nem írták meg, mit mondott ezekben a napokban egyre gyakrabban: „A csatát elvesztettük, s nem hiába, mert nem jó ügyet szolgáltunk."

Vinh nem szerepelt a lapokban. Ő újra ásott. Futóárkokat a homokerődökből Dien Bien Phu központja felé. Mély árkok voltak ezek, takarták az embert, s a franciák, akik látták, hogy a föld mozog, látták, hogy az árkok kígyóznak feléjük, voltaképpen tehetetlenek voltak, lőni sem tudták ezeket az árkokat, hiszen a saját katonáik között húzódott előre — mint valami fojtogató kéz — az árok öt ága.

Tizenhatezer ember állomásozott Dien Bien Phu-ban. Osztrákok, németek, akik valamikor a háború végén, életük meghosszabítását remélve, a francia légióba jelentkeztek és észak-afrikaiak, akiket besoroztak a francia expedíciós hadseregbe, meg franciák is néhányan, akik — éppúgy, mint a többiek — éppoly kevéssé tudták, értették, hogy mit is akarnak Indokínában, nem értették, miért harcolnak és csak értelmetlen szó volt számukra, ha tisztjeik azt mondták: a civilizációt védik itt. Végül is, a katonák, vaktában lövöldözve, már csak azt a pillanatot várták, amikor megadhatják magukat.

Vinh kilépett a futóárokból. Az erőd közepén állt. Harminc lépésnyire a főhadiszállástól. Harminc lépésnyire de Castries tábornoktól. S elindult a rámeredő francia fegyverek sugarában, hogy megtegye ezt a harminc lépést. Már senki nem lőtt. Vinh nyugodtan, szinte méltóságteljesen tette meg ezt a harminc lépést. Belépett a bunker ajtaján,

körülnézett és szép franciasággal azt mondta: „Tábornok úr, ön a foglyom!"

Száznegyven fehér zászló emelkedett a sáncok és a tábor erődítményei fölé. A romantikus légió megadta magát. Húsz ember menekült meg Dien Bien Phu-ból. A többi elesett az ostrom idején, fogságba került, vagy beleveszett a közeli mocsarakba.

A vezérkar bunkerjéből de Castries lépett ki először. Mögötte néhány tisztje. A tábornok frissen volt borotválva, időnként levette csákóját, megtörölte nyírott fejét s odafordult az őt kísérő Vinh-hez: „Kettőnk között az a különbség — mondta —, hogy maga itthon van." Aztán hazatérve Párizsba — a hadifogság hónapjai után — még mondott valamit arról, hogy a nyugati kultúra védelmezése nem volt egyéb, mint propaganda-fogás: „Mi Dien Bien Phu-ban a saját bőrünket védelmeztük és semmi mást. Ők, egy kétezéréves szabadságharcot fejeztek be."

Vinh pedig visszatért a hegyoldali barlangokba és a levelét kereste, amely még mindig nem érkezett meg Saigonból . . .

A genfi fegyverszüneti értekezleten a tárgyaló felek megkapták a hírügynökségi jelentéseket Dien Bien Phu-ról, s néhány nap múlva megkötötték az egyezményt, amelynek értelmében a 17. szélességi fok fölött az ország a néphadsereg felügyelete alá kerül, újra megalakul a Vietnami Demokratikus Köztársaság kormányai majd 1956-ban, egy népszavazással az egységes Vietnami Néphadsereg.

A tábornok és a közkatona Dien Bien Phu-nál világtörténelmet csinált. Úgy tűnt, a béke korszaka következik. A két hadsereg nagyobb incidensek nélkül elszakadt egymástól és Vinh végre megkapta a levelét, amely egy évig kereste őt.

V. A FRONT HÁROM OLDALA ÉS TÍZ ÉVI BÉKE

A 17. szélességi fok . . . Eddig csak egy része volt a megtámadott és függetlenségéért harcban álló országnak. Ugyanolyan része, mint a delta-vidék, vagy az északi fennsík. A genfi egyezmény aláírásának pillanatában fegyverszüneti vonal, s néhány hónap múlva már egy fájdalmas történelmi pillanat jelképe. Csak egy térképen jelzett vonal, amely mégis családokat szakított el egymástól, s amely furcsa, természetellenes módon, végül is elfogadhatatlanul egy országot vágott ketté, amely összetartozik, s amelynek két részén a nép sorsa mégis gyökeresen más. Pedig 1954-ben, amikor elhallgattak a fegyverek, és az addig szembenálló feleknek néhány hónapon belül saját területükre, tehát északra, vagy délre kellett átcsoportosítaniok fegyveres erőiket, amikor polgári személyek szabadon költözhettek az egyik országrészből a másikba, akkor még mindenki úgy gondolta, legkésőbb két éven belül beteljesedik a régi vágy, s Vietnam népe egységes, demokratikus, szabad országban élhet. Pontosabban szólva mindenki így gondolta, csak az amerikaiak nem, és azok nem, akiket a néptől eltérő érdekeik az amerikaiakhoz vezettek.

A katona, aki a néphadsereg tagjaként északra költözött, bár délen született, megölelte feleségét, gyerekeit, s a közeli viszontlátás reményében indult társaival a 17. fok felé. A munkás, aki fegyvereket készített a Néphadseregnek, s

Az emlék fájdalma: árván maradtak egy faluban, amelyet a franciák felégettek

Az első ellenállás idején sok nő harcolt a partizán hadseregben. — Őrségben a falu szélén

aki anyját és testvéreit hagyta el, hogy északra költözzék, ugyanilyen bizakodóan mondta nekik:

— Ötvenhatban, a választás után valamennyien visszatérünk. S újra Ho apó lesz valamennyiünk apja.

Északról is elköltöztek néhányan. Néhány földbirtokos, akinek földjeit még a felszabadító hadsereg közigazgatása idején osztották fel a parasztok között, s aki azt remélte, hogy a déli területek amerikai uraitól visszakapja, vagy újra

Változtassátok a helyeteket, lepjétek meg az ellenséget! Mozgásban a csapatok — vizet nem látott vidékeken...

kaphat birtokot. De valójában még ők is érezték, hogy azon a választáson, amelyet a genfi egyezmény értelmében meg kellett tartani, a kommunistáké lesz a győzelem, hiszen csak a kommunisták tudnak olyan programot adni, amelyet a kétezer éve harcban álló vietnami nép a teremtő élet egyetlen lehetséges alaptörvényének tud elfogadni.

Ahogy mindenki tudta ezt — tudták az amerikaiak is. Nélkülük akkor már Dél-Vietnamban semmi sem történhetett. A pénz, az ipar, a nemzetközi kereskedelem — mindez

...és a mocsarak között

Genf után, a béke háborúi a vízért... (duzzasztógát egy erőmű közelében)

a kezükben volt. A 17. szélességi foktól délre már mindenütt ott voltak, személyesen is. A földesurak, a Bao Dai-féle császárság volt hadseregének tisztjei, valamennyien az ő embereik voltak, tőlük várták a kezdeményezést, a döntést, tőlük várták, hogy ebben a furcsa, új helyzetben tegyenek valamit, ami megakadályozza Ho Si Minh választási győzelmét.

Néhány hét múlva megszületett ez a döntés. Most az amerikaiak mozdították el Bao Dai-t, s a New York-i bíboros érsek, Spelmann hívét, Ngo Dinh Diem-et segítették hatalomra. Az ő közreműködésükkel Diem köztársasági elnökké kiáltatta ki magát. Már nem volt más dolga, mint jóváhagyni az amerikai tanácsadók kínálta döntéseket. Diem első nyilatkozata félreérthetetlenné tette, hogy milliók és milliók reménysége ebben a pillanatban semmivé vált, s olyan új korszak kezdődik, amely talán még súlyosabb harcokkal terhes, mint az eddigiek.

Az amerikaiak, Diem kinevezésével, az államforma megváltoztatásával, „jogi alapot" akartak teremteni az ország végleges kettészakításához. Diem első elnöki nyilatkozata ugyanis — éppen az amerikaiak kívánságára — arról szólt, hogy nem tekinti magát Bao Dai jogutódjának, az általa vezetett köztársaság pedig nem folytatása a császárságnak, tehát ő nem tekinti magára nézve kötelezőnek azokat az egyezményeket, amelyeket az előző korszak hagyott jóvá. Nyíltabban szólva: elutasította a genfi egyezményt, s a választások gondolatát.

Egy országot tört ketté ez az új árulás — egymillió családot szakított ketté és százezreket ítélt halálra. Mert ettől a perctől kezdve az amerikaiak, Diem kezével, irtóhadjáratot folytattak a kommunisták és hazafiak ellen, s mindenki ellen, aki Genfre akart emlékezni.

Három év alatt 750 ezer délvietnami lakost börtönöztek be, vagy öltek meg.

MIT JELENT EGY KÖZTÁRSASÁG AMERIKAI MODRA ÉS MIÉRT KELL A BABOT SZÁRÍTANI?

Diem csapatai — az amerikai tanácsadók irányításával — újra elkezdték azt, amit nem sok idővel ezelőtt még a francia légionisták csináltak: „tisztogató" hadműveletek indultak a falvak ellen.

... az egészségért (laboratórium egy kolostorban)

... a termelésért (újra munkába kezdtek a bányák)

A háború újra kezdődött. Ahogyan valaha a franciák elleni küzdelemben, most Diem csapatai és az amerikaiak ellen folytatott harcban születtek s nőttek fel új harcosok. Ahogyan valaha francia fegyvereket szereztek a parasztok, hogy védjék magukat, most az amerikaiakat várták a faluszéli csapdák. Ahogyan valaha a francia expedíciós hadsereg egységei égették fel a falvakat, most ugyanezt tették az ame-

rikaiak és Diem katonái, s ahogyan valaha az őserdőbe költöztek a megtámadott falvak lakói, most újra benépesült velük a dzsungel. Északon megindult a békés teremtő munka. De itt, délen, folytatódott a „szennyes háború".

A terror és a terroristák kegyetlenkedései növelték az ellenállás erőit. Eleinte csak egyes emberek — a maguk sajátos módján — folytatták a harcot. Később azonban ezek az egyes emberek egymásra találtak, már fegyveres csoportokat szerveztek, s végül megalakult egységes harci szervezetük, a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Front.

Az öreg paraszt, Van története jelképes történet — ezerszer és ezerszer végigélt regény, amelyből megérthető,

Kerüld meg a betűt, hogy megismerd! (Mindenütt, s mindenkinek a kezében könyv)

hogyan született meg ebben az időben az ellenállás szándéka bekö emberekben, hogyan bontakozott ki ebből a szándékból végül is egy hatalmas hadsereg.

Van öreg paraszt. Egy Dalat vidéki faluban élt. Esténként házának kapuja előtt ült, s várta a jó hírt, fiáról, aki a fegyverszünet után a néphadsereggel északra költözött. A faluban egy este megjelentek Diem katonái s velük az amerikai tanácsadók. Az amerikai fegyverekkel fölszerelt katonák elárasztották a falut. Négy nagy teherautón érkeztek, az egyiknek pótkocsiján egy hordozható guillotint szállítottak, a másikon óriási fényképet, amely Diem-ről, az „elnök"-ről készült. A guillotint s a fényképet a kormánycsapatok felállították a falu főterén. A katonák pedig elindultak, élesre töltött fegyverekkel, házról házra. Van házába is behatoltak, de az öreg akkor már egyedül élt. Feleségét francia golyó ölte meg az első ellenállás idején, fia északon, lányát pedig az első „tisztogató" hadműveletek idején elhurcolták a Lin Toa-i internálótáborba. Van egydül élt, ült a háza előtt, s a híreket várta. Üzenet helyett Diem katonái jöttek. Ebben a házban nem találtak senkit. De a szomszédos ház mögött elfogták La Lai-t egy huszonkét éves fiatal kommunistát, aki tegnap éjszaka érkezett haza, hogy elköltöztesse innen szüleit.

La Lai-t megkötözték a katonák, s kivitték a főtérre. Diem óriási fényképével állították szembe.

— Ismered? — kérdezte a hadnagy, s a képre mutatott.

— Ismerem — mondta La.

— Tiszteled?

— Nem, nem tisztelem.

— Térdelj le!

— Előtte?

A katonák ütni kezdték a megkötözött férfit s a földre lökték. A képhez vonszolták.

— Csókold meg — mondta a hadnagy — és kérjél tőle bocsánatot mindenért, amit ellene tettél.

— Kérjen bocsánatot ő tőlünk, mindenért, amit ellenünk tett.

— Te kommunista vagy!

— Igen, az vagyok.

— Bánd meg, és mi megbocsátunk . . . Ha nem . . . látod, azt a szerkezetet . . . — a guillotinra mutatott.

A tér szélén néhány falubeli állt. Közöttük Van.

Amikor a fiút felrángatták a földről, s a guillotinhoz vezették, a falubeliek megmerevedtek. Némelyikük közbe

Ho Si Minh — mint egykor, a harcok idején — mindenütt ott volt

ahol az élet újraindult

akart lépni, mások el akartak menni. De a tér felől is és az utcák felől is automata fegyverekkel fölszerelt katonák álltak útjukat. Kényszerítették őket, hogy végignézzék La Lai kivégzését.

Azután a hadnagy a guillotin elé állt, s azt mondta a falubelieknek:

— Minden délután négy órakor megjelentek itt, s végignézitek a soronkövetkezőt. Egy évig minden napra jut majd valaki. S ha nem bánja meg azt, amit ellene tett — a képre mutatott —, ugyanígy fog járni.

Most már elengedték a falubelieket. Néhány őrt hagytak az utcákon, s visszatértek az iskolába, amelyet laktanyának rendeztek be.

Hőség volt. A katonák ettek, ittak, raktáraik tele voltak mindazzal, amit napközben a falubelieknek házaiból elvittek, mulattak, s melegük volt. Lerúgták csizmáikat, mezítláb jártak az udvaron. Van. az öreg paraszt az iskola kerítése mellett állt. Figyelte a katonákat.

Éjszaka kiosont az erdőbe. Kígyóra vadászott. Elfogta a legmérgesebbek egyikét. Hazament, üvegbe zárta, s az üvegbe a kígyóval együtt belerakott néhány tucat varrótűt. Aztán babot keresett a kamrában.

Hajnalban megrakott két kosarat. Az egyikbe gyümölcsöt tett, a másikat babbal rakta meg. A babszemek, mint afféle parányi sündisznók — teleszurkálva a kígyóméreggel átitatott tűkkel. S a babok fölé még egy sor gyümölcsöt rakott.

Reggel megjelent az iskolában.

— Gyümölcsöt hoztam a parancsnoknak.

Az őrök mosolyogtak. Lám, ez a szakadtruhájú öreg paraszt, ez már a mi emberünk.

Van belépett a kapun, letette a kosár gyümölcsöt a hadnagy szobájának ajtajába, s visszafelé jövet „bevetette" az iskolaudvart babbal — a másik kosárból.

Aztán már nem tért vissza a saját házába. Az erdő felé haladt a falun keresztül, s amelyik házban fiatal férfi lakott, oda beszólt:

— Gyertek az erdőbe.

Délutánra kiürült a falu. Az öregek s az asszonyok dél felé húzódtak, hogy feltárják a falun kívül a régi, még a franciákkal szembeni ellenállás idején ásott alagutakat, a fiatal férfiak pedig Van-nal együtt rejtekhelyet kezdtek építeni.

Az iskolaudvar tele volt a kígyóméregtől megtámadott, sebesült katonával.

Akik nem „ettek" Van babszemeiből, a hadnagy vezetésével őrjöngve támadtak a falura. Felgyújtották a kiürült házakat, vaktában lövöldöztek, aztán visszavonultak az iskolába, új parancsra várva.

Éjszaka húsz falubéli fiatalember indult el az erdőből, az égő falut megkerülve, az iskola felé. Az épület árnyékában szétszóródva meghúzódtak, s várták az alkalmas pillanatot. A parancsnoki szobában az amerikaiak üvöltöztek. A sebesültek, vagy már halottak, nagyobbrészt még ott feküdtek az udvaron. Az erdőből érkezettek egyike kibontotta a kerítés alját. Óvatosan, kúszva közelítette meg az udvaron fekvő tetemeket. Az elsőnek elvette fegyverét, s a nyomába kúszó másik fiatalember kezébe adta. Kézről kézre vándoroltak az automata puskák s egy óra múlva ismét üres volt a környék.

Azon az éjszakán alakult meg az első környékbeli partizánosztag.

Az öreg Van pedig gyalogosan nekivágott a környéknek, a falubeliek föltárta alagutakon és a dzsungel-utakon, hogy megkeresse a szomszédos falvakból menekülteket.

Azután még évekig ő volt a terület legtevékenyebb partizán-összekötője.

Megszülettek az első partizán-támaszpontok, s közben

folyt a harc, más módszerekkel azokban a falvakban is, amelyeket még nem gyújtottak föl a franciák és az amerikaiak, ahonnan még nem menekültek az erdőbe, a hegyekbe, vagy a föld alá az emberek.

Harcolt a „kontyosok serege" is, ... Asszonyok, akiknek férje, vagy fia valahol — talán északon, vagy a délvietnami erdőkben — készültek a harcra, s olyanok is, akik magukra maradtak, de meg akarták védeni szegényes otthonaikat, vagy társaikat. A régi módszer szerint ásták a bambuszcsapdákat, s közben transzparenseket készítettek, amelyeket kitettek a falu elé az útra: „Vietnami katonák! A csapdák nem rátok várnak, hanem a yankee megszállókra". S a kormánycsapatok azzal a megbízással, hogy „tisztogassák" meg a falut, egy ilyen tábla elé érve megtorpantak. A várakozó katonák elé néhány falubeli asszony lépett. Fegyvertelenül.

— Honnan valók vagytok? — kérdezte a legöregebb asszony a katonáktól. — Talán abból a faluból, ahol most a ti anyátok ellen indul a tisztogatás? Nem volna jobb, ha valamennyien otthonmaradnátok s mindjárt a saját házatokban, a saját anyátok ellen fognátok fegyvert? Cipelni sem kellene azt a nehéz fegyvert olyan hosszú útra ...

Amíg ő beszélt, a többi asszony a katonák közé vegyült. Egyenként ismerkedve velük, mindegyiknek külön-külön megmagyarázták ugyanazt, amit az első asszony mondott az egész egységnek. Ha ilyenkor a tisztogató egységgel tartó amerikaiak használni akarták fegyverüket, gyakran megtörtént, hogy némely kormány-katona is ellenük fordult.

Aztán ha a „tisztogatók" visszavonultak, az asszonyok összegyűjtöttek néhány zsák rizst, amit csendesebb napokon termeltek, s közülük a legerősebbek, mint már annyiszor, újra elindultak az erdőbe, hogy élelmet vigyenek a fiaiknak, embereiknek.

— Maradjatok a közelünkben, gondoskodunk rólatok, ha majd közbe kell lépni, ti megvédtek minket.

A falvak és partizánegységek közötti kapcsolat annak a sajátos, de természetes szövetségnek formája volt, amely egységbe fogta az ellenálló népet.

Szaporodtak az ütközetek. Egyre több fegyver került a partizánok kezébe, és a kormánycsapatok egyre tehetetlenebbek lettek.

Az amerikaiak pedig újabb, s egyre nagyobb létszámú csapatokat küldtek Vietnamba.

1959 volt. A DNFF megalakulásának éve.

NÉZZ SZEMBE A TIGRISSEL ÉS FORDÍTS HÁTAT AZ AMERIKAIAKNAK

A partizánok hosszú háborúra készültek fel. S mint annakidején, a franciákkal szembeni ellenállás során, kiépítették új bázisaikat, gyárakat telepítettek az erdőben, már működtek az erdei iskolák, amelyekben a városokból a partizánokhoz menekült tanítók, gyerekeket, s felnőtteket egyaránt tanítottak. Felnőtteket is, akiknek a váltakozó megszállások idején nem volt módjuk írni-olvasni tanulni, de akiknek a Front vezetői gyakran elmondták, hogy már sem harcolni, sem teremteni nem lehet tudás nélkül.

Huyh, a tanító négy éve élt a dzsungelben. Egységtől egységig vándorolt, s mindenütt addig maradt, amíg az egység katonáit megtanította az írás-olvasás alapjaira, s elmondta nekik a vietnami nép történelmének néhány nagy fordulóját. Ha elvégezte magakijelölte hivatását, tovább indult. Egyszer, egy este a legutóbbi csoporttól búcsúzva azt mondta neki az egység parancsnoka:

— Most veszélves útra indulsz. Talán veszélyesebbre, mint az eddigiek. Délután amerikai helikoptereket láttunk. Ez mindig azt jelenti, hogy az amerikaiak elevenebben mozognak a környéken. Csak éjszaka mehetsz. S éjszaka az

erdőben tigrisek is járnak. Parasztnak öltözz, s ha nem muszáj, ne használd a fegyveredet.

Aztán körülnézett a tanító búcsúztatására összegyűlt harcosok között, kiválasztotta azt, akinek a legnehezebben ment a tanulás, s azt bízta meg, hogy útravalóul írjon egy levelet Huy-nak. Köszönetet és ajánlást. Köszönetet az időért, amelyet közöttünk töltött el, s ajánlást a front másik egységének parancsnokához.

A katona lassan, s nehezen, de boldogan írt. A többiek körülállták, testvéri együttérzéssel figyelték és abban a pillanatban Huyh azt sem bánta volna, ha ez a furcsa búcsúszertartás reggelig eltart. Azután a levél mégis elkészült, s indulnia kellett. Egyedül az erdőben, különös és idegenek számára felismerhetetlen jelek nyomában. Egy különös alakú kavics, egy alig látható bemetszés valamelyik fa törzsén, egy darab céltalanul lengő zsinórdarab az ágon — efféle jelek mutatták a partizánutakat a járhatatlan dzsungelben.

Huyh harmadik órája volt úton. A dzsungeléletben kifinomult hallása egy pillanatban álljt parancsolt. Valami gyanús, bár alig hallható zörej a közeledő veszélyre figyelmeztette. Tigris — gondolta a tanító s keze már a ruhája alá rejtett fegyvert fogta.

Akkor azonban visszaemlékezett a parancsra: „Lehetőleg ne használj fegyvert!" Arra gondolt, hogy valahol a közelben lehetnek az amerikaiak is. Valahol a közelben, talán egy tisztáson, ahol bázist építettek maguknak, vagy talán néhány kilométernyire, az úton, ahol észak felé vonulnak. Igen, bárhogy is, meghallják a fegyver hangját s elvezetheti őket a partizánok nyomára.

A fák között, tán húsz lépésnyire a tanítótól megjelent a tigris. Lassan, kúszva közeledett Huyh felé. A tanító mozdulatlanul állt, s a tigris tekintetét követte. Az öreg vadász, akivel a legutóbbi partizánegységnél ismerkedett meg, s akinek az volt a dolga, hogy segítsen az egység élelem-ellá-

tásában, sokat beszélt a tanítónak a tigrisről. Valami olyasmit mondott, hogy meg lehet futamítani a vadat egy merev pillantással is. Meg kell állni vele szemben, mozdulatlanul, s a szeme közé nézni. Gyáva állat, hidd el, gyáva — magyarázta az öreg vadász.

Huyh állt mozdulatlanul, s kereste a tigris tekintetét. A vad, három lépésnyire a tanítótól, megtorpant.

Hosszú, gyötrelmesen hosszú percekig álltak egymással szemben. Huyh arra gondolt, hogy már késő is volna a fegyvert használni, hiszen az első mozdulatra a tigris is mozdul, s akkor ő elkésett. Egyetlen fegyvere e pillanatban a nyugalom, s a tudatosság. Állt mereven, mozdulatlanul. Figyelte a tigris szemeit. A vad megmozdult. Egy settenkedő fél-lépést tett hátrafelé. Aztán hirtelen elrugaszkodott, s eltűnt a fák között.

Huyh ment tovább az út felé.

Már reggel volt, mire az úthoz érkezett. Annak túloldalán kellett továbbhaladnia a következő partizán-támaszpont felé, de most nem lehetett átmenni. Huyh későn vette észre, hogy teherautók közelednek, amerikai csapatokat szállítanak. Az erdőbe visszahúzódni már nem volt ideje. Hirtelen leült az útmenti árok szélére, háttal az útnak, összegörnyedve. Beteg öreg parasztnak látszott. S fegyvere most ismét a mozdulatlanság volt. Mintha megint a tigris támadását kellene a nyugalommal kivédenie.

Az amerikaiak délután négyig vonultak az úton. Tíz órán keresztül ült az árok szélén a tanító. Nehéz próba volt, belefáradt. Amikor délután hirtelen csend lett az úton, mozdulni is alig tudott, úgy elmerevedtek a tagjai. De ezt a — talán csak néhány perces — csendet ki kellett használni. Átvágott az úton, s eltunt a túloldali fák között..

MIÉRT?...
MIÉRT VISZITEK A BETŰT ÉLETVESZÉLYBEN ÉS MIÉRT TANULJÁTOK MEG, MIRE VALÓ A BANÁNPÁLMA MEG A KÓKUSZTEJ?

Sok író, újságíró járta meg a vietnami frontokat. Sokszáz, vagy sokezer emberrel beszélgettek, számtalanszor feltették ezt a kérdést: miért... Honnan az az erő, amelyik egyaránt képessé teszi a paraszt-katonát és az őserdőkben vándorló tanítót arra, hogy fegyverekkel, s tigrisekkel szembenézve, vállalva minden nehézséget és veszélyt, éveken keresztül töretlenül járják a maguk útját. Miből meríti az erőt Huyh ahhoz, hogy magányosan járva az utakat az örökösen ismétlődő életveszélyben csak azért, mert valahol ötven kilométerrel távolabb valakit ismét meg akar tanítani írni, olvasni. Van-e olyan erős hivatástudat, amely erre képessé teszi az embert? A frontokat megjárt írók, újságírók ezerszer is feltették ezt a kérdést, s többnyire egy csodálkozó, értetlen pillantás volt a válasz. A harcbanállók számára egyszerűen képtelennek tűnt a kérdés, hiszen az ő felfogásuk szerint — életük a tanúság rá — nem lehet mást tenni. Számukra nincs más életforma addig, amíg meg nem teremtik közös, szabad életüket. Nem a hivatástudat, vagy a bátorság a kérdés lényege számukra, hanem az a tény, hogy hazájuk földjén, városaikban és falvaikban ott vannak azok az idegenek, akiknek fegyverei megakadályozzák a valóságos életet. Így tehát most csak egyfajta valóság van: élni a harcosok sorsát, járni az őserdőket és — ki mivel tudja — közelebb hozni az időt, amelynek eléréséért kétezer éve folyik a harc.

A háború pedig egyre újabb és újabb iszonyú próbákat jelent a nép számára. Az amerikaiak évről-évre növekvő erőkkel vonultak föl, egyre kíméletlenebb fegyvereket ve-

tettek harcba. Az amúgy is súlyos betegségekkel terhes területek lakosságát kémiai fegyverekkel, s napalmbombákkal tizedelték. Így hát nemcsak a fegyveres harcban, de a közvetlenül az emberéletért folyó harcban is fokozni kellett a népi erők erőfeszítéseit, a harcot a betegség ellen, s az amerikai fegyverek okozta sebek gyógyításáért.

Madeleine Riffaud, a híres francia riporternő, aki már 16 éves korában, saját hazájában a németek elleni partizánháború egyik hőse volt, tízegynéhány évvel később hosszabb utazást tett új harcostársai, a Felszabadítási Front katonái között. Az útról készült beszámolójában egyebek között leírja a partizánhadsereg egyik kísérletét, melynek célja meggyorsítani a betegségek elleni küzdelmet:

„A Felszabadítási Front Egészségügyi Bizottsága olyan harcba kezdett, mely a látszat szerint csakis kudarccal végződhetett. A gyarmatosítás idején még alig akadt vietnami orvos. A vidéket a háború, a feudalizmus maradványai: járványok, éhínség, tudatlanság pusztították, amikor 1954-ben a gyarmatosítókat az új terror és az „amerikai háború" váltotta fel.

— Hogyan menthetnénk meg honfitársainkat? A második ellenállás kezdetén jól tudtuk, hogy csak magunkra számíthatunk — mondta Nguyen Thanh doktor, az öreg sebész, aki már nem egy fiatalt tanított meg a mesterségére.

— 1954-től 1960-ig csak egy maroknyi illegális orvos indult éjszaka, gyalog, a bombázott falvakba. Egyúttal részt vettünk a politikai harcokban is; reményt loptunk a parasztok szívébe. Amikor a fegyveres felkelés megkezdődött, csekély gyógyszereinkkel követtük a partizánokat. Hányszor operáltam érzéstelenítő, antibiotikum nélkül... Mégis sok ember életét sikerült megmentenünk.

— Röntgen híján a törések gyógyításánál kénytelenek voltunk a kitapintáshoz folyamodni. Gipsz helyett megtették a banánrostból készült sínek. És miközben gyógyítottunk,

a föld népét mindenütt megismertük [illegible] betegség megelőzésének elemi szabályaira. Megkezdődött a bábaasszonyok és az ápolónők kiképzése is.

— Falvainkban a víz igen gyakran fertőzött; különféle betegségeket terjeszt. Az ivóvíz felforralásának általános bevezetése jóval nehezebb feladat volt, mint hinni lehetne. Úgy gondoltuk, valamennyi honfitársunkat úgysem tudnánk meggyógyítani, de az általános tisztaság és betegségmegelőzés bevezetésével legalább megakadályozhatjuk a járványok kitörését és elterjedését.

— Ezután nekiláttunk, hogy az itteni iskolához hasonló tanfolyamokon a legfogékonyabb parasztfiatalokból jó felcsereket képezzünk.

— A nép gazdag tapasztalataira támaszkodva, a dzsungel gyógynövényeiből igen sokfajta gyógyszert gyártottunk. A rhadé és a jaraj törzsek tagjai rengeteget segítettek munkánkban. Ezek a törzsek az idők kezdete óta elszigetelten élnek a hegyek között, s létük egyedüli forrása az erdő.

— Mi gyártottuk például ezeket a barna pirulákat különféle magvak felhasználásával. Igen komoly szolgálatot tesznek a környéken gyakran fellépő mocsárláz ellen. Ez a másik keverék a vérhas-okozta kínokat enyhíti. A törzsek fiai ismertették meg velünk ezt a gerezdet: ha felszeletelve ráhelyezzük a kígyómarta sebre, kiszívja a mérget.

— Jelenleg a Malajföldön és Japánban már sikerrel alkalmazott kókusztej-preparátummal kísérletezünk, ez a gyógyszer igen eredményesen bevált a sebesüléses sokkok gyógyításánál.

— Most már Egészségügyi Bizottságunk — a hagyományos és a keleti gyógymódok társításával — az oltóanyagok és gyógyszerek előállítása terén elérte, hogy hetven százalékig önellátók lettünk.

— A különféle saigoni „kormányok" blokád alá vették a gyógyszerszállítást. A gyógyszerészeknek megtiltották a le-

artalmatlanabb készítmények — így a közönséges vatta — recept nélküli kiadását, hogy mindentől megfosszák a felszabadult területek lakosságát. De Ön a saját szemével láthatja polcainkon az amerikai gyógyszereket. Csatákban szereztük, a fegyverekkel együtt."

Igen, a dzsungelkórházakban és a dzsungeliskolákban éppúgy az életért folyt a harc, mint a változó frontokon, s a földeken.

A földeken is, hiszen a rizs nemcsak a falujában maradt paraszt mindennapi életét biztosította, de a Felszabadítási Front egységeinek ellátását is.

A 17. szélességi foktól délre már nagy területeket tartott ellenőrzése alatt a Front s az amerikaiak, akik nagyon jól tudták, hogy a hatalmas rizsföldeken voltaképpen a felszabadító hadsereg tápláléka, ellátása érik, rendszeresen bombázták, felgyújtották ezeket a földeket, pusztítva az amerre szükség ennivalót, ám nemcsak ezeket a területeket pusztították, hanem azokat is, ahol látszólag — vagy legalábbis katonai értelemben — ők voltak az urak. Ezeknek a területeknek a biztosítására már a háború első éveiben úgynevezett stratégiai falvakat jelöltek ki. Olyan helyeket, olyan lakott területeket amelyekről úgy vélték, hogy közvetlenül kapcsolatot tartanak a Felszabadítási Front egységeivel, s azáltal, hogy ezeket a falvakat lényegében katonai táborokká alakították (a maguk szempontjából) és internálótáborokká (a lakosság szempontjából), úgy vélték, hogy el tudják szigetelni a népi hadsereg egységeit. E stratégiai falvakat többszörös gyűrűvel vették körül — szögesdrótokkal és gépfegyverállásokkal —, a falu lakóinak mozgását korlátozták, s a parasztokat munka közben is fegyveresek figyelték. Ezekben a falvakban játszódott le az a sok dobbenetes dráma, amelyről a világ csak jóval később szerzett tudomást, s amelyeknek emlékére világszerte oly sok ember figyelmét fordította Vietnam felé.

„STRATÉGIAI FALVAK"
ÉS EGY TÖRTENET AZ ARULIZEKRÓL

Ezeknek a „stratégiai falvaknak" a lakosságát az amerikaiak voltaképpen éveken keresztül túsznak tekintették. S ha a Felszabadítási Front valamelyik egysége, ismert taktikája szerint, megjelent az amerikaiak frontvonala mögött, hogy rajtaütésszerű támadással gyengítse őket, az amerikaiak — miután a támadó partizánegységeket nem érhették utol, hiszen azok a támadás után eltűntek, visszahúzódtak az őserdőkbe, s az ellenség számára megközelíthetetlen alagútrendszerbe — az amerikaiak ezeken a stratégiai falvakon álltak bosszút. Asszonyokat és gyerekeket öltek meg, sőt egy-egy nagyobb vereség utáni bosszúszomjukban, egész falvak lakosságát pusztították el.

A módszert és magatartást, száz és száz példához hasonlóan, jellemzi Tra My falu sorsa.

1964 telén ciklonok pusztítottak a 17. szélességi foktól délre. A ciklonokat 15 napos eső követte, 500 kilométeres körzetben megáradtak a vizek, négy-hat méter emelkedett a vízszint. A házak derekáig ért az áradat, elöntötte a földeket, az utakat. Csak a magas gátakon lehetett közlekedni. Tra My falu közösségének egyik vezetője, Han, egy éjszaka törékeny kis csónakjával elindult a házak között, hogy a tetőkre menekült lakosság mentését megszervezze. Házról házra járva, csónakjára vette a cselekvőképesebb férfiakat. A csónakon mozogva ezek a férfiak nádtutajokat építettek. Elhagyott házak tetőit emelték le, azokat használták föl e különös, egyetlen éjszaka született „hajógyár" termeléséhez. Hajnalra a tutajok raja már szétszóródott, s gyűjtötte a falubelieket.

— A tutajokkal a domb felé indulunk — mondta Han — a domb túloldalán ki tudunk menekülni a vízből.

Ő maga ahhoz a ponthoz evezett, ahol a víz a falu szélén

legalacsonyabban állt. A víz alá bukott és a víz alatt dolgozva szétbontotta a falu körül húzódó kettős kerítést. Az így nyílt úton indultak meg a tutajok a domb felé.

A dombon az amerikaiak álltak. A géppuskások a menekülő falut figyelték. S amikor az első tutajon utazók kiléptek a domb alján a földre, eldördült az első sortűz.

Háromszáz embert öltek meg a magaslatról érkező golyók.

Az első sortűz után Han újra a vízbe vetette magát, jelezve a többieknek, hogy kövessék a példát. Hosszú nádszálat húzott ki a tutajból, s a víz alatt haladva ezen a légzőcsövön vett levegőt. Akik követni tudták, a nyomában haladtak, a víz alatt megkerülték az amerikaiak megszállta dombot. Földet értek a túloldalon, a fák között.

— Nem mehetünk el, amíg közülünk valaki még ott van a faluban — mondta társainak Han. Elkezdődött a fölkészülés a falubeliek kimentésére. Négy éjszaka indultak újra meg újra a víz alatt a falu felé, hogy az ottrekedteket e vízalatti járatokon magukhoz mentsék.

Az ötödik napra visszahúzódott a víz. A megmenekült falubeliek még mindig a fák között táboroztak. Továbbmenni már nem tudtak, fölöttük és körülöttük amerikai helikopterek jártak. Ennivaló nem volt, szaporodtak a lázas megbetegedések, a kiéhezett, leromlott emberekben nem lehetett elég erő a többiek, a betegek elszállítására. S akkor a magaslaton táborozó amerikaiak bevonultak a faluba, helikoptereik óriási mennyiségű élelmiszert szállítottak a falu főterére.

Egy repülőgép röplapot szórt az erdő szélén táborozó falusiak közé: „Ennivaló és gyógyszer vár rátok, térjetek vissza a faluba!"

— Ha visszamegyünk — mondta Han a társainak, — újra meg fognak szólalni a gépfegyverek. Az a rengeteg rizs ott a főtéren, csalétek.

Négyszáz ember tartózkodott a táborban. S a néhány

nap előtti vérengzésben az amerikaiak mindannyiuk családjából megöltek valakit.

— Nem megyünk — így határozott a falu.

Másnap délután az amerikaiak a falu főterén meggyújtották a rizst.

A menekültek gyökereket gyűjtöttek az erdőben, gombaféléket s tartották magukat még egy hétig. Akkor új élelmiszerszállítmány érkezett a faluba. Az amerikaiak a délvietnami kormánycsapatok néhány katonáját elindították a menekültek felé azzal a feladattal, hogy győzzék meg a falubelieket: számukra nincs más útja a menekülésnek, mint visszatérni a faluba.

A tábor kettéoszlott. A férfiak egy része elrejtőzött és alagutat kezdet ásni. Az idősebbek s az asszonyok elindultak vissza a faluba. Han velük tartott. Védeni akarta őket.

Holtteste nyolc napig feküdt a falu főterén. S az amerikaiak mindenkire lőttek, aki közeledni próbált Hanhoz.

Tra My lakói közül az árvizet követő napokban 470 vietnamit öltek meg az amerikaiak.

S hány ilyen falu volt?! Hány ilyen döbbenetes történetre nem derült fény soha. Ha olykor mégis megtörtént — mint később My Lai esetében —, hogy a nemzetközi fölháborodás arra kényszerítette az amerikai vezetést, indítson vizsgálatot e tömegmészárlások vezetői ellen, e vizsgálatok rendszerint nem találták meg a felelősöket. Félmillió ember elpusztításáért valójában egyetlen amerikai tisztet sem vontak felelősségre.

AKIK MEGTÁMADNAK EGY REPÜLŐTERET, MERT TUDJÁK MIRE VALÓK A B 57-ESEK

Tíz évig pusztították az amerikaiak Vietnam falvait, a 17. szélességi foktól délre. S tíz év után e szörnyű, tömeg-

gyilkos háborút kiterjesztették az északi területekre is: bombázni kezdték a Vietnami Demokratikus Köztársaság városait, falvait. Ezt az orvgyilkos támadást voltaképpeen egy nagy amerikai vereség előzte meg. Pontosabban szólva: bizonyos, hogy az amerikaiak háborúja akkor is kiterjedt volna északra — sőt talán még hamarabb is —, ha a DNFF nem arat jelentős katonai győzelmeket hiszen akkor az amerikaiak hónapról-hónapra, évről-évre növekvő vietnami hadserege nagyobb erőkkel tud a VDK ellen fordulni. Így viszont arra hivatkoztak, hogy a felszabadítási front katonáit északról látják el utánpótlással, fegyverekkel, s hogy északról katonák tízezrei szivárognak át a déli területekre, a fegyverszüneti egyezmény ellenére. Most arra a fegyverszünetre hivatkoztak, amelyet — megkötése után már másnap — megszegtek ők maguk. A Bien Hoa repülőtér elleni rajtaütést, a Bien Gia-i ütközetet s a Tonkini öbölben lejátszódott incidenst említették, mint „megtorló intézkedéseik" közvetlen ürügyét.

Mi történt Bien Hoa-ban?

Az 1964-re jelentékeny méretűvé nőtt felszabadító hadsereg — amely elsősorban azokkal a fegyverekkel szerelte föl magát, amiket az amerikaiaktól és a délvietnami kormánycsapatoktól zsákmányolt — most már valóban nagyarányú ütközetekbe bocsátkozott az amerikaiakkal. Mindig olyan ponton, ahol ez az amerikai inváziós csapatokat a legérzékenyebben érintette. Az egyik ilyen pont Bien Hoa repülőtere volt.

Hogy miért, s hogyan indult e győzelmes támadás, azt Madeleine Riffaud-nak így mesélte el a felszabadító hadsereg egyik tisztje, Huynh Minh:

„— Erről a repülőtérről indultak a környékre zúduló csapások; érthető, hogy le kellett sújtani rájuk. A beton kifutópályákról emelkedtek a magasba a gépek, s mérgező

anyagokat szórtak a falvakra, a mezőkre. Hetven embert gyilkoltak le ezzel a módszerrel, és hétszáz hektár termőt perzseltek fel. Innen indultak a B 26-os bombázók is. Néhány héttel korábban, Ong Kéo piacán, ahol a folyóvizek kereszteződésénél a dzsunkavásárt tartották, négyszáz embert gyilkoltak halomra.

— Még azzal is tisztában voltunk, hogy Bien Hoában állomásoztak a B 57-esek. A tonkini incidens idején, amikor amerikai hadihajók közelítették meg a VDK partjait, s tüzeltek a parti állomásokra, akkor innen akarták az amerikaiak elindítani ezeket a B 57-es gépeket, hogy bombázzák Észak-Vietnamot. E fontos értesüléshez úgy jutottunk, hogy az egyik B 57-est eltaláltuk. Az amerikaiak mindent elkövettek, hogy visszaszerezzék, vagy megsemmisítsék a roncsot, de nekünk sikerült hozzáférköznünk és megszereztük a megszállók terveire vonatkozó értékes dokumentumokat.

— Negyven új óriásbombázó érkezett a támaszpontra. Vajon miért? Milyen újabb gyalázatosságra készülődtek?

— Mi, a magunk részéről, október 31-én éjjel teljes felkészültségben álltunk. Az én egységem rendkívül vidám, elelkes hangulatban volt. Még a betegek is könyörögtek, engedjük meg, hogy velünk tartsanak. Kénytelenek voltunk beleegyezni, noha a fegyvereiket nekünk kellett cipelniük. Talán megérti — tette hozzá Huynh Minh csendesebben — majdnem mindegyikünk elvesztette egy hozzátartozóját a bombázásokban. A harcosaink ezen a vidéken születtek.

— A támadás során, alighogy elértük az első kijelölt célpontot, a fiúk kiabálni kezdtek a bombázók felé: „Nekem aztán befellegzett! Nem fogsz gyilkolni többé! Ma este kikészítünk!"

— A hadművelet mindössze negyedóráig tartott. A környék lakossága jól tájékoztatott minket; pontos és villámgyors tüzérségi támadásunk tizenöt Skyraidert, huszonegy

H-21-est, egy H-3-ast semmisített meg a földön, kétszáz-nál [illegible] katonát öltünk meg, és tettünk harcképtelenné. A támaszponton olyan zűrzavar keletkezett, hogy a [illegible] nem is válaszoltak. Mi pedig megvalósítottuk a tervünket: a bombavetőkkel ugyanis csak az amerikaiakat támadni! Pontosan ismertük az épületeket, ahol elszállásolták őket.

— Később megtudtuk, hogy a bábkormány katonái az aknavetők támadásai közben a [illegible] bújtak meg. Mivel az amerikaiak kezdetben azt hitték, egy pillanatig sem kételkedve a támaszpont megtámadásában [illegible], hogy saját szövetségeseik támadnak, [illegible]. A kormány-csapatok visszalőttek; huszonegy amerikait pusztítottak így el.

— Feladatunkat teljesítve, sikerült visszavonulnunk anélkül, hogy [illegible] volna. A [illegible] úton a „stratégiai falvakban" az emberek összegyűltek és megcsodálták a repülők távolból lobogó [illegible]. Igen megelégedett volt mindenki.

— Egy öreg utánunk futott. Mindenáron velünk akart küldeni egy fiatal bivalyt, amelyet kötélen rángatott. „Vigyétek, fiúk! [illegible] az ellenség úgyis elveszi ma vagy holnap." De nem fogadtuk el. Hasonló a hozzá hasonló embereknek köszönhettük, hogy mélyen behatoltunk az ellenség védelmi vonalába, és minden veszteség nélkül térhettünk haza.

— A légitámaszpont építésekor az amerikaiak kitelepítették a környék lakosságát. Persze, de ez nem volt akadály! — tette hozzá komolyan Hoanh Minh.

— Mert hát én is földműves voltam, [illegible] a vidéken. Egy Bien Hoa melletti kis faluban születtem. Minden [illegible] a vidékről [illegible]. Mindenkit ismerünk [illegible]. A fák, a [illegible], a [illegible] mind barátaink. Azt hiszem, ez mindent megmagyaráz...

Megkérdeztem Minh-től, megengedi-e, hogy feljegyez-

pezzem? Jellegzetes vietnami parasztarc, távolban mosolyt ajka körül sugaras ráncocskákkal. A nép seregének tisztje: bizony, kissé elnyűtt, gyűrt nyakú pulóverén semmi rangjelzés.

— Fényképezzen csak! — [illegible] — A családom minden tagja szabad területen él . . . mármint azok, akik életben maradtak . . .

Burchett — akivel együtt jártam végig [illegible] — megjegyezte, hogy a Front tüzérségének pontossága elképesztette a „különleges háború" [illegible] És [illegible] Minh még elmondta a következő történetet:

— 1962-ben zsákmányoltuk az első aknavetőket. Akkor még csak egyszerű partizáncsoportot alkottunk, a katonai iskolát távolról sem ismertük . . . Csak könnyűfegyverekkel hadakoztunk. Azt sem tudtuk [illegible] távmérő. De a parasztjaink gondolkodni kezdtek, és mindennel megpróbálkoztak. Látták, hogy az aknavetőkön különböző távolságokat jelöltek: száz méter, kétszáz méter . . . Az egyik harcosnak az az ötlete támadt, hogy az aknavető lábához nylonzsineget kötözött, míg egy másikuk éjjel a zsineggel a célpontig kúszott, és lemérte a távolságot. Az aknavetőt ezután beállítottuk . . . Lépésről lépésre, tapogatózva, végül kiváló tüzéreket neveltünk. A bizonyíték? Bien Hoanál nem tévesztettünk célt! . . .

[illegible] ez a parasztitiszt, aki ezt a hatalmas csatát vezette — repülők nélkül, [illegible] tankok nélkül, gyakorlatilag [illegible] az ellenségtől zsákmányolt aknavetőket — még néhány szót mondott, amelyekből La Fontaine egykor mesét írhatott volna:

— Az amerikaiaknak vannak bombázóik, [illegible], [illegible] tankjaik. [illegible] [illegible] itt vagyunk itthon . . ."

[illegible]

Délen tovább folyt a háború. Partizanállás egy „stratégiai raív" közelében

Fegyver lesz a fagyomeres is

ségét Bien Hoa ellen vezette, az amerikaiak más támaszpontokról s a tengerjáró repulőgép-anyahajókról már bombázták az északi területeket.

1964-ben északon is végetért egy korszak, amelyet a viszonylagos béke korának neveztek.

Viszonylagos béke... Családok, amelyeket kettészakított az új háború, férfiak, akik asszonyaikat és gyermekeiket tíz évvel előbb, a közeli viszontlátás reményében búcsúztatták ott Délen, egy nép, amely e tíz esztendő alatt is

Amerikai aknákból készítenek új fegyvereket a partizán-üzem munkásai

érezte, hogy teremtő akarata a 17. foktól északra szorult, és szenvedéseit, meg harci erejét délen fogta marokra a történelem . . .

És ismét új fejezet kezdődött ennek a csodálatos kitartással küzdő népnek az életében. A frontnak most már három oldala volt . . . Északon eddig is átélték déli testvéreik minden fájdalmát, eddig is elkövettek mindent azért, hogy a déli országrészek is csatlakozhassanak ahhoz a csodálatos, új életet teremtő élethez, amelyet ők e tíz év erőfeszítéseivel formáltak, de most, tíz évvel a genfi szerződés után, voltaképpen ők is, ott északon, egy új háború viszonyai között éltek.

Erről a tíz évről s arról, ami követte, még beszélnünk kell.

Egy harcos a tankok ellen

VI.

HÁBORÚK — BÉKÉBEN . . .
A HARC RÉGI ÉS A TEREMTÉS ÚJ ISKOLÁJA

A 17. szélességi foktól északra, 1954-ben immár másodszor, megszületett a Vietnami Demokratikus Köztársaság. Az ismétlődő háborúk, az inváziók s közben a területet támadó elemi csapások — amelyek ellen a háború körülményei között nemigen tudtak védekezni — kifosztották, elszegényítették az országot. Mindent elölről kellett kezdeni. Most új háborúkat kellett viselni — a békében, az életért. A tettek s a harcok emberei, Ho Si Minh és harcostársai új stratégiai tervet dolgoztak ki: küzdelem az élelemért, a vízért, az egészségért, a tudásért, a szépségért.

Mi lehetett volna az első, a legfontosabb teendő ebben az újra megszülető országban? Védeni az életet. Ahogyan tíz évvel ezelőtt, a szabad köztársaság kikiáltása után a legelső fontos döntés arról szólt, hogy le kell küzdeni az éhséget, most éppoly lényeges életmentő cselekvés volt: leküzdeni a betegséget.

Az ilyen, történelmileg elhatározó pillanatokban az új — vagy megújuló — hatalom birtokosai, a régi könyvek tanúsága szerint, mindenekelőtt arra törekedtek, hogy biztosítsák magukat a még eleven ellenséges erők ellen. S rendszerint csak sokára, hónapok vagy tán évek múltán adatott idő arra, hogy a megújulás hívei végre a milliókra gondolhassanak.

Vietnam, mint az évezredek óta harcban álló ország, már

értette: semmi sem fontosabb az ember életénél. S ha ezt az életet valami fenyegeti, mindenekelőtt ezzel a fenyegetéssel kell szembefordulni.

Most úgy tűnt: a betegség a legnagyobb veszély. Pusztított a kolera, a himlő, a tífusz. A vízek jelentős része fertőzött volt, a mocsaras területekről betegséget hurcoltak szét a rovarok s az új élet kezdetén egész Észak-Vietnamban mindössze száz orvos működött. Hatezer községben, tízegynéhány nagyvárosban. Hogyan lehetett volna elosztani e minimális erőt az egész ország területére? A gyógyszerellátás arányai hasonlóak lehettek. Semmit nem oldott volna meg, ha a hagyományos módon, fokozatosan fejlesztik az egészségügyet. A japánok a franciák után, az éhinség után, most a tífusz tizedelte volna a lakosságot.

VÉDJÉTEK MAGATOKAT ÉS EGYMÁST!

Gyors intézkedésre volt szükség: mindenekelőtt magát a lakosságot kellett megtanítani arra, hogyan védekezzék saját eszközeivel a betegség ellen. Azután, amilyen gyorsan csak lehet, tömeges védőoltásokat kellett adni.

Az orvosok maguk köré gyűjtötték a városi diákokat s néhány nap alatt megtanították őket a legelemibb dolgokra. Néhány nap alatt a diákok megtanultak oltást adni, megkülönböztetni a szúrumokat, megtanulták a kutak s általában az ivóvíz tisztításának módszerét, azután elindultak másodmagukkal, a frontokról a békébe átmentett autókon, kerékpárokon, vagy éppen gyalog, hogy elvégezzék missziójukat.

Egyikük, aki történetesen éppen a Magyarországról sürgősségként küldött védőszérummal vagott neki a többhetes körútnak, később elmondta magyar barátainak ennek az első útnak történetét.

Egy kerékpárral utaztak heten. Luu Kaj környékére,

[illegible] felszerelést vitte, az oltóanyagot, [illegible] gyalog haladt a [illegible] váltották egymást. Tizenhat órát [illegible] óra alvás után újra nekiindultak. Három nap [illegible] a számukra kijelölt körzetbe. Az első [illegible] iskola udvarán állították fel az egészségügyi állomást. [illegible] ütköztek. A falu idősebb lakói [illegible] fel a házakat, jórormán [illegible]. Mintha a legsúlyosabb harcok idején [illegible] elől [illegible] volna el a falubeliek. Mi történhetett?

— [illegible] a [illegible], aki otthont adott a két [illegible] a [illegible]pánoktól megtalálták a haro[illegible] kis szerszámtól, [illegible] ettől, hogy — ha akárcsak egy [illegible] szolgáltatniok magukat, ettől, igen, ettől félnek. A két diák tanakodni kezdett.

— [illegible] — mondta a fiú, aki később [illegible] tanulmányait —, s oltsuk be egymást.

— De hiszen bennünket már beoltottak.

— [illegible] akarjuk, hogy higgyenek nekünk.

— S ha belebetegszünk? Ha kockázatos?

— [illegible] Dehát némely [illegible] választ kapni . . .

— [illegible] nem lehet mindent [illegible] ha innen [illegible] innen, anélkül, hogy [illegible] következők iránt még kevesebb lesz a bizalmuk.

[illegible] elindult újra, [illegible] az embereket.

[illegible] A két diák beoltotta

egymást, aztán visszatértek az iskolába, s várták a hatást. Az oltás hatását is, meg azt is, hogy milyen következménye lesz akciójuknak a falubeliek között.

Azon az éjszakán a későbbi magyar diák belázasodott. Társa ápolta. Egész éjjel ébren volt, hogy távoltartsa az esetleges kíváncsiskodókat a betegtől. Ha észreveszik, hogy az oltás ilyen következménnyel is járhat, még kevesebb állnak rá — gondolta.

Reggel néhány falubeli megjelent az iskolánál. Már hajlandóak lettek volna beoltatni magukat. De a szobában ott feküdt a beteg.

A lázas diák fölismerte a pillanat jelentőségét. Felkelt s keményen tartva magát, társa mellé állt, hogy elkezdhessék a munkát.

Három hónapig járták a környéket.

— A karunkon alig volt érintetlen hely — emlékezik a diák, a régi történetre —, minden második faluban be kellett oltanunk egymást. Csak most orvosi diplomával a zsebemben tudom, hogy milyen veszélyes vállalkozás volt. Rosszabbul is járhattunk volna. De a megbízást bármi áron teljesíteni kellett.

Hogy miért volt ilyen rendkívüli jelentősége ennek az akciónak? Abban az évben négymillió embert oltottak be himlő, négy és félmillió embert kolera ellen. Kétmillió lakos kapott tífusz elleni oltást, s kétmillió gyermeket oltottak be paralízis ellen. A baráti országokból jók szerelvény hozta a gyógyszereket s repülőn orvosok érkeztek.

Az egészségügyi helyzet lassan javulni kezdett. És abban az országban, ahol még tizenöt-tizennyolc évvel ezelőtt 14 millió lakos közül 11 millió trachomás volt (!), ahol 150 ezer vak élt s ahol egész falvakban csak egy-két egészséges szemű ember szervezte az életet, — ott egy évtizeddel később az átlagos európai arányokat megközelítő szintre szorították vissza a legsúlyosabb betegségeket. Az átlagéletkor

pedig, amely a francia megszállás idején 35—40 esztendő volt, ma már megközeliti a 60 évet.

Ma már átlagosan 500—1000 ember gyógyítására jut egy-egy orvos s a diákok végigtanulhatják az esztendőt, nem kell a falvakat járniok, hogy meggyőzzék az embereket: a tömeges betegségek ellen éppúgy harcolni kell, mint a fegyveres invázió ellen.

KERÜLD MEG A BETÚT, HOGY MEGISMERD!

S a másik nagy háború: a tudásért . . .

Amikor 1954-ben végetért a francia invázió, az intervenciósok által kiürített területek lakosságának 95 százaléka volt irástudatlan. Ez a szám tíz esztendő alatt egytizedére csökkent.

A parancsnok és egysége

„Akinek a szemében a betű valami rejtélyes titok, az ma már nem tud sikerrel dolgozni valamennyiünk közös érdekeiért" — mondták egymásnak a nép vezetői s óriási erőkkel láttak hozzá, hogy megtanítsanak egy népet olvasni. A program világos volt: csak a kor színvonalán álló, modern ország lesz képes megőrizni magát a jövőben. Csak egy gyors ütemben kifejlesztett ipar, s egy magasabb színvonalon végzett mezőgazdasági termelés lesz képes úgy ellátni sokmillió embert, ahogyan az egy szocialista országban elvárható. S mit tudna kezdeni bonyolult gépekkel, meg új fogalmakkal az az ember, aki nem ismeri a betűt.

Az emberek megértették ezt az új igényt, s olyan eltökéltséggel láttak hozzá a tanuláshoz, ahogyan valaha, még nemrégiben is, az idegen fegyveresekkel szembeni harcra készültek föl.

Egy cseh orvos, aki évekig dolgozott Vietnamban, könyvet írt ott eltöltött idejéről. A könyv egyik fejezete a betűvel való megbarátkozás története:

„Egy alkalommal, vasárnap délután volt, kocsinkkal a rizsföldek között bujkáló keskeny úton haladtunk. Már réggel láttuk, hogy a mocsarakban s a mezsgyék közt elhelyezett bambuszrudacskákra furcsa cédulákat akasztottak. Talán régebben elkerülték a figyelmünket? Azt jelentik, hogy tilos a rizsföldre lépni, tilos a rákászás, vagy talán a rizsföldek kollektivizálásának jelesava volt felírva sájuk?

Megálltunk. A táblákon felirat helyett mindig csak egyetlen betűt láttunk! A tarpültetvényből 1 betu meredt ki, a kókuszpálma alatt M betűt olvashattunk, itt pedig a földműves éppen egy O betűt került meg bivalyával a mocsár közepén. Az eddig írástudatlan emberek az ábécét tanulták.

Lefényképeztük a táblácskákat, és éppen indulni akar-

S a B-57-esek már észak fölött járnak. Az amerikai bombázók ólomfalba ütköztek. Vietnami légvédelmi egység

A város, békében..

tunk. De nem tudtunk. Valami falusi felvonulás jött velünk szemben az úton. Megint újabb meglepetés. A menet távolról vallásos zarándoklatnak látszott, mert az emberek valami zászlós baldachinféléket vittek. Harmincméteres közelségből a menet már inkább tüntető tömegnek látszott, melynek élén kis dobosok lépkedtek, fejük fölött széles, feliratos szalagok lobogtak.

Elöl napégette, vöröskendős úttörők, a falusi tanító büszkeségei haladtak. Utánuk a fiatalság, a fiúk fülig húzott

...és harci készültségben

Fegyverrel a gép mellett

trópusi sisakokban, a lányokon akkora kalap, hogy az álluk is alig látszott ki alóla. Feliratos és betűs táblákat vittek. Utánuk jöttek a halászok, földművesek, riksák és nénikék, s mindnyajan furcsa fegyverekkel hadonásztak: méteres tollakkal, rajzolt könyvekkel és tintásüvegekkel. Tucatnyi gyermeket felnevelt anyák is ott menetéltek velük, s mindegyik egy-egy betűt szorongatott a kezében.

Egy ilyen betű egész eddigi életükben értelmetlen volt számukra. Semmire se volt jó, nem lehetett megenni, nem lehetett dolgozni vele, nem lehetett mit kezdeni vele, s ha valakinek hébe-korba mégis szüksége volt rá, elment az írnokhoz, aki egy vödör rizsért megfestette, illetve megfejtette. Most persze mindenki olvasni akar, újságot, kézikönyvet, hirdetményeket, sőt még verseket is. Az egyszerű nép sok-

Fegyverrel a földeken

kal inkább, sokkal bensőségesebben kívánja a verset, mint nálunk. A kongayi antracitbányák déli szüneteiben a halomba szórt kőszén árnyékában bányászokat láttunk, akik ebéd után füzetkét húztak elő zsebükből, s elődeik versét olvasgatták. S mindenki szeretne írni is verseket, a fekete hajú lányokról, az aratás ünnepéről, s nekünk is, hálából orvosi és egészségügyi nevelésünkért. Az egész nemzet most éli át a versfaragás korát. S ehhez persze a betűket is ismerni kell.

Pár hónap alatt, sőt egyes esetekben néhány hét leforgása alatt egész falvak megtanultak írni és olvasni. Sőt, a maguk erejéből és helyi támogatással is, megtanulták ezt a mesterséget, fittyet hányva azoknak, akik valaha azt állították, hogy a gyarmati népek írástudatlanságának proble-

Egyetemisták — tűzszünetben

Egészségügyi szolgálat

mája a bennszülöttek alacsonyabb színvonalú, értéktelenebb lelkivilága miatt nehezen oldható meg.

A tanítók a roskadozó pagodákból iskolákat építettek. A háborút követő pár hónap alatt több iskola nyílt, mint amennyit a 80 éves gyarmati „gondoskodás" alapított számukra.

De még ez sem volt elég. Nemcsak a gyermekeket akarták nevelni, hanem — a régi bűnöket jóvátéve — meg akarták tanítani a betűvetésre az öregeket is. A mindennapi élet hajszájában reggeltől estig dolgozó családfőket nem volt könnyű az iskolapadba csábítani. Azt viszont, hogy hány tanító kellett volna ahhoz, ha ők jártak volna olvasókönyvvel kezükben az egyes kunyhókba, csak csillagászati számmal lehetne kifejezni. Hogyan fogjanak hát hozzá?

Itt voltak a gyerekek. Mihelyt egyetlen betűcskét megtanultak, máris szaladtak haza, hogy a vacsora rizsestálja mellett átadhassák tudásukat a szülőknek. Büszkék voltak értékükre és fontos szerepükre: vacsorát betűért. — Felfordult a világ — fogadta eleinte apa és anya a csemetét — gyerekek akarják tanítani a szülőket! — De alig akadhattak volna szerencsésebb megoldásra.

A gyerekek betűket mázoltak a házikó falára, a paillote előtti kőre. Bivaly és zebu mint eleven tábla cammogott, hátán fehér betűvel a földműves előtt. A tálat szájához tartó vénasszony csak betű révén jutott a teájához. Az írástudatlanság rövid idő alatt úgy eltűnt, úgy szétfoszlott, mint reggeli köd a völgyben."

MIÉRT INDULTAK MEG A B 57-ESEK ÉS MIT TEHET AZ EMBER, AKI EGYEDÜL MARADT?

Egy nép egészségesebb lett, és megtanult írni-olvasni. Erőt gyűjtött, hogy hozzáláthasson a következő nagyobb

A mindennapok képe

feladathoz, a gazdasági élet, a termelés átalakításához. Falvak fogtak össze, hogy közös nagy területeken eredményesebben termelhessenek; az emberek vállukra vették a földdel teli font kosarakat, s gátakat építettek a közös föld védelmére, árvizek ellen; a baráti országokból megindultak a gépszállítmányok, a városokban már építették az új vas- és textilgyárak alapjait; újra megnyitották, s modernebb eszközökkel művelni kezdték a bányákat; a gyárak mellett szakmunkás iskolákat szerveztek: nagy iramban — sokhelyütt magyar gépekkel — felújították az öntözőrendszert... egy évtized alatt átrajzolták a térképet. Egy évtized alatt, a kétezer esztendős harcra emlékezve, többet teremtettek, mint bármikor azelőtt akár egy évszázad alatt is.

E termékeny évtized drámai módon ért véget. 1964 őszétől már ismét csak egyik kezükben lehetett szerszám, a másikban újra a fegyvert kellett vinni. Amerikai repülőgépek jelentek meg a Vietnami Demokratikus Köztársaság légterében s bombázni kezdték ezt a teremtő és termékeny élet útjára lépett országot. Bombázták az utakat, a vasutakat, iskolákat, kórházakat, lakóházakat. Megtámadtak egy országot, amelytől nem katonailag féltek — hiszen nem támadot —, de féltek a példától, amelyet a VDK jelentett, s amely példa erőt adott a déli részeken maradt testvéreknek, gyerekeknek, barátoknak, példát a szomszédos országok népeinek, kambodzsaiaknak, laosziaknak, akik éppúgy harcoltak a maguk szabadságáért, mint a vietnamiak a 17. szélességi foktól délre.

Hanoi fölött, Ha Tinh fölött, az erdőségek és a rizsföldek fölött megjelentek az amerikai B 57-esek. Vietnam északi területei voltaképpen a front harmadik vonalává lettek. Vietnam újra lángokban állt.

Ismét a régi emlékek... Fel kellett eleveníteni a tízegynéhány évvel ezelőtt megtanult harci módszereket, a védekezés módját és el kellett sajátítani egy új magatartást.

amelyben egyforma helyet kapott a teremtő munkaakarat megőrzése — a mindig csak a levegőből, távolról, veszélyesen érkező ellenség fegyvertüzében is — a valami hallatlan belső erő, amely képessé teszi az embert arra, hogy elviselje az értelmetlen tragédiák súlyát is, abban a biztos tudatban, hogy neki magának élnie kell, mert nélküle az ország sem élhet tovább.

... Egy kerékpáros haladt Hanoi felé az úton. A szerszámgépgyárból jött. A munkaidő végetért, s a család, a feleség és a két fiú várta otthon. Másfél kilométernyire lehetett a város szélétől, amikor meghallotta a furcsa, jellegzetes zúgást. Amerikai repülőgépek jelentek meg az országút felett. A férfi leugrott a kerékpárról, behúzódott az erdőbe. Onnan figyelte, hogyan közeledik a légiraj Hanoihoz. Látta a kioldott bombákat, a bombák nyomán felvillanó lángokat, látta az égő épületeket, s látta, hogy a gépek megfordulnak, mélyrepülésben húznak visszafelé az országút fölött és gépfegyvereik pásztázzák az út két oldalát.

Aztán csend lett. A férfi, nehezen mozdulva, fáradtan visszalépett az útra, felült a kerékpárra.

Az út máskor húsz percig tartott. Most majdnem két órát. Már alkonyodott, amikor a férfi befordult az utcába, ahol lakott. Még néhány métert haladt, aztán lelépett a kerékpárról és mereven, fájdalmasan nézett a ház felé, ahol tegnap még együtt örült a családdal a hazatérésnek. A ház helyén óriási tölcsér sötétlett. Élettelen, csendes volt minden.

A kerékpáros férfi órákig mozdulatlanul állt ott, a törmelékkel s üszkös, vagy parázsló gerendákkal teli gödör mellett. Tekintete az életnek valamilyen jelét kereste. Egy ruhadarabot, valami tárgyat, valamit, amiből megérthetné, hogy mi történt. Görcsösen szorította a kerékpár kormányát, a kérdezni, szólni nem volt ereje. Valaki elment mellette. Ránézett, aztán a bomba ütötte sebre s szótlanul továbbment.

Hajnalban a férfi bekopogott a szomszédos ház lakásai-

nak ajtaján. Nem szólt semmit, csak kérdően nézett azokra, akik ajtót nyitottak. Választ nem kapott, s a csendből végre megértette: egyedül maradt.

Reggel újra az országúton kerékpározott. A következő három napon minden reggel látták, ahogy belép a gyárkapun. Azután eltűnt. Egy cédulát hagyott barátainak: „A fiaimat keresem..."

Fél év múlva a DNFF rádiója jelentést közölt egy ütközetről, amelyet a harmadik hadműveleti térségben vívtak, egy amerikai támaszponton, a felszabadító egységek az amerikaiakkal. Truong, a kerékpáros férfi, ebben az ütközetben esett el...

Hanoiban azokban a napokban reggel öttől nyolcig tartottak nyitva az üzletek. Hajnalonként az amerikaiak még nem bombáztak. Nyolc után már mindenki a helyén volt. A gyárak dolgoztak, a földeken folyt a munka, de a munkapadok mellett, s a töltéseken ott feküdtek a fegyverek. A város utcái — mint az összes többi északi városoké — egyszemélyes óvóhelyekkel voltak teli. Betongyűrűk, betonfedőkkel. Aki az utcán járt, a megújuló támadások idején lehúzódtak ezekbe az alkalmi óvóhelyekbe, amelyek legalább a repeszek ellen védtek. Az iskolák és házak alatt óvóhelyek épültek. Minden nap megjelent valamelyik újságban, vagy elhangzott a rádióban egy-egy újabb tanács, utasítás a védekezésre. Az északvietnami légoltalom szabályokba foglalta a védekezés módszereit. Íme egy ilyen szabály:

„Bölcsőde elhelyezésére keressetek, a helység határain kívül, bambusznáddal vagy banánfákkal benőtt helyet.

Ássatok árkokat, föléjük függesszétek fel a bölcsőket egy szál kötélre, esőtől és naptól védő szalmatető alá.

Mikor a légiveszélyt jelző gongütést vagy tamtamot halljátok (a repülők húsz kilométerre vannak), csupán a kötél egyik végét kell kioldani. A bambuszbölcsőket a kötélnél

fogva engedjétek le óvatosan az óvóhely földjére, mert így nem kell fölébreszteni a gyerekeket.

Ha a veszély fokozódik: a gondozók, a személy szerint rájuk bízott csecsemőket vigyék a futóárokkal megközelíthető 2. számú földalatti és fedett óvóhelyre. Ezeket az óvóhelyeket olyan szélesre kell ásni, hogy meg lehessen etetni a gyermekeket, ha a riadó hosszabb ideig tart. Ha a repülők közvetlenül fölétek kerülnek, vigyétek a gyermekeket a maniokával beültetett dombok felé, a több kilométeres futóárok-rendszer felhasználásával."

„AKI EGY MADARAT LE TUD LŐNI, AZ ELTALÁLJA A REPÜLŐT IS."

Légvédelem... Milyen fájdalmas emlékeket ébreszthet a szó a magyar olvasókban. Vietnamban nem volt idejük az embereknek arra, hogy elfelejtsék. A 17. szélességi foktól északra eső határközeli területeken 1965 végén a körzet minden ötödik lakója bombák áldozatául esett. Minden lehetséges erőt a védelemre kellett fordítani. Az életet úgy kellett átalakítani, ahogyan azt a levegőből érkező veszély diktálta.

Már légvédelmi ágyúk állomáshelyei szőtték be a területet. Az amerikaiak megpróbálták ezeket az állásokat megközelíteni, támadni. De ahol tegnap még tűz fogadta a repülőket, oda másnap már hiába tértek vissza, a B 57-esek, a légvédelmi állások helyét megjelölő térképek szerint — nem találtak semmit. Előző éjszaka megjelentek a teherautók s az emberek, akik nappal a rizsföldeket művelték, este másféle munkába fogtak: leszerelték a légvédelmi ágyúkat, s teherautón új helyükre szállították azokat.

Az új tüzelőállás közelében, egy éjszaka, bambuszból felépült egy ál-híd. A szürkére festett hídon pedig deszkákból, s nádból, ugyanazon az éjszakán összeácsolt vonat haladt.

Az amerikai felderítő repülők jelezték a „híd" és a „vonat" helyét. Hamarosan újra megjelentek a bombázók, és kioldották bombáikat a bambuszhíd fölött. Mikor visszafordultak, odalent, az új állásból megszólaltak a légvédelmi ágyúk. A „csalogató célpontok" s a vándorló lőállások összezavarták az amerikaiakat. Ahogy egy amerikai pilóta mondta: „egyre több ólomfalba ütközünk". Ugyanerről a paraszt, aki nappal a rizsföldön dolgozott, s éjszaka az ágyúkat költöztette, ezt mondta: „tűzhálóba gabalyodnak, mint az éjszakai lepkék".

... Ngo, a 19. szélességi fok táján elterülő földeken dolgozott. A rizsföldeket futóárkok vették körül. Ezekben az árkokban érkezett társaival reggelenként a rizstáblákhoz Ngo. S ide húzódott vissza, amikor meghallotta a repülők közeledtét. Befeküdt az árokba, vállához emelte puskáját és figyelte az eget. Aznap az egyik amerikai gép, alacsonyan szállva, túl közel került Ngo-hoz. Az idős ember, aki olyan sok sebet kapott a franciák elleni harc idején — jól célzott. A gép kigyulladt, megpördült s a földekre zuhant.

— Vajon mennyi rizs pusztulhatott el? — mondta az árokban mellette fekvő fiatalabb embernek Ngo. — Másként kell csinálni . Akkor kell lőni rájuk, amikor nem a földek fölött repülnek. Akkor megkíméljük a rizst.

Kiugrott az árokból, futni kezdett a gép felé. Nyomában a többiek. Már a tüzet oltották.

Azután este, bivalyokkal vontatták a gép kiégett roncsait a földről.

A falusi műhelyben másnap feldarabolták a roncsot, s edényeket, puskaagyat, szerszámot formáltak az acéldarabokból.

Ngo tizenegy amerikai gépet lőtt le a rizsföldek mellett a következő három évben.

— Aki egy madárra tud lőni — mondta —, az egy repülőt is eltalál.

Az amerikaiak szaporították a támadásokat. Egyre na-

gyobb erőkkel repültek a Vietnami Demokratikus Köztársaság területe fölé, s egyre több volt a veszteségük. Pedig mindent megkíséreltek — a legkeptelenebb és legembertelenebb módszereket is alkalmazták — hogy megfélemlítsék és megoldhatatlan helyzetek elé állítsák a vietnamiakat.

Az árvizet is szövetségesükké akarták tenni. Ha Dongnál például az esős időszak végén, amikor a legnagyobb árvizek szoktak pusztítani, napokon keresztül bombázták azt a harminc kilométeres tengerparti gátat, amely immár évek óta megvédte a gát mögötti hatalmas területeket az árvíztől. A bombák szétverték a gátat, a víz elöntötte a területeket. Sokezer ember élelméről, életéről volt szó.

Ha Dong-ból, este, a gyári munka végeztével, kerékpáros rajok indultak a part felé. Száz és száz kerékpár feküdt a magasabb területeken, amíg gazdáik, vállukon a bambuszbottal, amelynek két végén fonott kosárban föld volt, belegázoltak a vízbe. Lépésről lépésre, félméterenként haladt előre az új gátrendszer. De most már más tervek szerint épült a védelem. Nemcsak a parton húzódott a magasított földnyelv, hanem mint valami óriási háló, úgy terült rá a vidékre az egymással összefüggő gátak rendszere. S egy-egy találkozópontnál süllyesztett betongyűrűben már ott állt a légvédelmi üteg is.

Mire az amerikaiak újra e terület fölé érkeztek, a víz visszaszorult s a repülőgépeket az a bizonyos jólismert ólomfüggöny várta. Vajon mit gondolhattak azok ott fent?...

MI FÉR EL EGY AMERIKAI PILÓTA ZSEBÉBEN?

Ha Dinh-ből futott ki a vonat. Asszonyokat, gyerekeket, öregeket szállított. Sem fegyver, sem stratégiai anyagok nem voltak azon a vonaton. Pontosabban szólva csak az a két

puska, amelyik a mozdonyvezető s a fűtő mellett feküdt a gépházban. Valahonnan a tenger felől bőgve suhant a vonat fölé egy repülőgép. A part közelében tanyázó anyahajóról indították el, részletesebben megjelölt feladat nélkül. Vagyis, a szokásos és jellegzetes feladattal· keress valami célpontot... A gép a vonat fölé érkezett. A mozdonyvezető gyorsította a szerelvényt, a fűtő pedig kihajolt a gépház ablakán s a pilótafülkére célzott. A vonat utolsó két kocsiját eltalálta egy bomba, de addigra már a repülőgép is égve zuhant a töltés melletti földekre.

A lefékezett vonatból kiugrottak az utasok, s futottak a gép felé.

A pilóta, akinek sikerült kiszabadítania magát és eltávolodott a lelőtt géptől, most rémülten állt meg a mezőn, látván a felé rohanó embereket. Meg fognak lincselni, gondolta.

Az emberek körülfogták. Lefegyverezték, aztán a vonathoz vitték, hogy a következő állomáson átadják a hatóságoknak.

Zsebéből különös holmik kerültek elő. Rádióadó, rakéta, jelzőtükör, jelzőkészülékek, csokoládé, pisztoly, lőszer, kockák, szúnyogháló, kinin, vitamintabletták, egy rózsaszín foszforeszkáló selyemsál, zsebkés, kötszer, egy bankjegycsomó, egy zacskóban színezőanyag a tengervíz megfestésére, készülék, amely élvezhetővé teszi a sós vizet... Egyszóval körültekintően, gondosan volt fölszerelve. A sok — nehéz helyzetre és életmentésre szánt — holmi között volt egy játékkártya-szerű különös csomag is. Az első lapon egy rajz: imádságra összekulcsolt kéz. A hátlapon a Miatyánk szövege. A többi lapokon pedig egy-egy, emberi táplálkozásra alkalmas, vagy mérgező növény leírása, színes ábrákkal és az elkészítéshez használandó receptekkel, amelyek segítségével szükség esetén lótuszból, vagy makkból pogácsát lehet sütni a dzsungelben.

Íme az egyik lapocska szövege:

„Lótusz. Ehető: magva, főzve. Gyökértörzs, gumók, főzve. Leírás: A növény nem túl mély, iszapos fenekű állóvízben tenyészik. Előfordulása: északi szélesség 10—45. fok, Kína, Indokína, Észak-Korea."

Gondosan előkészített inváziő. S a feneketlen zsebekből még egy furcsa szövetdarab is előkerült, amelyet a vietnami katonák — hiszen láttak belőle eleget — „kolduszászló"-nak neveztek el. A kendő felső sarkában az amerikai lobogó, amely alatt 14 nyelven a következő szöveg:

„Amerikai állampolgár vagyok. Nem tudok az Önök nyelvén beszélni. Nehéz helyzetemben arra kérem Önöket, hogy adjanak nekem élelmet, szállást és támogatást. Kérem, hogy vigyenek el valakihez, aki biztonságba helyez és segít, hogy visszatérhessek hazámba. Kormányom gazdagon megjutalmazza Önöket..."

A vietnami változat ezekkel a szavakkal kezdődik:

„Tisztelt Hölgyeim és Uraim!"

A lelőtt pilótát átadták a hatóságnak. Valamikor, néhány hónappal később, mint fogoly, interjút adott egy külföldi újságírónak.

1966-ban megszaporodtak az ilyenfajta interjúk. Sokban különböztek és sokban hasonlítottak egymáshoz. Némelyik nyilatkozatban volt még bizonyos nyegleség, cinizmus, vagy értetlenség, a legtöbb azonban a félelemről, vagy a fölismerésről szólt. A leghíresebb ilyen interjú, amely bejárta a világsajtót, Robinson Risnertől származik. Risner alezredest 1965 szeptember 16-án lőtte le az északvietnami légvédelem. Addigra már negyven „feladatot" hajtott végre Észak-Vietnam fölött. Kitüntetést is kapott.

Az újságíró kérdésére elmondta fogságbaesésének történetét:

„— Alacsonyan repültem, hogy teherautókra vagy valamilyen más célpontra találjak. Váratlanul légvédelmi ütegek

összpontosított tüzébe kerültem. Ejtőernyővel kiugrottam, a gépem lezuhant. Hát bizony féltem... Minden erőmmel istenhez fohászkodtam, hogy mentsen meg. Megsebesültem a térdemen. Parasztok, katonák fogtak el. Nagyon biztosak voltak a dolgukban. Bevittek egy hazba. Ellátták a sebemet.

— Volt bántódása?

— Azt hittem, lesz. Igazuk is lett volna, ha megtorlást alkalmaznak velem szemben. De még egy pofont sem kaptam. A sebemmel foglalkoztak, teát adtak és teherautón a táborba szállítottak... Egy éve már, hogy lelőttek. Volt elég időm a gondolkodásra. Azelőtt sohasem voltam Vietnamban. Az egységem Thaiföldön állomásozott. Sok mindent kezdek megérteni, amire azelőtt még csak nem is gondoltam. Ismeri a genfi egyezményt? Én addig nem is olvastam. Elismerem, hogy ez késő bánat, de őszintén sajnálom mindazt, amit Vietnam ellen tettem. Nemrég levelet kaptam a feleségemtől. Fénykép is volt benne az öt fiamról. Mióta itt vagyok, visszatért a hitem. Gyakran gondolok arra, hogy a vietnami gyerekek és az enyémek isten előtt egyenlők. Azért imádkozom, hogy egyiküknek se legyen bántódása.

— Mielőtt lelőtték, szokott imádkozni, mikor bevetésre indult?

— Szoktam reggelenként, de az csak olyan volt, mint a fogmosás...

— Bevetés közben gondolt-e istenre?

— Soha. Néha imádkoztam a magam biztonságáért. De most igazán imádkozom.

— Nem elviselhetetlen az Ön számára az itteni időjárás és a táplálkozás?

— Hát légkondicionálás nincs. De a táplálék kielégítő. Többet eszünk, mint a vietnamiak. Néha még kenyeret is sütnek nekünk. Reggelenként tornázhatunk. Elég sovány vagyok, de nem is voltam soha kövér.

— Az a hangszalagra vett nyilatkozata, amelyet a

vietnami hatóságok egy sajtókonferencián leforgattak, híven tükrözi gondolatait?

— Teljes mértékben. Vietnam ellen törvénytelen, igazságtalan, sőt az Egyesült Államok szempontjából értelmetlen és káros háborút folytatunk. Fontosnak tartom, hogy elmondjam a véleményemet; most is éppen levelet írok, és remélem, hogy el tudom juttatni valamelyik szenátorhoz, valószínűleg Mansfieldhez. Megkérem, vesse latba minden befolyását, hogy szüntessék meg ezt a háborút. Ennek egyetlen módja van: tiszteletben tartani a genfi egyezményt, visszavonni csapatainkat Dél-Vietnamból és megszüntetni a VDK területének törvénytelen bombázását. A vietnamiak nem adják meg magukat soha... Remélem, a feleségem hozzám is eljut a maga ekkén. Így hírt kaphatna rólam és láthatná a fényképemet..."

Nem minden amerikai pilóta értette meg azt, amit, úgy tűnik, Risner végre is megértett. Mindamellett azt valamennyi fogságba esett repülő — eleinte meghökkenten, később megnyugodva — tapasztalta, hogy a nép, amikor fogságba ejtette őket, nem úgy reagált, ahogyan ők képzelték. Egyiküket sem lincselték meg, egyiküket sem kínozták, nem cheztették és ez különösképpen azért lepte meg őket, mert többé-kevésbé fel tudták mérni, hogy miféle választ érdemelt volna az a nép, ahogyan ők eljárnak amíg a levegőben voltak.

Nem ismertek azt a fajta gondolkodásmódot, amelyet ez a nép oly hosszú és keserves küzdelme közben sajátított el. Képtelenségnek tartották, hogy a háború viszonyai között is emberségesek maradtak az emberek. Ezt a fajta lelki nagyságot nem ismerhették.

A GYILKOS ÉS A TAVASZ

A bombazápor közepette Che Van Vien vietnami költő ezt írta:

> Nem Edgar Poe zárt szögesdrót-kalodába bennünket.
> Nem Lincoln zúdított tonnás gyújtóbombákat az emberi arcra,
> Nem Whitman döngeti háromezer éje az ágyút...
> Nálunk nem véti senki sem össze a gyilkost a tavasszal.

S azokban az években némelyik amerikai katona amúgy náci-módra egy-egy megkínzott, vagy megölt vietnami harcos testére támaszkodva fényképeztette le magát. Sok ilyenféle fénykép járta be a világot.

Ezek az amerikai katonák azokban az években képtelenek lehettek az olyanfajta gondolkodásra, mint amilyenről Che Van Vien írt.

Hanem később, amikor az amerikaiak tapasztalatai is megszaporodtak arról, hogy miként bánnak a vietnamiak a foglyokkal, egyszeriben érezni kezdték, milyen sajátos, fonák helyzetbe kerültek. Hiszen őket, ha egyszer a vietnami csapatok kezébe kerültek, a nemzetközi jog értelmében nem kellett hadifogolyként kezelni. Az USA hadüzenet nélkül kezdte meg támadásait, így hát szó szerint értelmezve az érvényben lévő nemzetközi egyezményeket, az ilyenfajta hadicselekményekben résztvevő katonák nem fogolynak tekintendők, de bűnözőknek. Az amerikai katonák többsége természetesen nem ismeri a nemzetközi jogot. De némelyikük fokozatosan fölismerte ennek a háborúnak értelmetlen, kegyetlen s hiábavaló voltát.

Tizenhat éve pusztították szisztematikusan Dél-Vietnam lakosságát, tizenhat éve meg-megújuló erővel s egyre nagyobb lészámmal, apparátussal kutatták, üldözték a felszabadító hadsereget. S közben hol itt, hol ott szenvedtek veresé-

get. Nem értették, hogyan lehetséges az, hogy a történelemnek talán legerősebb katonai hatalma nem tudja ráerőszakolni akaratát egy kis népre. Voltaképpen érezni kezdték tehát, hogy elvesztették ezt a háborút. Mint ahogy a felszabadító hadsereggel, s a stratégiai falvakkal folytatott harcban kénytelenek voltak ráébredni tehetetlenségükre. Az az általuk talán soha nem ismert életakarás, ami csak egy egész nép közös magatartásában születhet meg, meg is rendítette némelyiküket.

Ők is olvashatták egy francia lapban egy északvietnami asszony szavait, akinek férje immár több mint egy évtizede délen harcol, s aki mégis így beszél:

— A lenyegről nem alkuszunk. Versenyfutásban vagyunk a tűzzel: van-e joga az embernek, hogy emberi életet öljen, vagy meg kell hajolnia a farkasok törvényei előtt? Győznünk kell, különben nincs értelme az életnek.

Ezt a fajta tudatot, ezt az akaratot nem ismerhették az amerikaiak, hiszen ők nem az életért harcoltak. Legtöbbjük csak azért ment Vietnamba, mert besorozták őket. Akadt olyan katona is, aki azért vállalta a vietnami szolgalatot, mert odahaza nem tudott munkát kapni. S lehetett persze olyan is, aki vagy pénzért lépett partra Vietnamban, vagy azért, hogy kegyetlen emberi hajlamait kiélje itt.

Mindenesetre ennek az inváziós hadseregnek a katonái között — abban az arányban, ahogyan bennük is szaporodtak az értelmetlen és ostobán kegyetlen háború tapasztalatai — növekedett a nyugtalanság. Ez a hadsereg fokozatosan demoralizálódott. A csapatokat már egyre gyakrabban kellett felváltani újakkal, növekedett a szökések száma, szaporodtak a botrányok, amelyeket amerikai katonák okoztak azokban a városokban, ahol állomásoztak. A felbomló idegek és az ezzel együtt egyre erőszakosabb hadvezetés hadserege lett ez.

Felbomló idegek . . .

Három évvel ezelőtt lefegyverezték, letartóztatták és Amerikába szállították Jack Cormack-ot, az egyik partizánvadász helikopter gépfegyverését.

— Ön, mint az amerikai hadsereg tisztese azzal vádolva áll a katonai bíróság előtt, hogy saját bajtársaira lőtt — mondta a bíró a vádlottnak. — Mit tud elmondani a történtekről?

— Abban a pillanatban úgy éreztem, hogy valamit, mindegy, hogy mit, valamit tennem kell. Kezem a gépfegyveren, elkezdtem lőni.

— Milyen harci megbízást kapott erre az útra?

— A szokásosat.

— Pontosabban?

— Elrepülünk az erdő fölé és ahol mozgást látunk, oda lövünk.

— Tehát maga voltaképpen ezt a parancsot teljesítette?

— Nem, nem ezt a parancsot. Valami belső parancsot.

— De hiszen az imént azt mondotta, hogy a parancs egyértelmű volt, mozgó alakokra lőni kell. Talán arra gondol, hogy a parancsban nem volt világosan körülhatárolva, milyen típusú mozgásról van szó.

— Úgy érti, hogy nem mondták meg nekem, hogy csak emberekre lőjek? De igen, megmondták.

— Úgy gondolom, azt nem mondták meg, hogy amerikaiakra ne lőjön. Mert ez természetes volt, nem?

— Nem, ez nem természetes. Nekem soha más dolgom nem volt, mint emberekre lőni. Soha nem kellett megvizsgálnom, hogy azok az emberek, akiket megölök, családapák-e, vagy bűnözők, jó, vagy komisz emberek, Hue-ban születtek-e, vagy New York-ban. Nekem csak az volt a dolgom, hogy embert öljek. Minél többet. Megtettem.

— Nem érez bűntudatot, amiért a halottak között most már 17 amerikai bajtársa is van?

— Sajnálom őket. De most már sajnálom azt a sokszáz másikat is. És magamat is.

— Amit maga tett, az kimeríti a tömeggyilkosság fogalmát.

— Csak amiatt a 17 amerikai miatt?

— Ismerje el, hogy beszámíthatatlan állapotban volt. Akkor talán valamelyes mentséget is találhat magának.

— Azt hiszi, hogy részeg voltam?

— Vagy valami más befolyásoló hatás alatt állt!

— Már megmondtam, elismertem, hogy LSD-t szedtem. De nem akkor először. És nemcsak én. Az LSD elviselhetővé tette a kirándulásainkat. Enélkül fulladoztunk volna. Ez erőt adott ahhoz, hogy megszólaltassam a gépfegyvert. Az ember utazik, lenéz a gép alá, a tisztásra, hangyákat lát szaladgálni, és muszáj lőnie rájuk. Ez az LSD. Nélküle én a helikopterből is már csak embereket láttam. Nem mertem megtenni azt, hogy ne tüzeljek. De rosszul voltam. Sokan vagyunk így. Kétszer kitüntettek. Pedig már akkor is szedtem az LSD-t, amikor kitüntettek.

— De sosem lőtt a bajtársaira.

— Hangyák voltak azok is.

— Tehát, az LSD hatása alatt állva, nem ismerte föl az amerikai egyenruhát, ezért lőtt rájuk. Ezt állítja?

— Nem, nem ezt állítom. Az én parancsom mindig az volt, hogy emberekre lőjek.

— Bűntudatot érez?

— Én? Nem magam akartam Vietnamba menni, és nem én adtam ki a parancsot, lőjj emberekre!

— Elvetemültségével csak súlyosbítja helyzetét.

— Valamennyiünk helyzete súlyos. Azt hiszem, soha nem fogjuk tudni egymásnak megbocsátani Vietnamot.

— Lázítással akarja tetézni bűneit?

— Ön kérdezett, nekem kötelességem válaszolni. Megesküdtek a Bibliára, hogy az igazat mondom . . .

— Cormack büntetése — húsz év. És története nem az egyetlen efféle történet. Ez a demoralizált, kegyetlenségre szoktatott hadsereg voltaképpen két nagy típusra bomlott. Az egyik csoport, amelyik fokozatosan felismeri a saját helyzetét, s a másik, amely egyre mélyebbre süllyed az embertelenségbe. S ez utóbbiak, ha visszatérnek a frontról Amerikába, hazaviszik magukkal ugyanezt a gyilkos mentalitást. Egyebek között erre gondolva írta Mary McCarty írónő vietnami haditudósításaiban: „A legrosszabb, ami hazánkkal történhet, ha győz ebben a háborúban."

Ez a rossz persze nem történhet meg.

Vietnam népét kétezer év harcai sem tudták megtörni, s még kevésbé lehetséges ez most, amikor a huszonötéves Vietnami Demokratikus Köztársaság a történelemben először teremtette meg ennek a népnek a szabad és független, alkotásra és harcra egyaránt fölkészült országát.

S az ország szövetségesre talált a világon mindenütt, ahol gondolkodó, s az emberiség és emberiesség jövőjét féltőóvó emberek élnek. A világ ma Vietnamra figyel.

VII. A VILÁG ARCA VIETNAM FELÉ FORDUL

A vietnami háború kérdésében nincsenek kívülállók. Századunknak e nagy drámája mindenkit megmér. Aki közömbös tud maradni, az voltaképpen az emberiség dolgai iránt közömbös. De aki a világban, s a világgal él, sem tétlen, sem gondolattalan nem marad, ha Vietnamról van szó.

A legutóbbi huszonöt év történelmében a világ közvéleménye számtalanszor megmozdult Vietnamért. Már 1954-ben is ez a nemzetközi közvélemény kényszerítette — Vietnam harcoló népének szövetségeseként — a nemzetközi tárgyalóasztal mellé az intervenciósokat. S azóta is szüntelen mozgásban van a világ, hogy föloldja ezt a nagy drámát, véget vessen a tragédiáknak.

Mindenekelőtt természetesen a baráti, a szocialista országok. S nemcsak a nemzetközi fórumokon, ahol szót kapnak, de a mindennapi életben s a vietnami helyzet-kívánta módon, erőik megfeszítésével segítik Vietnam népét. A szovjet fegyvereket éppoly jól ismerik és használják a vietnami harcosok, ahogyan a gépeket a munkások. A csehszlovák orvosok éppen olyan erőfeszítéssel küzdenek az egészségért, s gyógyítják a sebesülteket Vietnamban, mint azok az egykori diákok, akik valaha a járványok ellen küzdöttek, s később orvosi diplomával tértek vissza Vietnamba. Bulgáriában, Lengyelországban, Magyarországon otthonok épültek a magukra maradt vietnami gyerekek számára, iskolák nyitották

meg kapuikat a magas képzettségre törekvő vietnami értelmiségiek előtt. Élelmiszer, gyógyszer, vetőmag és szén töltött meg száz és száz Vietnam felé induló vonatot. Gyárak fölépítésében segítettek ezek az országok, szakemberekkel, s munkaeszközökkel.

„Veled vagyunk Vietnam!" — hirdették a transzparensek, a feliratok az üléstermekben, a felhívások címei a küldeményeken. Sok-sok éve ismert jelszó ez idehaza. S e mondat jegyében milliárd forintos értékrendben indultak szállítmányok hazánkból Vietnam felé. Vért a sebesülteknek, vietnami műszakokban készült kerékpárokat a harcosoknak, kórházi felszereléseket, gépeket indítottunk útnak. Indítottunk, valóban, mert e hatalmas arányú segítség sokszázezer ember forintjaiból s a Vietnamért vállalt munka óráiból gyűlt össze.

Igen, harc idején s a fegyverrel védett teremtő munka idején a baráti népek — miként a mieink is — nemcsak együttéreztek Vietnammal, de valóban aktívan, cselekvő módon támogatták e hősies nép küzdelmét.

Erről beszélt Ho Si Minh híres végrendeletében: „Népünk nevében szeretnék ellátogatni a szocialista tábor testvéri országaiba és az öt kontinens baráti országaiba, hogy köszönetet mondjak azért a szívélyes segítségért és támogatásért, amelyet népünknek nyújtottak az amerikai agresszió ellen, a nemzet megmentéséért vívott harcában."

E szavak igazságát jelképes erejű történetek is bizonyítják. Például a Tanh Hoa-ban fölépült erőmű sorsa.

EGY MAGYAROK-ÉPÍTETTE ERŐMŰ, SVÉD HAJÓ ÉS A RUSSEL-BÍRÓSÁG

A Vietnamban riportúton járó magyar újságírók egyike kísérőivel ellátogatott a Hamrong hídtól nem messze elterülő

völgybe. A völgy közepén akkor még állt az az erőmű, amelyet magyar tervek alapján és magyar szakemberek segítségével építettek föl, s az innen szállított gépekkel működtettek. Az erőmű jelentősen befolyásolta az egész vidék fejlődését. A falvakban megjelent a villany, a gyárak bővültek, s a virágzó vidék még gazdagabb lett.

Néhány év múlva egy tavaszi napon a völgy fölött megjelentek az amerikai bombázók. Mélyrepülésben, rakétával lőtték az erőművet. Az épület kigyulladt, a gépek a hőségben megolvadtak, az erőmű megbénult.

— Mikor történt ez a támadás? — kérdezte a magyar újságíró.

— Áprilisban. Április 4-én.

Azóta az erőművet kétszer újjáépítették. Első felépítői közül többen is visszatértek a helyszínre, hogy az újjáépítésben részt vegyenek. És minden év április 4-én megerősített légvédelem óvja ezt a jelképessé lett épületet.

Hány hasonló történetet tudnának elmondani a többi baráti országokban is azok, akik Vietnamra emlékeznek? S milyen baráti szeretettel beszélhetnek segítőtársaikról, például azok a harcosok, akik a dzsungelben, még mindig vándorolva, helyüket változtatva, alagutakból felbukkanva rajtaütnek az amerikaiakon, hadifelszerelésükben pedig ott lapul [illegible] a tranzisztoros rádió, amely voltaképpen a társaikkal, vagy a [illegible] őket összekötő, egyetlen [illegible] eszköz. S amelyeket valahol Újpesten, vagy Székesfehérvárott fiatal magyar munkások készítettek, munkaidejükön túl.

Az ilyenfajta közvetlen segítségen túl a segítő cselekvésnek más formáit is ismeri napjaink történelme. Ezek a történetek már nemcsak a szocialista országokba vezetnek el.

1967-ben — amikor már napirenden voltak a szökések a vietnami intervenciós hadseregből — négy fiatal amerikai katona egy [illegible]

Másfél óráig úsztak. Egy tengerjáró svéd hajó ügyeletes tisztje látta meg őket a hullámok között.

Három nap múlva Stockholmban a négy fiatalember sajtókonferenciát tartott:

— Nem az életünket féltettük — mondta az újságíróknak egyik a négy közül — tiltakozni akartunk. Minden lehetséges módon kifejezni, hogy nem engedjük magunkat gyilkosokká tenni. Nemcsak a magunk nevében beszélünk. Száz és száz társunk szerette volna, vagy szeretné most is megtenni azt, amit mi megtettünk. Mi nem amerikát hagytuk cserben, hanem egy őrült és kegyetlen háborút, amelyben emberek százezrei pusztulnak el, s amely háború a legtöbbet éppen Amerikának árt.

A sajtókonferencia másnapján nagy tömeg tüntetett a stockholmi utcán a vietnami háború ellen. A tüntetés első sorában haladt Palme, a későbbi svéd miniszterelnök, aki a szökevények befogadása miatt hivatalosan tiltakozó amerikaiaknak azt válaszolta: független ország a miénk, s aki segítséget kér tőlünk, annak segítünk. És nem tisztelhetjük Amerika véleményét, amikor az éppen saját alkotmányának alapelveit sérti meg . . .

Svéd fiatalok akkor már szervezték azt az akciót, amelynek eredményeképpen néhány hét múlva megszaporodtak a svéd hajók Dél-Vietnam partjai körül, és a svéd látogatók a partokon.

A négy fiatal amerikai nemsokára Stockholmban találkozott számos — Vietnamból érkezett — bajtársával.

A stockholmi sajtókonferenciával egyidőben Washington utcáin megjelent néhány amerikai fiatalember. Kezükben a katonai behívót tartották. A Fehér Ház előtti téren körben álltak, s egyenként elégették behívóikat. Nyolc-nyolc hónap börtönbüntetést kaptak. Szószólójuk John Pelz azt mondta az újságíróknak:

— A börtön csak azokat alázza meg, akik bennünket

bezáratnak. Ha elmegyünk Vietnamba, mi aláztuk volna meg önnön magunkat.

Ugyanezen a téren néhány hét múlva fölvonult háromszáz fiatal amerikai. Körülállták a lépcsőt. A lépcsőre pedig, elsőként, fölállt Paul Burlay s egy névsort kezdett olvasni. A Vietnamban meghalt amerikai katonák névsorát. Semmi mást, csak a névsort.

Egy órán keresztül olvasott. Egy óra múlva a körülötte állók valamelyike a helyére lépett, s folytatta a felolvasást. Így váltották egymást egészen estig. Este szótlanul eltávoztak. De másnap reggel újra megjelentek s a felolvasás folytatódott. Négy napig olvastak. Csak neveket. Semmi mást, csak neveket. A Vietnamban meghalt amerikai katonák nevét.

A háború elleni tiltakozásnak ezt a formáját nem tudták megtorolni a hatóságok.

Akkoriban, amikor ez a tüntetés lezajlott, Bertrand Russel, a világhírű tudós megalakította a maga különös nemzetközi bíróságát. A bíróság tagjai világhírű tudósok, művészek — többek között Sartre is —, feladata pedig: ítélkezni az amerikaiak vietnami háborújáról. A bíróság szabályos üléseket tart, hol egy nemzetközi hajójárat fedélzetén, hol valamelyik semleges országban, s minden ülésének verdiktje: az Egyesült Államok népirtó hadjáratot folytat Vietnamban, ez háborús bűn, a háborús bűnösöket pedig el kell ítélni.

„A háború, amelyet az Egyesült Államok folytat Vietnam népe ellen — mondta Russel egy ilyen bírósági ülésen — minden bizonnyal eddigi életünk egyik legbrutálisabb háborúja. Ezt a háborút nem lehet történelmi és társadalmi összefüggéseiből kiszakítva szemlélni. Hangsúlyoznunk kell, hogy a nyugati nagy ipari hatalmai a második világháború óta hatalmas katonai erőket bevetve negyvenmillió parasztot öltek meg tulajdon országukban. A franciák 150 ezer parasztot gyilkol-

tak le Madagaszkár szigetén, az angolok negyedmilliót Kenyában, a franciák egymilliót Algériában, s a franciák és az amerikaiak további másfél milliót Indokínában. Vietnam kis ország. Az Egyesült Államok 1966 első kilenc hónapjában ennek ellenére több bombát dobott le e kicsiny ország egyik felére, Észak-Vietnamra, mint a második világháború alatt az egész csendes-óceani hadszíntérre. A kegyetlenség netovábbja!...

...S az Egyesült Államok városainak nem juthat osztályrészül az a sors, amely a vietnami városokat éri. A repülőgép-anyahajókat sem sújthatja a vietnamiak megtorlása. Az agresszor továbbra is folytathatja támadásait, s ebben nem gátolja meg senki. Alávaló és embertelen morál. S ez az egész háború nem egyéb, mint hitlerizmus: faji gőg — a barommá aljasult ember, a terrorista erkölcse.

A vietnami nép harca, amely szembeszegül ezzel a terrorral, ezek szerint a civilizáció és a humanista erkölcs védelmét szolgálja."

BÉKE LESZ — ÉS „TÍZSZER OLYAN SZÉP ORSZÁGUNK..."

Russel „bírói" szavait ismétlik más-más módon azok a művészek is, akiket — a világ bármely pontján éljenek is — ha Vietnamról van szó, éppúgy áthat a cselekvés belső kényszere, mint számos közéleti személyiséget. Csakhogy, amíg a politikus számára a cselekvés formája a nyilatkozat, a tárgyalás, a drámai helyzet feloldására alkalmas módszerek kutatása, s amíg a tudós számára a cselekvés formája a helyzet elemzése, a művész ennek a helyzetnek az ábrázolásával, drámai újraidézésével ébreszti a világ lelkiismeretét.

Az elmúlt öt esztendőben huszonegy film készült Vietnamról. Négy világhírű rendező közös műve is, egyebek

között, s ezek a filmek — csakúgy mint a két magyar dokumentumfilm — az amerikai támadásnak és a vietnami nép ellenálló-felszabadító harcainak egy-egy epizódját választják témául, ezekkel az epizódokkal bizonyítva az igazságot. Ugyanez a módszere Peter Brook rendező Vietnam című színpadi produkciójának, amelyben a legjelentősebb angol színészek vállaltak akár egymondatos szerepet is, hogy demonstrálják együtterzésüket, s ugyanezt a módszert követi a század egyik legjelentősebb drámaírójának, Peter Weissnek Vietnamról szóló dokumentum-drámája is, amelyben megszólal a fogságbaesett amerikai pilóta is, a szerelmét kereső vietnami katonalány is, az öreg paraszt is, aki rizst kapál és repülőkre vadászik, a katona is, aki szerelem nélkül él és a gyerek is, akinek a háború szabja meg életrendjét. S mind ugyanazt mondja: ez a föld a vietnamiaké. Vérrel és verítékkel védelmezik a jogot, hogy végre az övék lehessen — egészen és békében. Emberek, segítsetek!

Erről beszél megszámlálhatatlan írói mű is. Közöttük — egy, a nagy tömegkatasztrofákhoz mérten jelentéktelennek tűnő drámát elbeszélő dokumentum-regény is — Daniel Lang amerikai író munkája, az „Incidens a 192-es magaslaton". Tárgyiasságában és jelképességében megrendítő mű. Egy amerikai „felderítő" szakaszról és egy vietnami parasztlányról szól. A lányról, akit az amerikaiak elraboltak szuleiktől, tuszkent, és a katonákról, akik átvéve ennek a kegyetlen és értelmetlen háborúnak a természetét, magukkal hurcolták a lányt, Maót, erőszakoskodtak, kegyetlenkedtek vele és végül megölték, hogy ne maradjon tanúja emberi arcuk elveszítésének. Ám mégis maradt tanú. A szakasz egyik katonája, Erikson, aki meggyűlölte társait, mert megszűntek embernek lenni, mert elfogadták ennek a háborúnak szellemét. Meggyűlölte okét és követelte megbüntetésüket. Ettől a perétől kezdve őrá vadásztak úgy, ahogyan nemsok idővel azelőtt Maóra, a vietnami parasztlányra.

Életben maradt és a bíróság előtt beszélte el a történetet — azt a valóságot, amelyből ez a regény, a kegyetlenség, tiltakozás, s a tisztességes amerikai lelkiismeretvizsgálatának regénye megszületett — vádlottként, és vádlóként.

„Veled vagyunk Vietnam!" — Magyar orvosok a hanoi kórházban, amelynek felszerelését jelentős részben magyarok gyűjtötte pénzből vásárolták

Békét! Követeli ez az író is — hősével együtt — mint a többiek. Íme regényének utolsó szavai:

„Személy szerint sosem fog megbocsátani az osztag tagjainak bűnükért, mondta Eriksson, de ez nem jelenti azt, mintha semmi könyörületet sem érdemelnének. Más katonák talán ugyanilyen könnyen beleeshettek volna abba a gyengeségbe, amit az a négy ember tanúsított a 192-es magaslaton. Eriksson nyugodt hangon folytatta: „Azok közé, azon

Magyar gyógyszerszállítmány indul Vietnam felé

kevesek közé tartoztak, akik megcselekedték azt, amit körülöttük mindenki meg szeretett volna tenni. Ő maga sem ártatlan, folytatta, anélkül, hogy szünetet tartott volna, és újra felemlítette, milyen gyengeségekre figyelt fel magá-

Magyar katonai küldöttség látogatása Vietnamban — Giap tábornok a küldöttség vezetőjével, a magyar honvédelmi miniszterrel

ban odaát Ázsiában. Még fel kell mentenie magát önvádja alól, hogy nem mentette meg Mao életét. Nem tudja, meddig fog tartani ez az érzése, de azt tudja, hogy jelenleg napról napra szinte megosztja életét ezzel a vaddal, és gyakran tűnődik azon, mi lenne Mao sorsa, ha békében élhetett volna. Hat hónappal ezelőtt autóbuszon utazott hazafelé munkahelyéről. Nagyon fáradt volt, elbóbiskolt. Mikor kinyitotta a szemét, egy új utas ült vele szemben — fiatal, keleti nő. Félálomban, kódos fejjel utastársa helyére egy parasztasszonyt képzelt, amint napi munkájára indul a földekre. Sok ilyen asszonyt látott Vietnamban. Elképzelte, hogy széles karimájú, csúcsos szalmakalapot és fekete pizsama-ruhát visel, hátán átveti a hagyományos szállító rudat, mindkét végén gabonaszállító kosárral. „Borzasztó nehezek lehettek azok a kosarak" — emlékszik Eriksson. „Néha nem is értettem, hogy is nem roppantak bele. Keményen dolgoztak azok a vietnami asszonyok, banánt szedtek, felmásztak a kókuszpálma tetejére, hogy leszedjék. De ott a buszon az a parasztasszony velem szemben a rizsföldekre indult, Mao falucskája mellé, ahonnan kellemes sétával le lehetett ballagni a rizsföldeket elárasztó folyócskáig. Igen, kora reggel volt, és az asszony oda indult, de béke volt, és sem neki, sem a mellette lépdelő parasztasszonyoknak nem kellett szagolniuk a holttesteket, amelyek mindig sok mérföldnyi körzetben rothadoztak (senki sem tudta pontosan, hol), amikor én jártam arra. Ahogy a folyócska felé haladtak ezek az asszonyok, nem kellett mást a tüdejükbe szívniuk, mint tiszta, hegyi levegőt."

Béke volt — mondja vágyakozva és követelve — a művész, a politikus, a tudós, mintegy a közeljövőt megidézve, egy drámai sorsú nép igaz emberi életéért harcolva és abban bízva, hogy igen, lehetséges ez, éppúgy, ahogy lehetetlen a hazugság és konyvtelenség gyakorlatát hosszú ideig fenntartani.

A forradalmi harcnak s a nemzetközi munkásmozgalom történetének megrendítő dokumentuma foglalja össze a világ közvéleménye számára az elmúlt évek s évtizedek vietnami történetét. Ho Si Minh végrendelete.

Ez a szívetszorongató írás akkoriban született, amikor a nemzetközi közvélemény ereje az amerikaiakat rákényszerítette, hogy fokozatosan megszüntessék a VDK területének bombázását. Ezekben a hónapokban megszületett a Dél-Vietnami Nemzeti Függetlenségi Front önálló kormánya is. A felszabadított területeken megszervezett szabad közigazgatás s a felszabadító hadsereg képviselőiből alakult kormányt az amerikaiak kénytelenek voltak tárgyalófélként elismerni s a vietnami helyzet rendezéséről Párizsban velük is éppúgy egyenlő félként tárgyalni, mint a Vietnami Demokratikus Köztársaság képviselőivel.

A szabad és újra egységes Vietnam valósága közelebb került. Az emberiség nem adta fel a reményt s mint a híres végakarat mondja, e remény egyúttal a történelem törvénye is.

Vietnam ennek a történelemnek, a drámai küzdelmeknek és elpusztíthatatlan reménységeknek jelképe és valósága. Úgy, ahogyan a bölcs, a körültekintő, reálisan gondolkodó, emberséges ember, Ho Si Minh — 1969-ben bekövetkezett halála után harcostársai és utódai Pham Van Dong, Le Duan s a VDK többi vezetői által nyilvánosságra hozott és programként vállalt — végrendeletében írta:

„Vietnami Demokratikus Köztársaság!

Függetlenség — Szabadság — Boldogság!

Népünknek az amerikai agresszorok ellen, a haza megmentéséért vívott harcát — noha még nyilván sok nehézség és áldozat áll előttünk — minden bizonnyal végleges győzelem koronázza majd.

A Délvietnami Köztársaság ideiglenes forradalmi kormányának küldöttsége látogatást tett hazánkban. A küldöttség egyik tagja Nguyen Thi Binh asszony, külügyminiszter, Kállai Gyulánál

Ez iránt nincs a legkisebb kétségünk sem.

Ha eljön ez a nap, szeretném bejárni egész nagy Dél- és Észak-Vietnamot, hogy köszöntsem hős honfitársainkat, az egyszerű munkásokat és harcosokat, hogy felkeressem a mi kedves aggastyánainkat, fiatalembereinket, leányainkat és gyermekeinket.

Azután népünk nevében szeretnék ellátogatni a szocialista tábor testvéri országaiba és az öt kontinens baráti országaiba, hogy köszönetet mondjak azért a szívélyes segítségért és támogatásért, amelyet népünknek nyújtottak az amerikai agresszió ellen, a nemzet megmentéséért vívott harcában.

Tu Fu, a Tan-dinasztia híres kínai költője egykor azt írta: „Mindmáig ritka az olyan ember, aki 70 évnél tovább él."

Idén töltöm be 79. évemet. Ez azt jelenti, hogy már az ilyen „ritkák" közé tartozom, elmém és emlékezetem azonban még friss, ha igaz is, hogy egészségem valamicskét rosszabb, mint néhány évvel ezelőtt volt. Ha az ember már túl van a 70-en, akkor minél öregebb, annál rosszabb az egészsége is. Ebben nincsen semmi rendkívüli.

De ki a megmondhatója, hogy még mennyi ideig szolgálhatom a forradalmat, szolgálhatom hazámat, népemet?

Nehogy honfitársaimat szerte az országban, pártbeli elvtársaimat, barátaimat széles e világon váratlanul érje a hír, hátrahagyom e néhány szót arra az esetre, ha távoznék az élők sorából, ahogy eltávozott Marx Károly, Vlagyimir Iljics Lenin és sok más régi forradalmár.

Mindenekelőtt a pártról. A szilárd összetartás, az osztály, a nép és a haza önzetlen szolgálata következtében pártunknak, megalakulása óta sikerült maga köré tömörítenie a népet, megszerveznie és vezetnie az aktív harcban, úgy hogy győzelmet győzelem után arattunk.

Összetartás. Értékes hagyománya ez pártunknak és né-

pünknek. Minden elvtársunk — kezdve a Központi Bizottságtól egészen az alapszervezetekig — őrizze meg, mint a szeme fényét a párt egységét és összeforrottságát.

A pártegység és az összetartás megszilárdításának és megerősítésének legjobb módja a párton belüli széles körű demokrácia, az állandó és komoly önbírálat és bírálat. Az elvtársiasság és a szeretet érzését kell táplálnunk egymás iránt.

Pártunk hatalmon levő párt. Minden párttagot, minden egyszerű dolgozót hasson át a forradalmi erkölcs, szeressék a munkát, legyenek takarékosak, becsületesek, igazságosak, önzetlenek.

Meg kell őrizni a párt tisztaságát, a nép méltó vezetőinek, leghűségesebb szolgálóinak kell lennünk.

A Dolgozó Ifjúsági Szövetség tagjai, fiúk és lányok általában derekasan viselkednek, mindenben nagy lelkesedést és készséget tanúsítanak, nem rettennek vissza a nehézségektől és mindig haladásra törekednek. A pártnak gondoskodnia kell arról, hogy a forradalmi erkölcs szellemében nevelkedjenek, a szocialista építés ügyének olyan folytatóivá kell őket tenni, akik „vörösök" is lesznek és „jól képzettek" is lesznek.

Nagyon fontos és elengedhetetlenül szükséges, hogy a jövő számára forradalmi nemzedéket neveljünk.

Országunknak a síkságokon és a hegyvidékeken élő dolgozói nemzedékeken keresztül nehéz körülmények között éltek, földesúri és gyarmati rendszerek nyomták el és zsákmányolták ki őket, évekig tartottak a háborúk. Népünk mindennek ellenére hős, bátor, aktív és munkaszerető nép. A párt megalakításának napja óta népünk rendíthetetlenül követi a pártot és mindig hű hozzá.

Rendelkezzék a párt megfelelő tervvel a gazdasági élet és a kultúra fejlesztésére, hogy állandóan emelkedjék a nép életszínvonala. Lehetséges, hogy az amerikai agresszorok elleni ellenállási háború még elhúzódik. Lehetséges, hogy hon-

fitársainknak még nagy anyagi és emberáldozatokat kell hozniuk. Nekünk azonban bármilyen körülmények között is eltökélten kell küzdenünk az amerikai hódítók ellen, a végső győzelemig.

Őrizzük meg hegyeinket, folyóinkat és embereinket.

Az amerikai agresszió felett aratott győzelem után tízszer olyan szép országot építünk, mint a mostani.

Bármilyen nehézségekkel és nélkülözésekkel néz is szembe népünk, feltétlenül kivívja a végső győzelmet. Az amerikai imperialisták feltétlenül arra fognak kényszerülni, hogy kivonuljanak országunkból. Hazánk feltétlenül egyesülni fog. Déli és északi honfitársaink feltétlenül egyazon fedél alatt fognak élni. Országunk számára nagy megtiszteltetés lesz az, hogy kis országként hősiesen legyőzött és legyőz két imperialista nagyhatalmat — Franciországot és az Egyesült Államokat és méltóképpen járul hozzá a nemzeti felszabadító mozgalomhoz.

Ami a nemzetközi kommunista mozgalmat illeti, egész életemben a forradalmat szolgáltam, s minél inkább örülök a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom gyarapodásának, annál fájdalmasabban érintenek a testvérpártok között fennálló nézeteltérések!

Azt akarom, hogy pártunk fejtsen ki maximális erőfeszítéseket és járuljon hozzá a testvérpártok összetartásának helyreállításához a marxizmus—leninizmus és a proletár internacionalizmus alapján, az ésszerűséget és az öntudatosságot követve.

Szilárdan meg vagyok győződve arról, hogy a testvérpártok és a testvéri országok feltétlenül tömörülni fognak.

Ami engem személy szerint illet, egész életemben szívvel-lélekkel szolgáltam a hazát, szolgáltam a forradalmat, szolgáltam a népet. Ha most kellene elhagynom ezt a világot, nem bánnék meg semmit. Csak azt sajnálom, hogy nem szolgálhatok tovább és többet.

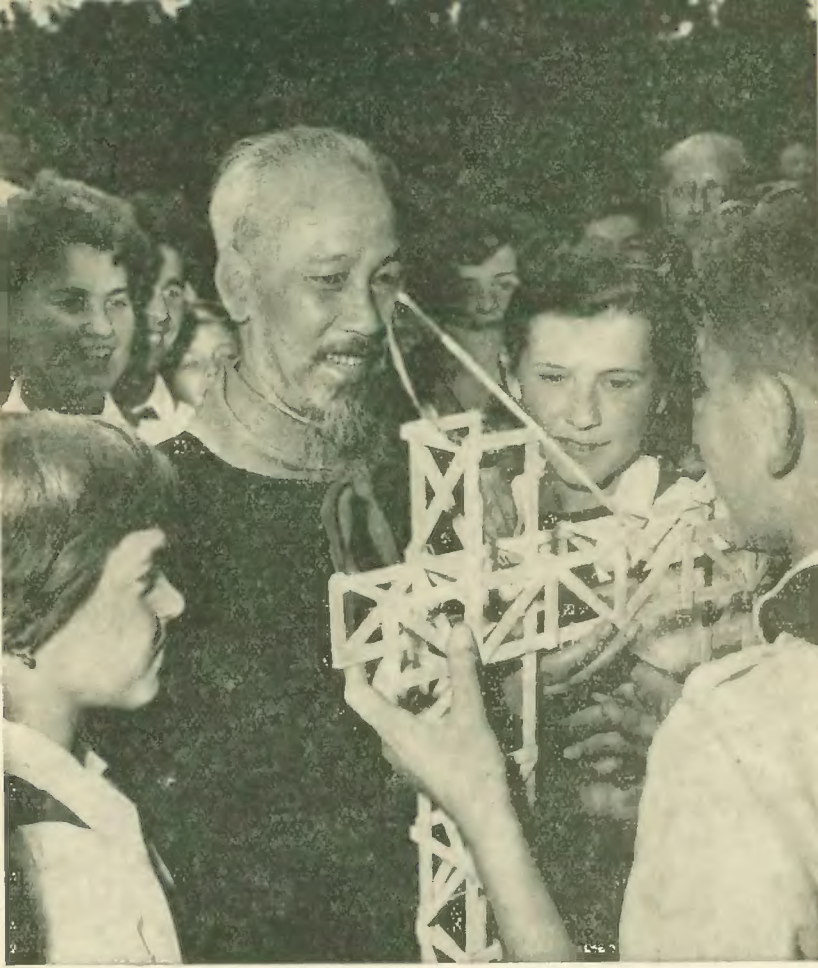

„A győzelem után tízszer olyan szép országot építünk" — mondta végrendeletében Ho Si Minh, akit a kép az 1957-es magyarországi látogatása idején örökített meg

Halálom után ne rendezzenek pompás gyászszertartást, nem szabad pazarolni népünk idejét és anyagi eszközeit.

Végül, határtalan szeretettel búcsúzom egész népünktől, egész pártunktól, egész hadseregünktől, valamennyi unokámtól: fiúktól, leányoktól és úttörőktől.

Szívből üdvözlöm elvtársaimat, barátaimat, a fiatalembereket, leányokat és gyermekeket szerte a világon.

Végső akaratom, hogy egész pártunk és egész népünk szoros egységben harcoljon a békés, egységes, független, demokratikus és virágzó Vietnam megteremtéséért, mozdítsa méltóképpen elő a világforradalom ügyét.

Hanoi, 1969. május 10."